

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**TÜRKİYE'DE DOĞRUDAN YABANCI
YATIRIMLARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Oya GÜLTEKİN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ünal ARSLAN

Hatay-2020

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANA BİLİM DALI

**TÜRKİYE’DE DOĞRUDAN YABANCI
YATIRIMLARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Oya GÜLTEKİN

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ünal ARSLAN

Hatay-2020

ONAY

OYA GÜLTEKİN tarafından hazırlanan “**TÜRKİYE’DE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği ile **İKTİSAT ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

30/ 09 /2020

Jüri Üyeleri	İmza
Prof. Dr. Ünal ARSLAN	
Prof. Dr. Ali ACARAVCI	
Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ	

Oya GÜLTEKİN Tarafından Hazırlanan “**Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelir Dağılıma Etkisi**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunan jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım.**

Doç. Dr. Mustafa Onur KAN

Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (30/09/2020)

Oya GÜLTEKİN

TÜRKİYE’DE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİSİ

Oya GÜLTEKİN

İktisat Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2020

Danışman: Prof. Dr. Ünal ARSLAN

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye’deki doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımına etkisi araştırılmıştır. Bu araştırma 1980-2016 yılının verileri baz alınarak yapılmıştır. Çalışmada doğrudan yabancı yatırımlar, gayrisafi yurtiçi hasıla, dışa açıklık oranları ve gini katsayıları veri olarak kullanılmıştır. Bu araştırma için ARDL yöntemi kullanılmıştır. Yapılan araştırma sonucunda doğrudan yabancı yatırımlar ile gelir dağılımı arasında pozitif ilişki çıkmıştır. Yani doğrudan yabancı yatırımlarda meydana gelen artışla birlikte gelir dağılımındaki eşitsizlikte artmaktadır. Gayri safi yurtiçi hasıla, gelir dağılımını olumlu etkilemektedir. Yani gayri safi yurtiçi hasılda meydana gelen artışta gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmaktadır. Dışa açıklık oranı, gelir dağılımını etkilememektedir.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan yabancı yatırımlar, gini ve gayri safi yurtiçi hasıla

IMPACT OF DIRECT FOREIGN INVESTMENTS IN TURKEY IN THE DEVELOPMENT DISTRIBUTION

Master's Thesis, Oya GÜLTEKİN

Department of Economics, 2020

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Ünal ARSLAN

ABSTRACT

In this study, the impact of foreign direct investments on income distribution in Turkey was investigated. This research was based on data from 1980-2016. The study used foreign direct investments, gross domestic product, outward openness and gini coefficients. ARDL method was used for this research. As a result of the research, a positive relationship was found between foreign direct investments and income distribution. In other words, the increase in income distribution increases with the increase in foreign direct investments. Gross domestic product positively affects the distribution of income. Outward clearance rate does not affect income distribution.

Keywords: Foreign direct investments, gini and gross domestic product

ÖN SÖZ

Gelir dağılımı birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de önemli bir konudur. Çünkü gelir dağılımı ülkelerin ekonomik büyümesinde ve gelişmesinde, toplumun refah seviyesinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu çalışmada da Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımına etkisi incelenmiştir.

Yüksek lisans eğitimimin başladığı günden bugüne kadar bana her konuda destek olan, her türlü sorunumu çözmemde yardımcı olan, bilgi ve deneyimlerini benimle paylaşmaktan çekinmeyen, tez dönemim boyunca değerli görüş ve önerileriyle bana yol gösteren çok kıymetli hocam Sayın Prof. Dr. Ünal ARSLAN’a teşekkür ederim. Tez savunmasında yer alan Sayın Prof. Dr. Ali ACARAVCI ve Sayın Doç. Dr. Hüseyin KARAMELİKLİ hocalarıma değerli katkıları için teşekkür ederim. Her zaman yanımda olan maddi ve manevi desteğini hiç esirgemeyen kıymetli hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Fahriye YILDIZ’a katkılarından dolayı teşekkür ederim.

Hayatım boyunca her zaman yanımda olan, her kararımı destekleyen çok sevgili annem Gülnaz GÜLTEKİN’e, yanımda olmasa da varlığını hissettiğim rahmetli babam Halim GÜLTEKİN’e ve her kararında arkamda olan ablalarım Çiğdem GÜLTEKİN ve Hacer ÇELİK’e bana her zaman güvendikleri için çok teşekkür ederim. Bana bu süreçte her türlü yardım ve desteklerini esirgemeyen çok değerli dayım Ali İBİŞ ve eşi Fatma İBİŞ’e sonsuz teşekkür ederim. Kıymetli dostum Özlem İBİŞ’e iyi ve kötü her anımda yanımda olduğu ve bana inanıp desteklediği için teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	ii
ÖN SÖZ	iii
KISALTMALAR	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	ix
GİRİŞ	1

1.BÖLÜM

GELİR VE GELİR DAĞILIMI KAVRAMI VE GELİR DAĞILIMINI AÇIKLAYAN TEORİLER

1.1. Gelir ve Gelir Dağılımı Kavramı.....	4
1.2. Gelir Dağılımı Türleri	5
1.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı	6
1.2.2. Kişisel Gelir Dağılımı.....	7
1.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı.....	7
1.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı.....	7
1.3. Gelir Dağılımı Ölçütleri	8
1.3.1. Lorenz Eğrisi.....	8
1.3.2. Gini Katsayısı	9
1.3.3. Yüzde Paylar Analizi	10
1.3.4. Ters U Hipotezi.....	10
1.3.5. Atkinson Eşitsizlik Ölçüsü.....	11
1.3.6. Mcloone Endeksi	12
1.3.7. Pareto Gelir Dağılımı Formülü	12
1.4. Gelir Dağılımını Açıklayan Teoriler	13
1.4.1. Fیزیokratlar Teorisi.....	13
1.4.2. Klasik Gelir Dağılımı Teorisi	14
1.4.3. Neo-klasik Gelir Dağılımı Teorisi	16
1.5. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler	18

1.5.1. Büyüme.....	18
1.5.2. Enflasyon	18
1.5.3. Dış Ticaret.....	19
1.5.4. Nüfus Artışı.....	20
1.5.5. Servet Dağılımı	20
1.5.6. Eğitim.....	21
1.6. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ	22

2. BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM TEORİLERİ

2.1. Doğrudan Yabancı Yatırımın Tanımı.....	24
2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımların Nedenleri	25
2.3. Doğrudan Yabancı Yatırım Türleri	27
2.3.1. Özelleştirme	27
2.3.2. Montaj Sanayi	28
2.3.3. Ortak Girişim	29
2.3.4. Yap- İşlet- Devret Modeli.....	29
2.3.5. Şube Açma	30
2.3.6. Birleşme ve Satın Alma Yoluyla	31
2.4. Doğrudan Yabancı Yatırımın Etkileri	31
2.4.1. Ödemeler Dengesine Etkileri.....	31
2.4.2. Sermaye Birikimi ve Üretim Kapasitesine Etkisi	32
2.4.3. Milli Gelire ve Ekonomik Büyümeye Etkisi	33
2.4.4. İstihdama Etkisi	34
2.4.5. Teknoloji ve Verimliliğe Etkisi	34
2.4.6. Ücretlere Etkisi	35
2.5. Doğrudan Yabancı Yatırımları Açıklayan Teoriler.....	36
2.5.1. Hecksher-Ohlin Teorisi.....	36
2.5.2. Ürün Devreleri Teorisi.....	37
2.5.3. Oli Paradigması.....	37
2.6. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ	39

3.BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI ATIRIMLAR VE GELİR DAĞILIMI

3.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE GELİR DAĞILIMI	41
3.2. Doğrudan Yabancı Yatırım ve Gelir Dağılımını Açıklayan Teoriler.....	44
3.2.1. Klasik İktisat Teorileri	44
3.2.2. Keynesyen İktisat Teorileri.....	44
3.2.3. Neoklasik İktisat Teorileri	45
3.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Gelir Dağılımı İle İlgili Yapılan Ampirik Çalışmalar.....	48
3.2.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelir Dağılımını Olumlu Yönde Etkilediğine Dair Yapılan Ampirik Çalışmalar	48
3.2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelir Dağılımını Olumsuz Yönde Etkilediğine Dair Yapılan Ampirik Çalışmalar	51
3.2.3. Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelir Dağılımını Etkilemediği Yönde Yapılan Ampirik Çalışmalar	55
3.3. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ	58

4. BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİSİNİN EKONOMETRİK UYGULAMASI

4.1. Model ve Veri Seti	61
4.2. Yöntem	62
4.3. Modelin Uygulanması	63
4.3.1. Birim Kök Testi	63
4.3.2. Eş bütünleşme Testi	67
4.3.3. Ardl Sınır Testi	68
4.3.4. Uzun Dönem Katsayıları	68
4.3.5. Kısa Dönem Katsayıları	69
4.3.6. Cusum Testi	70
4.4. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ	71
SONUÇ VE ÖNERİLER	72
KAYNAKÇA	75

KISALTMALAR

ADF: Augmented Dickey Fuller

AGÜ: Az Gelişmiş Ülkeler

ÇUŞ: Çok Uluslu Şirketler

DYY: Doğrudan Yabancı Yatırım

EKK: En Küçük Kareler

FDI: Foreign Direct Investment

FGD: Fonksiyonel Gelir Dağılımı

GDP: Gross Tomestic Product

GOÜ: Gelişmekte Olan Ülkeler

GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

GÜ: Gelişmiş Ülkeler

H-O: Hecksher-Ohlin

KGD: Kişisel Gelir Dağılımı

KİT: Kamu İktisadi Teşebbüsü

KPSS: Kwiatkowski Phillips Scmidth Shin

MG: Milli Gelir

PP: Phillips Perron

SGD: Sektörel Gelir Dağılımı

ÜDT: Ürün Devreleri Teorisi

YİP: Yap İşlet Devret

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Doğrudan Yabancı Yatırımlar İle Gelir Dağılımı Arasında Olumlu İlişki Bulunan Çalışmalar.....	58
Tablo 2: Doğrudan Yabancı Yatırımlar İle Gelir Dağılımı Arasında Olumsuz İlişki Bulunan Çalışmalar.....	61-62
Tablo 3: Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Gelir Dağılımı Arasında Herhangi Bir İlişki Bulunmayan Çalışmalar.....	65
Tablo4: Serilerin Birim Kök Test Sonuçları.....	71
Tablo 5: ARDL Yöntemi Uygulaması.....	73
Tablo 6: ARDL Sınır Testi Sonuçları.....	73
Tablo 7: Uzun Dönem Katsayıları.....	74
Tablo 8: Kısa Dönem Katsayıları.....	75

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil1:LorenzEğrisi.....	19
Şekil 2: Kuznets Ters U Hipotezi.....	21
Şekil 3: Pareto Gelir Dağılımı Piramidi.....	22
Şekil 4: Ekonomik Tablo.....	23
Şekil 5: Clark'ın Bölüşüm Teorisi Grafiği.....	27
Şekil 6: Cusum Testi Sonuçları.....	76

GİRİŞ

Gelir dağılımı ülkeler açısından önemli bir etkidir. Gelirin eşit mi veya eşit olmayan bir şekilde mi dağıtılması ülkelerin gelişmişlik, kalkınma ve refah düzeyleri açısından son derece önemlidir. Gelirin eşit dağıtıldığı ülkeler incelendiğinde bu ülkelerin ekonomik büyümelerinde ve refah düzeylerinde olumlu etkiler görülmektedir. Ancak buna karşılık olarak gelirin eşit bir şekilde dağıtılmadığı ülkeler incelendiğinde bu ülkelerin ekonomik büyümeleri ve refah düzeyleri olumsuz etkilenmektedir. Bunun yanı sıra gelirin eşit bir şekilde dağıtılmadığı ülkeler de sağlık koşulları, eğitim koşulları ve hizmet koşullarında aksamalar meydana gelmektedir.

Gelir dağılımının eşit dağıtılmadığı ülkeler genellikle az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkelerdir. Bu ülkelerin ekonomik büyüme ve refah seviyeleri düşüktür. Çünkü bu ülkeler sermaye sıkıntısı çektikleri için yatırım oranları düşüktür olduğundan ekonomik büyüme oranları da düşüktür. Az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler sermaye sıkıntısını doğrudan yabancı yatırımları ülkelerine çekerek gidermektedir. Ancak doğrudan yabancı yatırımlar ülkelerin gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar az gelişmiş ülkelerde olumsuz etkiye sahiptir. Çünkü doğrudan yabancı yatırımlar gittikleri az gelişmiş ülkelere ileri teknolojiyi götürmektedir. Ve yatırımcılar elde ettikleri gelirleri kendi ülkelerine transfer ettikleri için bu ülkeler olumsuz etkilenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde olumsuz etkiye sahiptir ancak az gelişmiş ülkelerde olduğu kadar değil çünkü gelişmekte olan ülkelerde vasıflı işgücü bulunduğu için yatırımcılar elde ettikleri gelirin bir kısmını kendi ülkelerine transfer etmektedir.

Gelir dağılımı, bir yıl içerisinde meydana gelen milli gelirin toplumu oluşturan kişiler veya üretim faktörleri arasındaki dağılımıdır (Çalışkan, 2010: 92).

Ülkeleri gelir dağılımından kıyaslayabilmek ya da bir ülke içerisinde gelir dağılımı hakkında yorum yapabilmek gelir dağılımının türlerini incelemek gerekmektedir. Gelir dağılımı türleri ise 4 çeşittir. Bunlar fonksiyonel gelir dağılımı, kişisel gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımı ve bölgesel gelir dağılımıdır. Fonksiyonel gelir dağılımı, bir yıl içerisinde oluşan milli gelirin üretim faktörleri (emek, sermaye, doğal kaynak ve müteşebbüs) arasındaki dağılımıdır. Kişisel gelir dağılımı, bir yıl içerisinde oluşan milli gelirin toplumu oluşturan bireyler arasında

yaş, cinsiyet, meslek gibi faktörleri göz önünde bulundurmada dağılımını ifade etmektedir. Sektörel gelir dağılımı, bir yıl içerisinde oluşan milli gelirin ülkedeki sektörler arasındaki (tarım, sanayi ve hizmet sektörü) dağılımıdır. Bölgesel gelir dağılımı ise bir yıl içerisinde oluşan milli gelirin ülkenin farklı bölgeleri arasında dağılımıdır.

Gelir dağılımının belirlenmesinde küreselleşme önemli bir etkidir. Küreselleşme, ülke sınırları içerisinde ve ülkeler arası gelir dağılımında da önemli etkiye sahiptir.

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), bir ülkede yeni bir şirket kurmak, kurulu olan şirketi satın almak veya yatırım yapılacak ülkedeki şirketin hem fiziksel sermaye hem de beşeri sermaye açısından artırmaktır. Doğrudan yabancı yatırımlar, ev sahibi ülkeye teknolojisini, işletmecilik bilgisini ve yatırımcısının kontrol yetkisini de beraberinde getirdiği yatırımlardır (Ayaydın, 2010: 133)

1950'li yıllardan itibaren doğrudan yabancı yatırımlar ekonomik büyüme açısından önemli bir etkidir. 1980'li yıllardan itibaren ise küreselleşme ile birlikte sermaye sıkıntısı çeken az gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler için sermaye transferi açısından önemli bir etkidir (Durgan, 2016: 1).

Doğrudan yabancı yatırımlar, gitmiş oldukları ev sahibi ülkede ekonomik etkileri bulunmaktadır. Bunlar; ekonomik büyüme, teknolojisini artırma, istidam olanaklarına, ihracata, ödemeler dengesine, ücretlere, know how ve dış ticaretine etkileri bulunmaktadır.

Doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisi neoklasik iktisatçılar tarafından Modernizasyon Kuramı ve Bağımlılık Kuramı çerçevesinde açıklanmıştır (Tsai, 1995:470). Modernizasyon Kuramı ve Bağımlılık Kuramı doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisini geliştirmekte olan ülkeler üzerinden açıklamaktadır. Fakat vardıkları sonuç birbirinden oldukça farklıdır. Modernizasyon Kuramı, doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisini Kuznets'in Ters U Hipotezi ile açıklamaktadır. Ters U Hipotezi'ne göre doğrudan yabancı yatırımların ülkeye gelmesi ile öncelikle gelir dağılımında bozulma meydana gelecek ve ilerleyen zamanda gelir dağılımının iyileşeceğini savunmuştur. Bağımlılık Kuramı'na göre doğrudan yabancı yatırımların ülkeye gelmesi ile gelir dağılımının bozulacağını tekrardan gelir dağılımında iyileşmenin meydana gelmeyeceğini savunmuştur (Üzar, 2018: 203-204).

Doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisini araştıran ampirik çalışmalarda fikir birliğine varılmamıştır. Bazıları doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımını olumlu etkilediğini savunurken bazıları ise doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımını olumsuz etkilediğini savunmuştur. Yapılan bazı çalışmalarda ise doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmanın birinci bölümünde gelir dağılımı tanımı ve gelir dağılımını etkileyen faktörler detaylı bir şekilde incelenmiştir. İkinci bölümünde doğrudan yabancı yatırım tanımı ve doğrudan yabancı yatırımın gitmiş olduğu ev sahibi ülkeye etkileri incelenmiştir. Üçüncü bölümde doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisi teorik olarak incelenmiş ve bu konuyla ilgili yapılan ampirik çalışmalar incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisi uygulamalı olarak incelenmiştir.

1.BÖLÜM

GELİR VE GELİR DAĞILIMI KAVRAMI VE GELİR DAĞILIMINI AÇIKLAYAN TEORİLER

Bu bölümde gelir ve gelir dağılımı ile ilgili tanımlar yapıldıktan sonra gelir dağılımı detaylı bir şekilde incelenecektir.

1.1. Gelir ve Gelir Dağılımı Kavramı

Gelir, belirli bir zaman diliminde (genellikle bir yıl) gerçek kişiler veya tüzel kişiler tarafından üretim veya hizmetlerinin karşılığında elde ettikleri parasal değerdir. Başka bir şekilde ifade edecek olursak gelir, üretim faktörlerinin (emek, sermaye, doğal kaynak ve müteşebbis) üretim sürecine katılmalarının nedeniyle bir yıl içerisinde toplamda elde ettikleri parasal değerlerdir (Akay, 2015: 5).

Gelir dağılımı, bir ülkede bir yıl içerisinde üretim ve hizmet faktörlerinin üretim sürecine dâhil edilmesiyle elde edilen milli gelirin (MG), kişiler veya üretim faktörleri arasında milli gelirden ne kadar pay alacağını belirlemektedir (Ateş, 2015: 3).

Gelir dağılımı yalnızca üretim faktörlerinin milli gelirden aldığı pay ile açıklanamaz. Bunun yanında gelir dağılımını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır; kamu mal ve hizmetleri, işgücünün örgütlenme yapısı, yatay ve dikey hareketlilik gibi faktörleri bulunur (DTP, 2001: 4).

Gelir dağılımı, kişilerin veya üretim faktörlerinin milli gelirden aldığı pay eşit bir şekilde mi veya eşit olmayan bir şekilde mi dağıtıldığını göstermektedir. Gelir dağılımında toplumdaki kişilerin milli gelirden ne kadar pay aldıkları önemlidir. Gelir dağılımında, kişiler aldıkları bu paydan nasıl etkilenmektedir (Stewart, 2000: 1).

Bir ülkede gelir dağılımının eşit bir şekilde dağıtılmamasının birçok olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bunlardan biri ülkenin hem büyüme hem de kalkınmışlık yönünden gelişmesini engellemesidir. Bir ülkede nüfusun çoğunluğunu oluşturan kesimin zengin ve refah seviyesinin yüksek olması ile nüfusun geriye kalan kısmının fakir ve refah seviyesinin düşük olması o ülkede gelir dağılımında eşitsizliğe neden olmaktadır (Olgun, 2018: 4-5). Gelir dağılımı kavramı ve gelir eşitsizliği kavramı birbirinden farklı anlamlar içermektedir. Gelir dağılımı kavramı daha nesnel ve yansız anlam taşırken gelir eşitsizliği kavramı daha olumsuz anlamlar içererek gelir dağılımının adaletsiz bir şekilde olduğunu yansıtmaktadır (Çelik, 2004: 59).

Bir ülkede gelir dağılımının adil bir şekilde gerçekleşmesi ekonomik büyüme ve ülke refahı açısından önemlidir. Gelir dağılımının adil bir şekilde gerçekleşmesi ülke içerisinde en yüksek gelir düzeyi ile en düşük gelir düzeyinin eşit olmasıdır. Gelir dağılımının adaletli bir şekilde gerçekleşmesi, en yüksek gelir düzeyi ile en düşük gelir düzeyi arasında uçurumların oluşmamasına ve bu gelir grupları arasında herhangi bir karmaşaya neden olmayacaktır. Bir ülkede gelir dağılımı adil bir şekilde dağılmadığında en yüksek gelir düzeyi ile en düşük gelir düzeyi arasında uçurumlar oluşacaktır. Ve bu dağılımın adaletsiz bir şekilde gerçekleşmesi ile ülkenin ekonomik büyümesi ve ülkenin refah seviyesi bundan olumsuz etkilenecektir. Aynı zamanda milli gelirin büyük bir kısmı en yüksek gelir düzeyinin elinde bulunacaktır (Demir, 2018: 12).

Gelir dağılımının eşit olduğu toplumlarda ekonomik büyüme hızlı, gelir dağılımının eşit olmadığı ülkelerde büyüme hızı daha yavaştır. Gelir dağılımı bir toplumun ortalama yaşam süresi hakkında da bilgi vermektedir. Gelir dağılımının eşit olduğu ülkede ortalama yaşam süresi uzun, gelir dağılımının eşit olmadığı ülkelerde ise ortalama yaşam süresi eşit olan ülkelere oranla daha kısadır (Stewart, 2000: 1)

1.2. Gelir Dağılımı Türleri

Ülkelerin gelir dağılımını karşılaştırmak için veya bir ülkenin gelir dağılımı hakkında yorum yapabilmek için gelir dağılımı türlerini incelememiz gerekmektedir (Cowell, 2007: 2). Gelir dağılımı türlerini dört başlık altında inceleyebiliriz. Bunlar; fonksiyonel, kişisel, sektörel ve bölgesel gelir dağılımıdır.

1.2.1. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı (FGD), üretim sürecinin sona ermesiyle ortaya çıkan gelirin üretim faktörleri arasında paylaşılmasıdır. Üretim faktörlerinin gelirden aldıkları pay; emek-ücret, sermaye-faiz, doğal kaynak-rant ve müteşebbisin aldığı kar oranıdır (DTP, 2001: 4).

Fonksiyonel gelir dağılımı, ücret, faiz, rant ve kar arasındaki dağılım sorunudur. Çünkü hane halkı dağılımın önemli bir belirleyicisi olmasının yanı sıra tasarruf birikim ve büyümenin belirleyicisidir (Stewart, 2000: 2).

Fonksiyonel gelir dağılımının tanımı yapılırken milli gelirden üretim faktörlerinin aldığı pay olarak tanımlanır, üretim faktörlerinin milli gelirden ne kadar pay alacağını belirleyen faktör arz ve talebin piyasada oluşturduğu fiyattır. Üretim faktörleri, üretim sürecine dahil oldukları marjinal verimlilikleri kadar milli gelirden pay alacaklardır. Bu nedenden dolayı üretim teknolojisi ve tekniği üretim faktörlerinin milli gelirden alacakları payı da belirleyecektir (Çalık, 2008: 3-4).

Az gelişmiş ülkeler (AGÜ) ve gelişmekte olan ülkeler (GOÜ), ekonomik yapıları itibarıyla düşük katma değerli ürünler üretmektedirler. Bu ürünler genellikle tarım ham maddeli veya ara mal niteliğindeki yan sanayi ürünleri de olabilir. Emek faktörü olan ücretli kesim dolayısıyla bu ülkeler için de önem teşkil etmektedir. Ancak gerek kaynak yetersizliği gerekse yatırım yapılabilecek tasarruf oranlarının düşük olmasıyla çok fazla yatırım yapılamamakta ve bu nedenden dolayı işsizlik meydana gelmektedir. İşsizlik nedeniyle insanların gelirinin düştüğü ve alım gücünün zayıfladığı bunun da zincirleme bir etki oluşturarak toplam talebi düşürdüğü görülmektedir. İşsiz kesim mecbur kaldığından dolayı kayıt dışı çalışmaya razı olmakta, bu nedenle de düşük ücretle, sosyal güvencesiz olarak üretim sürecinde bulunmaktadır (Çalık, 2008: 3-4).

FGD; bir ülkenin gelişmişlik düzeyi hakkında oldukça güvenilir bilgiler sağladığı da ifade edilmektedir. Gelişmiş ülkelerde (GÜ) iktisadi kalkınmanın başlangıç dönemlerinde tarım kesimi MG'lerden büyük bir pay elde ederken, gelişme düzeyi yükseldikçe işçi ücretlerindeki payın arttığı da gözlenmektedir (Çelen, 2009: 26).

1.2.2. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı (KGD), belirli bir zaman diliminde oluşan milli gelirin toplumu oluşturan bireyler arasında herhangi bir fark olmaksızın eşit bir şekilde dağıtılmasıdır. KGD, kişilerin gelirleri dikkate alınmayarak toplumu oluşturan her bireyi bir sayı olarak kabul edip gayrisafi yurtiçi hasılaya (GSYİH) bölerek oluşturulur. KGD, kişilerin GSYİH'den ne kadar pay aldıklarını belirlemektedir (Gallo, 2002: 14).

KGD'de hesaplaması yapılırken başka yöntemlerde kullanılır. KGD'de meydana gelen eşitsizlikleri incelemek için en yüksek gelir düzeyi ile en düşük gelir düzeyi arasındaki farklara neden olan faktörleri incelenmelidir. KGD, bir ülkede nüfusu beş eşit şekilde gruba ayırarak nüfusun %20'sini ifade eden grupların gelirleri belirlenerek hane halkının yüzde dağılımı ile kıyaslanmaktadır (Acar, 2015: 45).

1.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı, bir ülkedeki üretim sektörlerinin (tarım, sanayi ve hizmet) milli gelirden aldıkları paydır. Sektörel gelir dağılımı, bir ülkenin ekonomik büyüme ve kalkınmışlığı hakkında bilgi edinmemizi sağlamaktadır. AGÜ ve GOÜ'de tarım sektörü milli gelirden daha çok pay alırken GÜ'de, sanayi ve hizmet sektörü milli gelirden daha çok pay almaktadır. Ülkelerin sektörel gelir dağılımını yıllara göre karşılaştırsak ekonomideki yapısal değişimin veya ülkenin endüstrileşme süreci hakkında da bilgi alabiliriz ve edindiğimiz bilgiler ekonomik yönde atılacak adımlara yol gösterici nitelik taşımaktadır (Karabulut, 2006: 24; Altınışik ve Peker, 2008: 103). Aynı zamanda sektörel gelir dağılımı, üretim sektörlerinin milli gelirden aldıkları payların hangi sektörün lehine veya aleyhine olduğu hakkında devlete de bilgi vermektedir (Uysal, 2007: 251).

1.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bir ülkenin farklı bölgelerinde (coğrafyalarında) yaşayan kişilerin MG'den ne kadar pay aldıklarını gösterir. Bu gelir dağılımı AGÜ veya GOÜ'deki farklılıkları göstermektedir (Kuştepeli ve Halaç, 2004: 147). Bölgeler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar; tarım, sanayi, ticaret, ulaşım, hizmet, haberleşme, sağlık ve eğitimdeki

göstergelerin farklı oluşmasından oluşmaktadır. Bu farklılıklar bölgeler arasındaki gelir dağılımında meydana gelen farklılıkları ortaya koymaktadır (Bayramiç, 2006: 19-20). Bölgeler arasındaki gelir dağılımında meydana gelen farklılıkları ölçmenin yolu; her bölgede kişi başına düşen millî gelirin kıyaslanmasıyla oluşmaktadır. Bölgeler arası gelir dağılımı farklılık verileri, bölgeler arasında meydana gelen gelişmişlik farklarını ortadan kaldırmak amacıyla uygulanacak politikaların belirlenmesi açısından önemlidir (Çalışkan, 2010: 94).

Bölgeler arasındaki gelir dağılımı farklılıklarını ekonomik yönden değerlendirdiğimizde sanayinin olduğu belirli bölgelerde eşitsizliğin yoğunlaştığı görülmektedir. Bu yoğunlaşmanın nedenleri arasında pazarlara yakınlık, ulaşım ve haberleşme gibi etkilerin yanında ölçek ekonomilerinden de yararlanarak maliyetlerini minimize etmek gibi nedenler de bulunmaktadır. Böylece sanayinin yoğun olduğu bölgeler daha fazla işgücü sağlarken, sanayinin daha az olduğu bölgeler başta gelir düzeyi olmak üzere birçok açıdan geri kalınmaktadır (Çelen, 2009: 28).

1.3. Gelir Dağılımı Ölçütleri

Gelir dağılımını ölçmek için bu konuda birçok ölçüt kullanılmıştır. Bu çalışmada da Lorenz Eğrisi, Gini Katsayısı, Yüzde Paylar Analizi, Ters U Hipotezi, Atkinson Eşitsizlik Ölçüsü, Mcloone Endeksi ve Pareto Gelir Dağılımı Formülü gibi ölçümler incelenecektir.

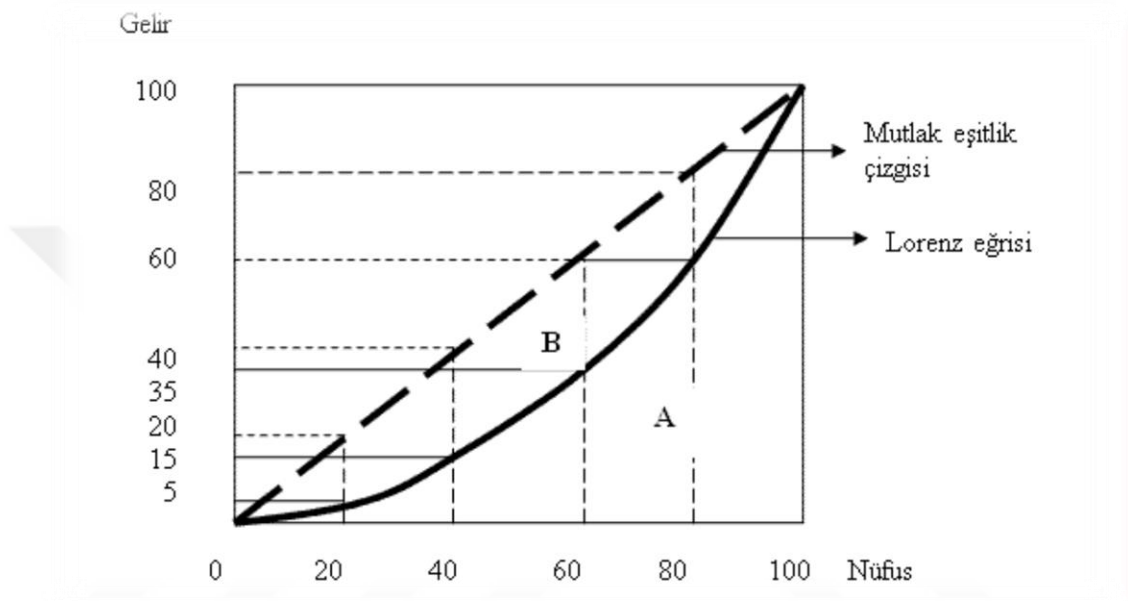
1.3.1. Lorenz Eğrisi

Lorenz eğrisi, nüfusun milli gelirden ne kadar pay aldığını gösteren bir eğridir. Lorenz eğrisinin X ekseninde toplam nüfus oranı Y ekseninde ise toplam gelir oranı bulunmaktadır (Bellü ve Liberat, 2005: 2).

Aşağıdaki Şekil 1'i incelediğimizde OB doğrusu mutlak eşitlik doğrusunu oluşturmaktadır. Tam eşitsizlik durumunu gösteren ise toplam gelir ve toplam nüfusu gösteren iki doğru parçasının oluşturduğu L şeklindedir (X ve Y eksenleri). Tam eşitsizlik ve mutlak eşitlik doğrusu arasında kalan ise Lorenz eğrisini oluşturmaktadır (Bayar, 2012: 166).

Lorenz eğrisi, gelir dağılımının eşit bir şekilde mi veya eşit olmayan bir şekilde mi dağıldığını gösteren bir eğri grafiğidir. Lorenz eğrisi, gelir dağılımının eşitsiz olduğu durumda x eksenine (sağ tarafa doğru) doğru kayar. Mutlak eşitlik doğrusundan uzaklaşır. Gelir dağılımında eşitsizliğin azaldığı durumda eğri sol tarafa mutlak eşitlik doğrusuna doğru kaymaktadır (Campano ve Salvatore, 2006: 64).

ŞEKİL1:Lorenz Eğrisi

Kaynakça: Alyu, 2018:48

1.3.2. Gini Katsayısı

Gini katsayısı, kişisel gelir dağılımını ölçmede en çok kullanılan ölçütlerden biridir. Gini katsayısı '0' ile '1' arasında değer alan bir katsayıdır (DPT, 2001: 26).

Gini katsayısı, mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisi arasındaki alanın mutlak eşitlik doğrusu altında kalan üçgenin alanına bölünerek hesaplanır ($Gini = A / (A+B)$). Hesaplama sonucunda oluşan sonuç 0 ile 1 arasında değer almaktadır. Gelir dağılımı adil bir şekilde gerçekleşmiş ve toplumdaki herkes adil bir şekilde pay almışsa Gini Katsayısı 0 değerini almaktadır. Lorenz eğrisi ve mutlak eşitlik doğrusu çakışmaktadır. Ancak milli gelir toplumdaki sadece bir kişinin elinde ise tam adaletsiz dağılım gerçekleşmiş ise Gini katsayısı 1 değerini almaktadır. Ve lorenz eğrisi X eksenine (yatay) çakışmaktadır (Kesselman ve Cheung, 2004: 8).

Gini katsayısı, milli gelirdeki dağılımın eşitsiz bir şekilde gerçekleşmesinde yaygın olarak kullanılan en verimli ölçütlerden biridir (Darkwah, v.d., 2016: 2).

1.3.3. Yüzde Paylar Analizi

KGD'yi ölçmede kullanılan yöntemlerden biri de yüzde paylar analizidir. Yüzde paylar analizinde haneler %1'lik 100, %5'lik 20, %10'luk 10, %20'lik 5 gruba ayrılarak her grubun toplam gelirden aldığı payı ifade etmektedir (Kubar, 2011: 233).

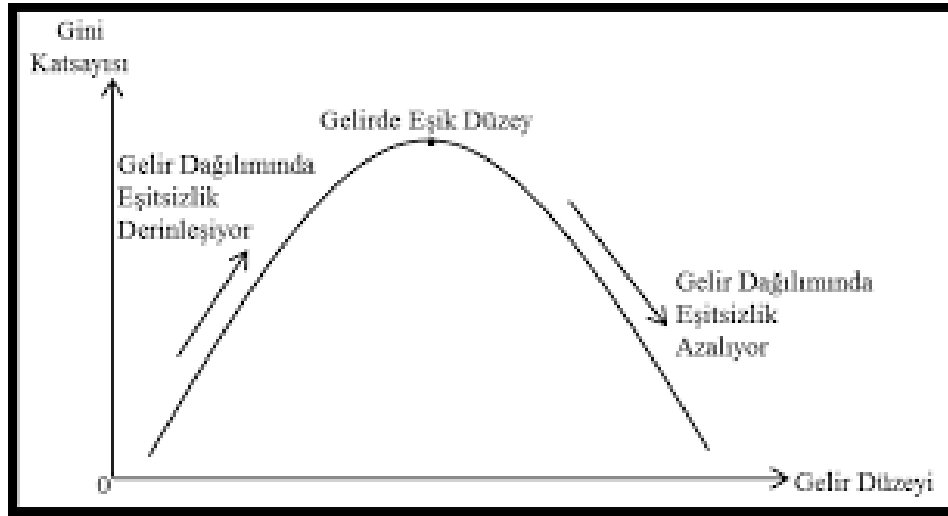
Yüzde paylar analizi yapabilmek için haneler gelirlerine göre küçükten büyüğe doğru sıralanarak, hangi yüzde paylar analizi kullanılacaksa haneler o sayıdaki gruba bölünür. Gruplara düşen milli gelir, toplam gelire oranlanarak hanelerin gelirine ilişkin yüzde payları oluşturulur. Yüzde paylar analizinde, hanelerin milli gelirden eşit bir şekilde pay alabilmesi için her grubun milli gelirden aldığı pay ve toplam nüfustan aldığı pay eşit olmalıdır. Özellikle ülkelerin birbirleriyle kıyaslanmasında, haneleri milli gelir düzeylerine göre %20'lik 5 gruba ayırarak bu grupların toplam milli gelir içindeki payını kıyaslayarak incelenmektedir (DPT, 2001: 21).

1.3.4. Ters U Hipotezi

Simon Kuznets, AGÜ ve GOÜ ekonomileri daha çok tarım sektörü oluşturduğu için gelirdeki dağılımın daha eşit bir şekilde olacağını ortaya çıkarmıştır. Bu görüşünü iki sektör (tarım ve sanayi) varsayımı altında açıklamıştır. Varsayımını ise GÜ'de tarım dışı sektörün daha az olması nedeniyle tarım dışı sektörde (sanayi) ücretlerin yüksek olmasının gelir eşitsizliğine neden olacağına dayanmıştır. Ancak AGÜ ve GOÜ gelecekte ekonomilerinin iyi olacağını ve tarım dışı sektörünün azalacağı nedeniyle gelir dağılımında eşitliğin olacağını savunarak bunu Ters U Hipotezi şekliyle açıklamıştır (Campano ve Salvatore, 2006: 107).

Kuznets, başlangıçta ekonomide büyümenin meydana geleceğini ancak gelir dağılımında eşitsizlik oluşacağını ve daha sonra bu eşitsizliğin ortadan kalkacağını ileri sürmüştür (Thorbecke ve Charumilind, 2002: 4).

ŞEKİL 2: Kuznets Ters U Hipotezi

Kaynakça: Nişancı, v.d., 2017: 148

Kuznets Katsayısı 0-1 arasında bir değerdir ve bu değer sadece iki sektörlü (tarım ve sanayi) bir ekonomi için geçerlidir. Katsayı sıfır ise toplam üretimin iki sektör tarafından gerçekleşmesi demektir. Toplam üretimin tek bir sektör tarafından yapılması yani toplam üretimin tarım veya sanayi kesiminden birinin elde bulunması ve bu sektörün istihdamdaki payı eğer önemsiz ise katsayının değeri 1 olur (www.slideshare.net).

1.3.5. Atkinson Eşitsizlik Ölçüsü

Atkinson eşitsizlik ölçütü, temeli sosyal refaha dayanan eşitsizliğin en çok kullanılan ölçütüdür. Bu ölçüt sosyal refah ve gelir kavramına dayanarak açıklanır (Bellü ve Liberati, 2005: 5).

Atkinson eşitsizlik ölçüsü, milli gelirin eşit bir şekilde dağıtılması ile belirlenen bir dönemdeki sosyal refah seviyesine ulaşabilmek için o zamanki toplam milli gelirin ne kadarının yeterli olduğunu ifade etmektedir (DTP, 2001: 8).

Atkinson eşitsizlik ölçütünde sosyal refah fonksiyonuna verdiği değer “sıfır” ile “sonsuz” arasında belirlenmektedir. Gelir dağılımının eşit bir şekilde dağıtılmadığı durumda ortaya düzgün olmayan bir sıralama çıkmaktadır. Nedeni ise eşitsizliğe verilecek ağırlıkların farklılık göstermesidir. Eşitsizliğe verilen ağırlıklar değer yargılarından bağımsız değildir. Atkinson ise sosyal refah fonksiyonunda,

meydana gelen ve farklılık gösteren eşitsizlik ölçülerini yeniden sıralamaya çalışmıştır (Çelen, 2009: 28).

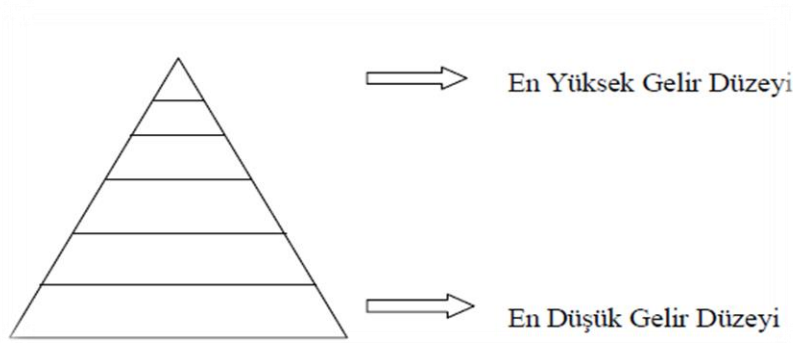
1.3.6. Mcloone Endeksi

Mcloone Endeksi 0-1 arasında değer almaktadır. Geliri, ortanca gelirin altında kalan grubu ortanca gelire göre değerlendiren bir endekstir. Mcloone Endeksi'ne göre gelir adil bir şekilde dağıtılınca 1'dir. Mcloone Endeksine göre gelir adil bir şekilde dağıtılmadığı takdirde 0'dır. Mcloone Endeksi, yüzdelik gruplar katsayı yöntemine göre toplumun daha büyük bir kısmını dikkate almaktadır. Mcloone Endeksi'nin iki önemli dezavantajı vardır. İlki ortancanın gelir grubunun üstünde kalan hiçbir gelir grubunu dikkate almaz; ikincisi Mcloone Endeksi ile ölçümde, gelirleri görece olarak daha çok ortanca gelir grubunun etrafında toplanan grup ile daha dağınık gruplara ilişkin farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Elveren, 2013: 36).

1.3.7. Pareto Gelir Dağılımı Formülü

Pareto katsayısı, İtalyan sosyolog ve ekonomist Vilfredo Pareto İtalyan nüfusunun %20'sinin gelirin % 80'ine sahip olduğu bulgusunu ortaya çıkarmıştır (Dunford, v.d., 2014: 141). Bunu grafiksel olarak incelersek;

ŞEKİL3: Pareto Gelir Dağılımı Piramidi

Kaynakça: Akay, 2015:12

Piramidin en uç noktasında bir toplumda toplam gelirden en fazla pay alan bir kaç aile; piramidin uç noktasından aşağı doğru inildikçe, toplam gelirden daha düşük pay alan ve aşağı doğru inildikçe gelir den daha çok düşük pay alan gruplar bulunmaktadır. Pareto, gelirdeki dağılımın kişilerin farklı düzeyde kapasitelere sahip

olması nedeniyle gelirin kişiler arasında eşit bir şekilde dağıtılmayacağını ileri sürmüştür. Bu nedenle gelir dağılımı, refah maksimizasyonunu etkilememektedir (<https://www.ekodialog.com/>).

1.4. Gelir Dağılımını Açıklayan Teoriler

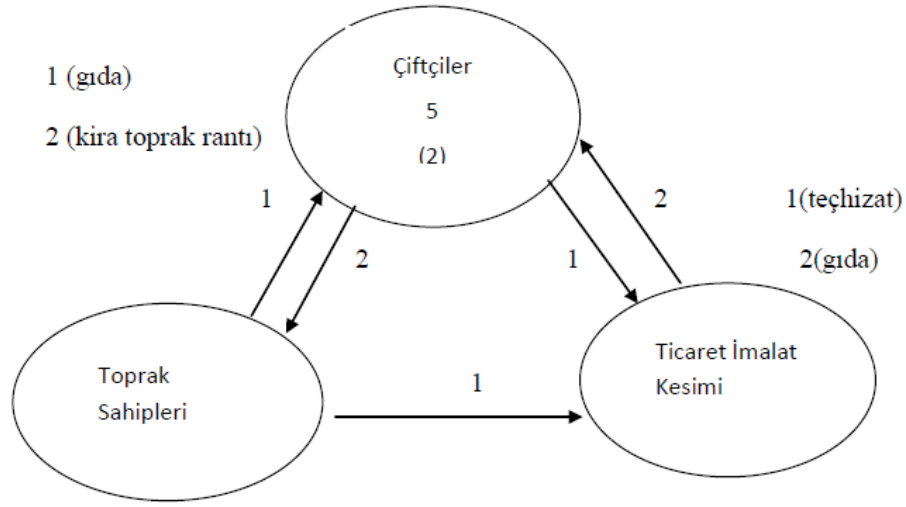
Gelir dağılımı iktisatçılar tarafından farklı şekillerde ele alınarak açıklanmıştır. Bu çalışmada fizyokratlar, klasikler ve neo-klasiklerin görüşleri açıklanmıştır.

1.4.1. Fizyokratlar Teorisi

Fizyokratlar, gelirin dağılımı hakkında düşünen ilk düşünürlerdir. Gelirin sınıflar (çiftçi, ticaret ve imalat) arasındaki dağılımını Fizyokrat Okul'un temsilcisi Quesnay "Ekonomik Tablo" adlı çalışması ile açıklamıştır. Quesnay Ekonomik Tablo çalışmasında toplumu üç kesime ayırmıştır. Ekonomik Tablo, üretilen ürünün çiftçi, ticaret ve imalat sınıfları arasında nasıl dağıldığını ve harcandığını göstermektedir (Tosun, 2016: 14).

Fizyokratlar, gerçek üretken sınıfın toprağı işleyenler sınıfın olduğunu söylemişlerdir. Fizyokratlara göre tek üretken sınıf tarımdır. Çünkü tarımsal üretim içinde bulunan sınıfın hem kendi tüketim ihtiyaçlarını hem de diğer sınıfta bulunanlarının tüketim ihtiyacını oluşturacak bir artık bulunmaktadır. Bu yüzden de verginin tarımdan alınmasını savunmuşlardır (Ulutürk ve Ersezer, 2005: 91).

ŞEKİL 4: Ekonomik Tablo

Kaynakça: Ateş, 2015: 54

Şekil 4'ü incelediğimizde, gerçekleşen üretim sonunda elde edilen gelir beş lira olarak gerçekleşmiştir. Çiftçinin üretimi gerçekleştirmek için harcadığı maliyet miktarı üç liradır. Yani çiftçi bir sonraki gelecek yılın üretimini gerçekleştirmek için iki lirasını, sermayenin amortismanı (eskime payı) içinde bir lira tacir ve sanayiciye ayırmaktadır. Çiftçi geriye kalan iki lirayı ise üretim karşılığı toprak sahibine rant olarak ödemektedir. Toprak sahibi ise rant olarak aldığı iki liranın bir lirasını sanayicilere bir lirasını da çiftçiye ödemektedir. Sanayici ise bir lira çiftçiden bir lira da toprak sahibinden aldığı toplam iki lirayı tekrar çiftçiye aldıkları mal ve işledikleri mal karşılığı olarak ödemektedir. Özetleyecek olursak tek verimli kaynağın tarım sektörü olduğunu savunmuşlardır. Gelir oluşturan tek kaynağın tarım sektörü olduğunu ve bir kısır döngünün oluştuğunu savunmuşlardır (Ateş, 2015: 54).

1.4.2. Klasik Gelir Dağılımı Teorisi

Klasik iktisatçılardan Adam Smith ve John Stuart Mill gelir dağılımı konusunda ilk çalışmalarını yapmışlardır ancak ele aldıkları konuyu bir bütünlük içinde araştırmamışlardır. Klasik iktisatçılardan David Ricardo gelir dağılımı konusu daha kapsamlı bir şekilde ele alarak incelemiştir. D. Ricardo'nun gelir dağılımı hakkındaki görüşleri klasik iktisatçılar arasında daha baskın haldedir (Yücel, 2011: 24).

Gelir dağılımı hakkında ilk çalışmalar klasik iktisatçılar tarafından gerçekleştiği, gelir dağılımındaki çalışmaların alt yapısını klasik iktisatçılar oluşturmuştur. Klasik iktisatçılar çalışmalarını yaparken o dönemin koşullarını göz önünde bulundurarak çalışmışlardır. Bu nedenden dolayı o dönemin ekonomik, sosyal ve kültürel yapısına dayanmaktadır (Kaelble ve Thomas, 1991: 3).

Klasik iktisatçılara göre kar ile ücretler arasında bir ilişki olduğu ve yüzden ücretlerin asgari bir düzeyde tutulmasının gerekliliği varsayılmaktadır. Bu yüzden karların artırılması için ücret oranlarının düşürülmesi veya ücret oranlarında herhangi bir değişikliğe gidilmemelidir (Ulutürk ve Ersezer, 2005: 102).

Adam Smith, toplumu üç sınıfa (emekçi, kapitalist ve toprak sahipleri) ayırarak bu sınıfların milli gelirden ne kadar pay aldıklarını inceleyerek gelir dağılımını ele almıştır. Adam Smith yapmış olduğu bu çalışmada FGD’de alt yapı oluşturmuştur (Ateş, 2015: 48).

Adam Smith’e göre sermaye sahipleri karlılık oranlarını artırmak için işçi ücretlerini ya askeri düzeyde ya da belirli bir seviyede tutmalıdır çünkü işçi ücretleri sermaye sahipleri açısından bir maliyet ortaya çıkardıkları için karlılık oranlarında düşüş meydana getirmektedir. Bu nedenden dolayı Adam Smith iş bölümü yaparak işçilerden en etkin şekilde yararlanarak üretim artışına gidip karlılık oranı artırılmalıdır. Bu karlılık artışı da sermaye sahibinin gelirinde bir artışa neden olacaktır (Alyu, 2018: 28).

John Stuart Mill, milli geliri işçiler, kapitalistler ve mal sahipleri olarak üç sınıf arasında bölüştürecektir. Bu yüzden John Stuart Mill milli gelir ücret, kar ve rant adı altında inceleyecektir. John Stuart Mill’e göre gelir dağılımı kar ve rant sahiplerinin yararına ücret sahibinin zararınadır (Jensen, 2001: 498).

Ricardo gelir dağılımında ekonomiyi tarım ve sanayi sektörü olarak ikiye ayırmıştır. Ricardo’ya göre tarım kesimi ekonomik açıdan önemlidir. Bu yüzden gelir dağılımını rant teorisi üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Rant teorisinin ise üç tane varsayımı bulunmaktadır (Ateş, 2015: 49; Yücel, 2011: 25).

- Tarım sektöründe azalan verimler kanunu geçerlidir. Çünkü tarım arazileri sınırlıdır.
- Tarım arazileri farklılık göstermektedir.

- Kâr, sermaye birikimi ve yeni yatırımlar açısından temel faktördür (Tosun, 2016: 14).

Ricardo'nun gelir dağılımı teorisinin iki varsayımı bulunmaktadır.

Marjinal ilkesi; milli gelirin rant, ücretler ve kâr arasındaki dağılımını açıklamakta kullanılır.

Artık ilkesi; milli gelirden rant gelirinin çıkarılması sonrasında kalan miktarın ücretler ve kâr arasında dağılımını açıklamakta kullanılır (Kaldor, 1956: 84).

Ricardo, vergi ile gelir dağılımının arasındaki ilişkiyi de açıklamıştır. Ricardo'ya göre vergilerin toprak rantı üzerinden toprak sahiplerinden alınmalıdır. Toprak sahipleri üzerinden alınan bu vergiler ürünlerin fiyatına yansıtılmayacağı için toprak sahiplerine bir maliyettir ve karlılık oranlarını azaltmaktadır. Aynı zamanda işçi ücretlerinde de herhangi bir kısıtlamaya gidilmediği için kârlılık oranları düşmektedir. Ve bu da gelir dağılımını etkilemektedir (Ateş, 2015: 50).

1.4.3. Neo-klasik Gelir Dağılımı Teorisi

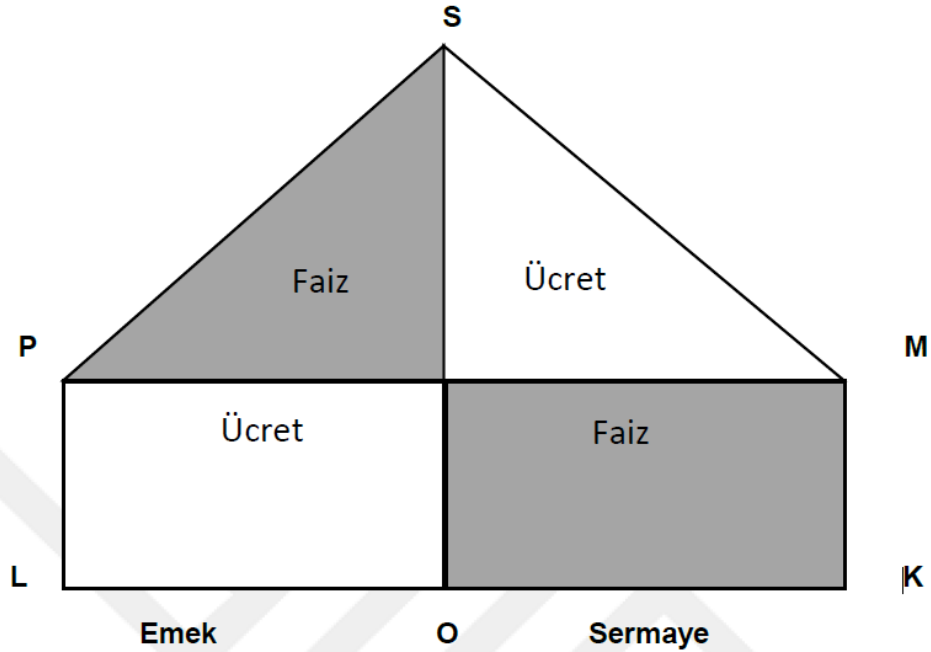
Klasik iktisatçılara tepki olarak, Neoklasik iktisatçılar ortaya çıkmıştır. Klasik iktisatçılara göre bir malın değeri ona harcanan emek ile açıklanırken (arz yönüyle); Neoklasik iktisatçılar bunun talep yönüyle ilgilenmişlerdir. Klasik iktisatçılara göre karını artırmak için ücretler ya sabit düzeyde ya da asgari düzeyde tutulmalı iken, Neoklasik iktisatçılar marjinal verime dayalı ücret anlayışını uygulamışlardır (Yağcı, 2008: 19).

Neo-klasik iktisatçılar gelir dağılımını marjinal verimlilik ve üretim fonksiyonuna dayalı bölüşüm adı altında iki şekilde incelemiştir. Marjinal verimliliğe göre bölüşüm ilk kez 1899 yılında John Bates Clarck tarafından çalışılmış, Wicksell ve Wicksteed tarafından daha detaylı bir şekilde çalışılmıştır. Clarck, marjinal verim teorisini bir makro bölüşüm teorisi olarak uygulayarak, marjinal gelire göre bölüşümü benimsemiştir. Bu bölüşüm kuramına göre üretim faktörlerinin üretim sürecine yaptıkları katkılar kadar pay alarak geriye herhangi bir artık değer bırakmayarak gelirin adil bir şekilde dağıtılmasıdır (Çiftçi, 2018: 23; Pasinetti, 2000: 15).

Gelir dağılımı sorunu, neoklasik yaklaşımda ikinci plana itilmiştir (Pasinetti, 2000:48). Neoklasik iktisatçılar gelir dağılımının bir sorun olmadığını, üretim faktörlerinin üretim sürecine yapmış oldukları katkıları kadar pay alacağını ve bu bölüşümde herhangi bir müdahaleye gerek olmadığını öne sürmüşlerdir (Ulutürk ve Ersezer, 2005: 95).

Marjinal verimlilik, azalan verimler yasasına bağlıdır. Buna göre bir şirketteki istihdam ya da sermaye talebi bu faktörlerin elde ettiği ürünün marjinal getirileri, o faktörlerin aldığı ücret ya da faize eşitlenene kadar devam edecektir. Bu nedenle marjinal verimlilik kuramına göre kar maksimizasyonu faktörü çalıştırmanın maliyetinin o faktörün ürettiği son ürünün getirisine eşit olduğu düzeyde gerçekleşecektir. Her üretim faktörü üretimden marjinal verimi kadar pay aldığından toplumda herhangi bir sömürü söz konusu olmayacaktır. Emek karşılığı olan ücretini, sermaye de karşılığı olan faizini alacaktır. Ve geride herhangi bir artık söz konusu olmayacaktır (Akay, 2015: 19-20).

ŞEKİL 5: Clark'ın Bölüşüm Teorisi Grafiği

Kaynakça: Tosun, 2016: 19

Clark'a göre gelir dağılımında, üretim faktörleri; emek ve sermaye sabit olarak ele alınır. Gelir, üretim faktörlerinin (emek ve sermaye) üretim sürecine

yaptıkları katkı kadar pay alacaktır. Şekli incelediğimizde sağ tarafta, sermaye miktarı sabit iken, emeğin marjinal verim eğrisini SM oluşturmakta, sol tarafı emek miktarı sabit iken, sermayenin marjinal verim eğrisini SP oluşturmaktadır. Toplam gelir ise, OLPS veya OKSM'ye eşittir. Şeklin her iki tarafına baktığımızda faiz ve ücretlere yapılan ödemeleri gösteren alanlar birbirine eşittir. Clark, tam rekabet ve statik koşullar varsayımı altında üretim faktörlerinin üretime yaptıkları katkı kadar pay alacağını ve geriye herhangi bir artık değer oluşmayacağını bu yüzden de gelir dağılımının adil bir şekilde gerçekleşeceğini savunmuştur (Tosun, 2016: 19).

1.5. Gelir Dağılımını Etkileyen Faktörler

1.5.1. Büyüme

Gelir dağılımını etkileyen faktörlerden biri olan büyüme iktisatçılar tarafından birçok kez araştırılmıştır. Fakat yapılan çalışmalar sonucunda herhangi bir ortak nokta bulunamamıştır. Yapılan ilk çalışmalarda daha çok ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu çıkmıştır. Ancak yapılan son çalışmalar da ekonomik büyüme ile gelir dağılımı arasında güçlü bir ilişkinin olmadığını ortaya çıkarmıştır. Başka bir açıdan baktığımızda, ekonomik büyüme yatırımların artması nedeniyle istihdam düzeyini artırır; dolayısıyla düşük gelirli kesim bu durumdan olumlu etkilenir. Ancak ekonomik büyümenin gelir dağılımı konusunda düşük gelirli kesimlerin lehine gerçekleşmesi için sadece sermaye sahipleri ile ilişkili hale getirilmemesi gerekmektedir (Ateş, 2015: 37).

1.5.2. Enflasyon

M. Friedman; toplumların en büyük düşmanı, sosyal kötülüklerin, işsizliklerin, ekonomik gerilemenin, varlık içinde yokluk çekmenin en önemli kaynağı enflasyondur demiştir (Çubukçu, 2002: 84).

Sağlıksız ve istikrarsız bir ekonominin göstergesi olan enflasyon, gelir dağılımında bozulmalara neden olan asıl sorunlardan biridir (Bayramiç, 2006: 31).

Enflasyonun yüksek olduğu dönemde para sürekli olarak reel değerini kaybetmektedir. Bireyler ellerinde tuttıkları reel paranın değerini korumak için

ellerinde bulundurdukları nominal parayı arttırmaları gerekmektedir. Ancak düşük gelirli ve sabit gelirli grubunu oluşturan bireyler böyle bir olanağa sahip olmadıkları için ellerinde bulundurdukları para reel gelir kaybına uğrar. Bu nedenle enflasyon, gelir dağılımı üzerinde olumsuz etki meydana getirmektedir (Ateş, 2015: 41).

AGÜ ve GOÜ’de enflasyon, bireylerin satın aldıkları mal ve hizmet üzerinde önemli etkiye sahiptir. Enflasyon oranının düşmesi, AGÜ ve GOÜ’de düşük gelirli ailelerin mal ve hizmet satın alma gücünü artırmaktadır. Enflasyon oranlarının düşük olması, düşük gelirli veya dar gelirli aileler açısından kamu transferlerinin reel değerini arttırmaktadır (Aninat, v.d., 2015: 22).

1.5.3. Dış Ticaret

Dış ticaret ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi Stolper-Samuelson teorisi tarafından açıklanır. Stolper-Samuelson teorisine göre bir ülke hangi üretim faktörüne daha çok ise uluslararası ticarete elinde bol bulunan üretim faktörü o ülkenin lehinedir. Bu nedenle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde emek faktörü bol, sermaye faktörü ise kıttır. Yani uluslararası ticarete emek faktörü az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin lehine iken sermaye faktörü az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkenin aleyhinedir. Gelişmiş ülkelerde ise sermaye faktörü bol emek faktörü ise kıttır. Yani uluslararası ticarete sermaye faktörü gelişmiş ülkenin lehine iken emek faktörü gelişmiş ülkenin aleyhinedir. Gelişmiş ülkelerde gelir dağılımı daha adaletlidir fakat az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde gelir dağılımı daha adaletsizdir. Uluslararası ticaret ile birlikte az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde emeğin getirisi artacağından gelir dağılımında düzelme meydana gelmektedir (Stockhammer, 2017: 8). Stolper-Samuelson teorisi gümrük tarifeleri ile gelir dağılımı arasında bir ilişki kurmaktadır. Teoriye göre ithal ettiğimiz bir mala uygulanan gümrük tarifesini, kendi ülkemizde o malın üretiminde kullanılan üretim faktörünün fiyatını yükseltmektedir. Dolayısıyla fiyatı yükselen malın üretiminde kullanılacak üretim faktörleri sahiplerinin gelirini arttıracaktır. Uygulanan gümrük tarifeleri gelir dağılımını olumlu etkilemektedir (Tayyar, 2011: 66).

1.5.4. Nüfus Artışı

Düşük gelirli olan AGÜ ve GOÜ’de nüfus artış oranlarının milli gelir artış oranlarından daha fazla olduğu için bu ülkelerde kişi başına düşen milli geliri azdır. Bu nedenle nüfus artış hızının yüksek olması kişilerin milli gelirden daha fazla pay alamamalarına neden olmaktadır (Altınışik ve Peker, 2008: 105).

AGÜ ve GOÜ’de nüfus artış hızının, kişi başına düşen milli gelirden yüksek olması ile gelirdeki düşüklük nedeniyle bireyler sağlık sorunları yaşamaktadır (Wagstaffand ve Doorslaer, 2000: 544).

Eğitim, AGÜ ve GOÜ’de kişileri vasıflı hale getirerek işsizlik oranlarında ve emeklerinin karşılığı olan ücretleri artacağı için milli gelirden daha fazla pay almalarına neden olacaktır (Bourguignon ve Ferreira, 2005: 4).

1.5.5. Servet Dağılımı

Servet, gelir dağılımında önemli bir yere sahiptir. Servet dağılımı, emeğin dağılımına göre çok daha adaletsiz bir şekilde dağıtılmaktadır (Marasalı, 2018: 28).

Servet sahipleri sermayeyi elinde bulundurdukları için gelirleri yüksek, bunlara bağlı olarak çalışan işçilerin gelirleri daha düşüktür. Düşük gelirli işçiler veya düşük gelirli aileler tüketim yaparken zorunlu ihtiyaçlarını dahi zor karşıladıklarından bu kesimlerin tasarruf etmesini ve servet biriktirmesini engellemektedir. Bu durum düşük gelir, düşük servet ve yeniden düşük gelir, düşük servet kısır döngüsünü sürekli kılmaktadır. Yüksek gelir gruplar tasarruflarıyla servetlerine servet katarken, düşük gelir gruplar gelirlerinin tümünü harcadıklarından dolayı tasarruf edememektedirler (DPT, 2001: 68).

Yeni yatırımların gerçekleşmesi için gerekli olan tasarruflar tekrardan yüksek gelirli kişiler tarafından gerçekleşmektedir. Bu nedenle ekonomik büyüme, gelir dağılımında ve servet dağılımında tekrardan yeni dengesizlikler meydana getirmektedir (Uysal, 2007: 252-253).

1.5.6. Eğitim

Gelir dağılımı ve ekonomik büyümeyi etkileyen en önemli unsurlardan biri de eğitimidir (Sarı, 2003: 180).

Küreselleşme ile birlikte üretim daha az maliyet gerektiren ülkelere AGÜ veya GOÜ'e doğru kaymasına neden olmuştur. Üretim sürecinin bu ülkelere doğru kayması aynı zamanda yüksek teknolojilerin bu ülkelere gitmesine neden olmaktadır. Kişiler yüksek teknolojileri kullanabilmek için uzmanlaşmaya önem vermektedir. Bu nedenle eğitimin de önemi artmaktadır. Eğitim ile birlikte kişiler daha vasıflı hale geldikleri için gelirlerinde de bir artış meydana gelmektedir. Bu durum eğitimin ekonomik anlamdaki önemine dolayısıyla gelir dağılımı ile olan ilişkisine yeni boyutlar kazandırmaktadır (Arslan, 2019: 104).

Eğitim, vasıflı işgücü meydana getirdiği için gelir dağılımında meydana gelen adaletsizlikleri ortadan kaldırmaktadır. Günümüzde gelir dağılımında düzelme meydana gelmesi ve ülkelerin refah düzeyinin artması için eğitime ihtiyaç duyulmaktadır (Ekşi, 2019: 20).

1.6. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ

Çalışmanın bu bölümünde gelir ve gelir dağılımı detaylı bir şekilde ele alınarak incelenmiştir. Aynı zamanda gelir dağılımını etkileyen faktörler, gelir dağılımını ölçmede kullanılan yöntemler ve gelir dağılımını açıklayan teoriler incelenmiştir.

Gelir, belirli bir dönemde kişilerin veya tüzel kişilerin elde etmiş oldukları parasal değerdir. Gelir dağılımı ise belirli bir dönemde elde edilen gelirin kişiler veya üretim faktörleri arasında dağılımıdır. Gelir dağılımını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bunlar; ekonomik büyüme, nüfus artışı, dış ticaret, eğitim, servet dağılımı gibi. Ekonomik büyüme, gelir dağılımını olumlu yönde etkileyeceği savunulmuştur. Çünkü gelirin artması ile yeni yatırım olanakları ortaya çıkacak ve bu da yeni istihdam olanaklarının ortaya çıkması ile düşük gelirli kişilerin gelirinde bir artış meydana gelecektir. Nüfus artışı, gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir. Az gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde nüfus artış hızı milli gelirden yüksek olduğu için kişi başına düşen milli gelirde de düşüş yaşanmaktadır. Kişi başına düşen milli gelirdeki azalış bazı sorunlara neden olmaktadır. Kişi başına düşen milli gelirdeki azalış kişilerin tasarruf yapmalarını zorlaştırdığı için yeni yatırım olanakları imkansız hale gelmektedir. Eğitim ise gelir dağılımını olumlu yönde etkilemektedir. Çünkü eğitim ile kişiler daha vasıflı hale geldiği için düşük ücretli çalışanların ücretlerinde artış meydana gelecektir.

Gelir dağılımını adaletli bir şekilde dağılıp dağılmadığını öğrenmek için gelir dağılımını ölçmede kullanılan yöntemler incelenmiştir. Bu çerçevede lorenz eğrisi, gini katsayı ve yüzde paylar analizi gibi yöntemler kullanılmıştır. Lorenz eğrisi, toplam nüfusun toplam milli gelirden yüzdelik olarak aldığı payı gösteren eğridir. Gini katsayısı, 0-1 arasında değer alan bir katsayıdır. Katsayı 0 veya 0'a yakın bir değer alıyorsa gelir dağılımında eşitlik söz konusu iken eğer katsayı 1'e yakın ise gelir dağılımında eşitsizlik söz konusudur. Yüzde paylar analizi ise toplumu oluşturan nüfusu %1'lik 100, %5'lik 20, %10'luk 10 ve %20'lik 5 gruba ayırarak hangi yüzdelik pay analizi uygulanacaksa milli gelir o sayıya bölünerek hesaplanır.

Gelir dağılımının farklı şekillerde yapılabileceğini açıklayan teoriler bulunmaktadır. Milli gelirin nasıl dağıtılacağı ilk olarak Fizyokratlar tarafından düşünülmüş ancak bunun için yapılan herhangi bir çalışma söz konusu olmamıştır. Klasik iktisatçılar

Adam Smith ve John Stuart Mill tarafından gelir dağılımı konusunda ilk çalışmalar yapılmış ancak bu konu bir bütünlük içerisinde incelenmemiştir. Daha sonra klasik iktisatçı David Ricardo tarafından bir bütünlük içerisinde ele alınarak incelenmiştir. Adam Smith, toplumu gelirden aldıkları paya göre üç sınıfa ayırarak (emekçi, kapitalist ve toprak sahipleri) bu sınıfların milli gelirden ne kadar pay aldıklarını inceleyerek gelir dağılımını ele almıştır. John Stuart Mill, milli geliri işçiler, kapitalistler ve mal sahipleri olarak üç sınıfa ayırarak dağılımını incelemiştir. Ricardo gelir dağılımında ekonomiyi tarım ve sanayi sektörü olarak ikiye bölmüştür. Ricardoya göre tarım kesimi ekonomik açıdan önemlidir. Bu yüzden gelir dağılımını rant teorisi üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Neoklasik iktisatçılar klasik iktisatçılara tepki olarak ortaya çıkmıştır. Neoklasik iktisatçılara göre gelir dağılımı marjinal verimlilik oranlarına göre yapılmalıdır. Yani üretim faktörleri üretim sürecine kattıkları pay kadar milli gelirden pay almalıdır.

2. BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM TEORİLERİ

Çalışmanın bu bölümünde doğrudan yabancı yatırımlar ve yapılan bu doğrudan yabancı yatırımların ortaya çıkardığı etkiler araştırılacaktır.

2.1. Doğrudan Yabancı Yatırımın Tanımı

Doğrudan yabancı yatırımlar (DYY), bir ülkede yeni bir şirket kurmak, kurulu olan şirketi satın almak veya yatırım yapılacak ülkedeki şirketin hem fiziksel sermaye hem de beşeri sermaye açısından artırmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar gitmiş oldukları ev sahibi ülkeye teknolojisini, işletmecilik bilgisini ve yatırımcısının kontrol yetkisini de beraberinde götürmektedir (Ayaydın, 2010: 133).

Doğrudan yabancı yatırımlar, bir ülkedeki şirketin sahip olduğu mal varlıklarını kontrol etmek ve dağılımını sağlamak amacı ile başka bir ülkede faaliyet göstermesidir (Moosa, 2002: 1).

Başka bir şekilde doğrudan yabancı yatırım, yabancı yatırımcının farklı bir ülkede yer alan bir firmanın en az %10'u veya daha fazla hissesine sahip ise bu tip yatırım doğrudan yabancı yatırım olarak adlandırılır (Koçtürk ve Ekler, 2012: 37).

AGÜ ve GOÜ, ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma sırasında sermaye eksiklikleri ile karşı karşıya iken GÜ ekonomik büyüme ve ekonomik kalkınma sırasında sermaye açısından herhangi bir sorun yaşamamaktadır. Sermayenin ülkelerde eşit olarak bulunmaması dünya ekonomisinde kaynak dağılımının etkin olmaması sorununu beraberinde getirmiştir (Ayaydın, 2010: 133). 1980'li yıllarda dünyada küreselleşmenin ortaya çıkması ve küreselleşmenin giderek artması, ekonomideki kısıtlamalar zamanla ortadan kalkmaktadır. Liberal ekonomik politikaların yükselişe geçmesi, piyasa koşullarının ekonomide işlemesi ve

uluslararası üretimin artması doğrudan yabancı yatırımların artmasını da beraberinde getirmiştir. Doğrudan yabancı yatırımlar, AGÜ ve GOÜ’de sermaye sıkıntısı çeken ülkelere ihtiyaç duydukları sermayeyi karşılamalarına olanak sağlamıştır (Ekinci, 2011: 72). Doğrudan yabancı yatırımlar yalnızca sermaye değil, ileri teknoloji ve know-how girişini de içermektedir. Bu nedenle yatırımlar dış finansman kaynağı olarak AGÜ veya GOÜ’e yapılmaktadır (Nunnenkamp ve Spatz, 2004: 54).

Doğrudan yabancı yatırımlar, Çok Uluslu Şirketler (ÇUŞ) aracılığı ile gittikleri AGÜ veya GOÜ’de yatırımlarını yapmaktadır. ÇUŞ’lar gittikleri ülkenin sermaye birikimini artırmakta ve ülkelerin önemli derecede dış kaynaklara bağımlılığını azaltmaktadır (Kar ve Tatlısöz, 2008: 6). Aynı zamanda istihdam olanaklarında, teknoloji transferinde, ticaretin serbestleşmesinde, ödemeler dengesine etkisinde, işçi ücretlerinde, insanın beşeri sermayesini arttırmasında, ülkenin gelir dağılımında ve toplumun refah düzeyinde etkisi bulunmaktadır (Kuduğ, 2006: 6-7).

ÇUŞ’lar yatırım yaparken bazı unsurları göz önünde bulundurur. Bunlardan birkaçı faiz oranlarının düşük olduğu ve üretim maliyetleri minimum derece karşılamak nedeniyle kârlılık oranları yüksek, büyüme dinamizmi olan, pazar büyüklüğü, iç talebin canlı olduğu, ulaşım kolaylığının ve vasıflı işgücünün bulunduğu ülkeleri seçerler (Bostan, v.d., 2016: 25).

2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımların Nedenleri

AGÜ ve GOÜ genellikle GSMH’si düşük, nüfus oranı fazla olan ülkelerdir. AGÜ ve GOÜ’de GSMH’nin düşük olması ile kişi başına düşen milli gelirler de düşük seviyelerdedir. Bu da yeterli tasarruf oranının sağlanamamasına yol açmaktadır. Tasarruf oranının düşük olması, yeni yatırımların yapılmasında ve sermayenin yetersiz olmasına neden olmaktadır. Bu ülkelerde tasarruf oranlarının az olması nedeniyle yatırım yapılması engellemektedir. Bu nedenle ülkeler yatırım yapabilmek için doğrudan yabancı yatırımlara yönelmiştir (Noyan Yalman ve Koşaroğlu, 2017: 2).

AGÜ ve GOÜ’nün amacı istikrarlı bir büyümeye ve ekonomik güçlerini artırarak, siyasi ve ekonomik yönden rekabet gücü kazanarak ülkeler arasında itibarını yükseltmektir (Soydal, 2006: 1)

AGÜ ve GOÜ'nün doğrudan yabancı yatırımları çekmek için bazı avantajlara sahip olması gerekmektedir. Bu avantajlar; pazarın büyüklüğü, ulaşım kolaylığı, işçilik maliyetleri, döviz kurları, dışa açıklık, yığılma gibi avantajlara sahip olması gerekmektedir (Aydemir, v.d., 2012: 5).

Pazar büyüklüğü, doğrudan yabancı yatırımlar açısından önemli bir faktördür. Piyasanın büyük olması yatırımcıyı kendine doğru çeker. Çünkü piyasanın büyük olması bir malın talebinin çok olması ve üretiminin artmasıdır. Bu yüzden yatırımcılar karlarını maksimum yapacak büyük pazarları seçmektedir (Asiedu, 2002:110). Pazarın büyüklüğü, yatırım yapılan ülkenin kişi başına düşen gayri safi yurt hasılası ile ölçülür. Piyasanın büyüklüğü, ölçek ekonomilerinden yararlanabilmek ve kaynakların etkin bir şekilde kullanılması için önem arz etmektedir (Çinko, 2009: 118).

Ulaşım kolaylığı, yatırımcılar yatırım yaparken aynı zamanda piyasaya kolayca girebileceği yerleri ve taşıma maliyetlerinin sifıra yakın olduğu yerleri tercih eder. Çünkü doğrudan yabancı yatırımlar ile taşıma maliyetleri arasında bir ilişki bulunmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar eğer uzak bölgede ise ulaşım açısından zorlanılacağı için taşıma maliyetleri de artar. Doğrudan yabancı yatırımlar eğer yakın bölgede ise ulaşım kolay hale gelir ve taşıma maliyetleri de azalmaktadır (Kurtaran, 2007: 375).

Altyapı, doğrudan yabancı yatırımların ülkeye girişlerinde etkilidir. Özellikle bir ülkedeki güçlü alt yapı neden ile enerji, ulaşım ve haberleşmenin iyi olması yatırımcının kararlarını etkilemektedir. Bir ülkenin güçlü bir alt yapısının olması için GSMH'den alt yapı için pay ayrılmalıdır. Bir ülkenin güçlü bir alt yapıya sahip olup olmadığını o ülkenin alt yapı için GSMH'den ayırdığı paya bakılmalıdır (Yılğör, v.d., 2011: 125).

İşçilik maliyetleri, yatırımcıları ülkesine çekme yönünde en önemli belirleyiciler arasındadır. Yatırımcılar, işçi ücretlerin ucuz olduğu yere doğru kaymaktadır. Çünkü işçi ücretleri yatırımcılar açısından bir maliyettir. AGÜ ve GOÜ'de genellikle nüfusu oranları fazla ülkelerdir. Bu yüzden de işgücü açısından önem arz etmektedir. Bu ülkelerde genellikle vasıfsız işgücü bulunmaktadır. Yani emek yoğun gerektiren işlerde çalışan işçiler bulunmaktadır. ÇUŞ'lar emek yoğun gerektiren mallar üretiminde işgücü maliyet avantajından yararlanmak için genellikle AGÜ ve GOÜ'de yatırım yapmayı tercih etmektedir (Koç Aytekin, 2019: 263).

Döviz kurları, bir ülkenin para biriminin başka bir ülkenin para birimi cinsinden değeridir. Parası değer kazanan ülkenin satın alma gücü artar. Satın alma gücü artan ülkeye doğrudan yabancı yatırım girişleri artmaktadır. Parası değer kaybeden ülkenin satın alma gücü azalır. Satın alma gücü azalacağı için doğrudan yabancı yatırımlar bu ülkeleri fazla tercih etmemektedir (Candemir, 2009: 669).

Dışa açıklık, ithalat ve ihracat toplamının gayri safi yurt içi hasılaya oranı ile hesaplanmaktadır. İthalat oranının ihracat oranından fazla olması dış ticaret açığı, ihracat oranının ithalat oranından fazla olması dış ticaretin fazla olduğu anlamına gelmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar, genellikle dış ticaret fazlası olan ülkelere yatırım yapmaktadır. Dış ticaretin serbest olması sermaye eksikliği çeken ülkeler açısından önemlidir. Çünkü dış ticaret ile sermaye sıkıntısı çeken ülkelere sermaye transferi yapılmaktadır (Chakrabarti, 2001: 100).

Yığılma, benzer şekilde mal ve hizmet üreten işletme yerlerinin birbirine yakın olmasından yararlanılmasıdır. Doğrudan yabancı yatırımlar gittikleri ülkede başka yatırımcılar içinde teşvik oluşturmaktadır. Yığılma ekonomileri sadece işletmeler açısından fayda sağlamamakta aynı zamanda ev sahibi ülke açısından fayda sağlamaktadır (Arslan, 2017: 9).

2.3. Doğrudan Yabancı Yatırım Türleri

Doğrudan yabancı yatırımların ülkeye girme şekilleri farklı şekilde olabilir. Bunlar; özelleştirme, montaj sanayi, ortak girişim, yap-işlet-devret modeli, şube açma ve birleşme ve satın alma yoluyla yapılmaktadır.

2.3.1. Özelleştirme

Özelleştirme, kamuya bağlı ekonomik faaliyetlerin mülkiyetini özel birey veya özel kurumlara devredilmesidir (Sarıkamış, 2005: 1). Bir başka ifade ile özelleştirme, devletin ekonomi üzerinde etkisinin kısmen veya tamamen ortadan kaldırılmasıdır. Özelleştirmenin devlet açısından iki amacı vardır. Birincisi kamu iktisadi teşebbüslerini (KİT) devletin himayesi altından çıkarmaktır. İkincisi kamu kuruluşlarının devletin bütçesine olan yükünü hafifletmesidir (İleri, 2014: 150).

Özelleştirmeyi mecbur hale getiren bazı nedenler vardır. Bunlar;

- Kaynakların etkin bir şekilde kullanılmaması

- Verimsizliğin artması
- Ekonomide meydana gelen tıkanmalar
- Politik baskıların artması
- Devletin ekonomi üzerindeki etkisinin artması gibi nedenler özelleştirmeyi gerekli hale getirmiştir (Orkunoğlu, 2010: 3).

Aynı zamanda KİT borçları genellikle bütçeden karşılandıkları için bütçe açıkları artmaktadır. Devlet artan bütçe açıklarını karşılamak için faiz oranlarında artışa veya enflasyon oranlarında artışa başvurmaktadır. Faiz oranlarındaki artış üreticiler açısından maliyet artışına neden olmaktadır. Üreticilerde bu maliyet artışını ürettiği ürünlere yansıttığı için tekrardan bir enflasyon artışına neden olmaktadır. Bu nedenle bütçenin sınırlı olması KİT'lerin özelleştirilmesi gerektiğini ortaya çıkarmıştır (Ulusoy ve Yılmaz, 2017: 7).

Özelleştirmenin amaçları, genel amaçları ve özel amaçları olmak üzere iki çeşittir. Özelleştirmenin genel amaçları;

- Serbest piyasa ekonomisini güçlendirmek,
- Ekonomide verimliliği artırmak,
- Gelir dağılımını iyileştirmek,
- Sermaye piyasasını geliştirmek,
- Tasarrufların çoğunu hisse senetlerine yönlendirmek.

Özelleştirmenin özel amaçları;

- ✓ Tekelleri ortadan kaldırarak rekabet ortamı sağlamak,
- ✓ Kamunun dış finansman ihtiyacını azaltmak,
- ✓ Hazineye ilave fon çıkarmak,
- ✓ Yabancı sermayenin katkısıysa KİT kaynaklarını etkin kullanmak (Tüsiad, 1986: 15-17).

2.3.2. Montaj Sanayi

Montaj sanayi, bir doğrudan yabancı yatırımlar çeşidi olup bu yatırım türünde temel parçaların yatırım yapılacak olan ev sahibi ülkeye getirilerek bu parçaların ev sahibi ülkede birleştirilerek üretimin yapılmasıdır. Yani doğrudan yabancı yatırımlar tarafından sağlanan ara mallar ev sahibi ülkede yapılan bazı basit parçalarla birleştirilerek üretimin son aşamasının (nihai mal) gerçekleştirilmesidir (Aydın, 2015: 6).

Montaj sanayisinde yatırımcının amacı AGÜ ve GOÜ’de ucuz işgücünden yararlanmak ve taşıma maliyetlerini minimize etmektir. Montaj sanayi daha çok otomotiv, makine imalatı ve kimya sanayisi gibi piyasa eğilimli endüstrilerde görülmektedir. Parçaların birleştirilmesi sonucunda ortaya çıkan malların hacmi veya ağırlığı artmaktadır. Bu nedenle üretimin son aşamasının piyasaya yakın yerlerde gerçekleştirilmesi taşıma maliyetlerinde tasarruf sağlayarak maliyeti minimize etmektir (Seyidoğlu, 2007: 727).

2.3.3. Ortak Girişim

Ortak girişim, birden fazla şirketin birleşerek belirli bir pazar alanında iş birliği gerçekleştirmeleridir. Bir şirketin tek başına yapamayacağı veya zorla yapabileceği bir işi birkaç şirketin bir araya gelerek daha rahat bir şekilde yapabilmesidir. Ortak girişim; piyasaya yeni girecek işletmenin riskini azaltması, küçük işletmeleri veya bebek endüstrileri piyasadan kaldırmaması ve bu işletmeleri büyük işletmelere karşı rekabet ortamı oluşturması, küçük işletmelerin sermaye eksikliğini ve ileri teknolojiyi elde etme olanağı vermesiyle tercih edilmektedir (Kurtaran, 2007: 368).

Bir başka ifadeyle ortak girişim, ÇUŞ ile ana şirketin belirledikleri amaç doğrultusunda mal ve finansmanını bir araya getirerek oluşturdukları mülkiyeti, faaliyetleri, sorumlulukları ve finansal riskleri ana şirketten bağımsız olan üçüncü bir şirkettir (Yaşar, 2005: 18).

Ortak girişim ile yerli yatırımcı yabancı yatırımcıya ülkenin iç piyasası, yasal ve hukuki düzenlemeler, tüketici tercihleri, kültürel özellikleri hakkında yardımcı olmaktadır. Ev sahibi ülkede yatırım yapan yabancı şirketlerin bilgi ve deneyimleri öğrenerek kaynaklarını daha etkin bir şekilde kullanmaktadır (Seyidoğlu, 2007: 728).

2.3.4. Yap- İşlet- Devret Modeli

Yap-İşlet-Devret Modeli (YİD), kamu faaliyeti olan bir yatırım veya hizmetin özel sektöre verilerek belirli bir süre zarfında gerçekleşmesi için ve ortaya çıkacak her türlü maliyeti karşılayarak yatırım veya hizmet yapımının özel sektör tarafından gerçekleştirilmesidir (Emek, 2002: 3).

YİD modeliyle kamu faaliyetlerinin ve ekonomik yükünün hafifletilmesi, özel sektör faaliyetlerinin piyasadaki rolünün artırılması amaçlanmaktadır. YİD modeliyle ülkelere yapılan yatırımlarla birlikte ev sahibi ülkelerin ekonomisine ve gelişmesine katkı sağlayacak teknoloji, bilgi ve tecrübelerinden yararlanmaktadır (Acar, 2006: 11). Aynı zamanda etkin olarak kullanılmayan kaynakların üretimde teknoloji ile birlikte etkinliği artırılmıştır (Erdoğan, 2010: 472).

YİD modelini kapsayan faaliyetler; iş merkezi, metro, otel, lokanta, kafeterya, hafif raylı sistem, köprü, tünel, liman, haberleşme, şebeke suyu ve doğalgaz dağıtım gibi yatırımlardır (Erdoğan, 2010: 472).

YİD modelinin özellikleri;

- İleri teknoloji gerektiren yatırımlardır.

-YİD modeli, yüksek maddiyat gerektiren kaynakları karşılamaktadır.

-YİD modeli, ileri teknoloji ile yüksek maddiyatı karşılayacak bir yabancı şirketin varlığıdır.

-YİD modeli, toplam maliyetin kamu tarafından ödenerek satın alınmasıdır.

-YİD modeli, ev sahibi ülkeye teknoloji ile birlikte bilgi ve tecrübesini getirerek katma değeri yüksek olan mal veya hizmet sunarak ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır (Ajansi, 2004: 10-15).

2.3.5. Şube Açma

Şube açma, ülkeye gelen yabancı yatırımcı yerli şirketin mülkiyetinin bir kısmının veya tamamının elinde olması ve şirket için alınan kararlarda önemli derecede etkisinin bulunmasıdır (Subaşı, 1995: 11).

Doğrudan yabancı yatırımların şube açma yoluna giderek yatırım yapmaları kolay alınan bir karar değildir. Çünkü doğrudan yabancı yatırımlar ev sahibi ülkelerin almış olduğu kararlara uymalıdır (Aydın, 2015: 8).

Şube açmada yabancı yatırımcılar mülkiyetin çoğunluğunu elinde bulundurduğu için ev sahibi ülkenin de yabancı yatırımcıya bağımlılığının artırılmasıyla yabancı yatırımcıların ev sahibi ülkeyi ekonomik ve siyasi açıdan tehlikeye sokacağı soru işareti oluşturmaktadır (Subaşı, 1995: 11).

2.3.6. Birleşme ve Satın Alma Yoluyla

Birleşme ve satın alma, birden fazla şirketin sermayelerini bir araya getirerek yeni bir şirket kurmalarıdır. Şirketlerin birleşmesinin ve satın alınmasının temelinde karlarını arttırmaları yatmaktadır. Bunu da maliyetlerini azaltma yoluna giderek şirketlerin ölçek ekonomilerinden yararlanmaktadır. Birleşme ve satın almanın nedenleri; ileri teknolojiye sahip olma, serbest dış ticaret, küresel piyasada pazar payını arttırma, mal ve hizmet üretimde farklılaşmaya gitme gibi (Genç ve Coşkun, 2013: 360).

Ülkelerin birleşme ve satın alma yolu ile yatırım yapmaya gitmeleri ile ev sahibi ülkeye; sermaye, teknoloji, bilgi ve tecrübelerini de beraberinde götürmektedir. Bu da ev sahibi ülkenin yerli üretimini kolaylaştırmakta ve ev sahibi ülke ekonomisine katkıda bulunmaktadır (Roberts, v.d., 2016: 9).

Doğrudan yabancı yatırımların çoğunluğunu satın alma ve birleşmeler oluşturmaktadır. Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) verilerine göre, farklı yıllarda satın alma ve birleşme yoluyla yapılan yatırımın değeri, bazı yıllarda bu tür anlaşmaların değeri, dünya çapındaki doğrudan yabancı yatırımlar akışının yüzde 80'ini geçmiştir. Satın alma ve birleşmelerin dünyaca tanınmış markalar ile gerçekleştirilen örnekleri; Ford Motor Company (ABD) tarafından satın alınan İsveçli otomobil üreticisi Volvo, Çinli otomobil üreticisi Geely'ye, ABD menşeli IBM bilgisayar üretim birimi ise Çinli bilgisayar şirketi Lenovo'ya satılmıştır (Klimek, 2011: 61).

2.4. Doğrudan Yabancı Yatırımın Etkileri

Doğrudan yabancı yatırımlar ülkelere girerken girmiş oldukları ev sahibi ülke ekonomilerine birçok etkileri vardır. Bunlar; ödemeler dengesine etkileri, sermaye birikimi ve üretim kapasitesine, MG'ye ve ekonomik büyümeye, istihdam düzeyine, teknolojiye ve verimlilik ve ücretlere gibi etkileri yansıtmaktadır.

2.4.1. Ödemeler Dengesine Etkileri

Ödemeler dengesindeki açıklıkların giderilmesinde ülke içerisinde yapılan tasarruflar bu açıklıkların giderilmesini karşılayamamaktadır. Doğrudan yabancı

yatırımlar bu açıkları gidermede en iyi alternatifi sunmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar aracılığı ile ithal ikameci politikanın yürütülmesiyle ülkede üretilmeyen mal ve hizmet sağlanarak ödemeler dengesinde ithalata miktarına ödenen miktar ve döviz ödemelerini azaltarak ödemeler dengesini etkilemektedir. Aynı zamanda ithal ikameciyle üretilen mal ve hizmetin ihracatının yapılması ile ödemler dengesini etkilemektedir (Çinko, 2009: 8).

Kindleberger, doğrudan yabancı yatırımların ödemeler dengesine etkisinin iki farklı şekilde olacağını belirtmiştir. Bunlar; ülkede döviz miktarında yaşanan artış ve ithalatı ikame ederek ihracattan elde edilen kazanç ile ödemeler dengesine etkileyecektir. Bir ülkeye doğrudan yabancı yatırımın gelmesi ile ilk aşamada birçok mal ve hizmete ihtiyaç duyacaktır. İhtiyaç duydukları mal ve hizmetin birçoğunu ev sahibi ülkede karşılamaktadır. Bu da ev sahibi ülke açısından olumlu bir etkiye sahip olmaktadır. Çünkü yatırımcı satın almış olduğu mal ve hizmet karşılığında döviz ödeyecektir. Sonuç olarak ödemeler dengesi olumlu yönde etkilenecektir. Yabancı yatırımın ülkeye getirdiği döviz, uzun dönemde ithalatı ikame edici ve ihracatı arttırıcı etkiler oluşturarak, ödemeler dengesine olumlu etkisi bulunmaktadır (Soydal, 2006: 10-11).

Yapılan doğrudan yabancı yatırımların ödemeler dengesinde olumsuz etkileri de olabilmektedir. Yabancı yatırımcı, mal ve hizmet satışından elde ettikleri kârları kendi ülkelerine gönderdikleri için yatırım yapmış olduğu ev sahibi ülkeden döviz çıkışına neden olmaktadır. Aynı zamanda yatırımcı maliyetini minimize etmek amacıyla üretimde kullanacakları ara malları ev sahibi ülke ve diğer ülke fiyatları ile kıyaslaması durumunda ülkenin ithalatının artmasına neden olmaktadır. Bunların sonucunda da ödemeler dengesi olumsuz etkilenmektedir (Polat, 2019: 3-5).

Özetleyecek olursak, yapılan yabancı yatırımın ev sahibi ülkeye olumlu etkisinin olabilmesi için yapılan yabancı sermaye artış hızının, transfer edilen sermaye gelirindeki artış hızından daha fazla olmalıdır (Soydal, 2006: 10-11).

2.4.2. Sermaye Birikimi ve Üretim Kapasitesine Etkisi

Küreselleşme, ekonomi politikalarında serbestleşme, ticaret politikalarında serbestleşme ve dünya ekonomilerinin bütünleşmesi için ülkeler arasında sermayenin serbest bir şekilde dolaşımını gündeme getirmiştir. Özellikle sermaye sıkıntısı çeken

lkeler (AG ve GOÜ) için doğrudan yabancı yatırımlar sermaye sıkıntısını gidermede en etkin yol haline gelmiştir (Ayaydın, 2010: 2).

Sermaye sıkıntısı çeken ülkelerde yatırım oranlarının az olması ülkelerin kalkınmasını, rekabet gücünü ve ülke içerisindeki insanların yaşam standartlarını ve refahını düşürmektedir. Bu nedenle ülkelerde yatırım ve kalkınma için tasarruf gereklidir. Yeterli düzeyde tasarruf oranı olmayan ülkeler sermaye ihtiyaını borçlanma ya da doğrudan yabancı yatırımlar aracılığı ile giderebilirler (Ayaydın, 2010: 2).

AG ve GOÜ’de sermaye birikimi eksikliğinden dolayı üretim kapasiteleri düşüktür. Bu ülkelerdeki sermayenin etkin dağılımını sağlayamadıklarından dolayı düşük üretim kapasitesi kullanım oranına sahiptirler. Doğrudan yabancı yatırımlar ev sahibi ülkelerin sermaye birikimlerini arttırarak bu ülkelerdeki üretim kapasitesini arttırmaktadır (Gr, 2014: 42).

2.4.3. Milli Gelire ve Ekonomik Büyümeye Etkisi

Doğrudan yabancı yatırımlar, bir ülkede üretim faktörlerinin miktarını artırır ya da teknolojisinde gelişmeler meydana getirir. Bu da ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir (Alagöz, Erdoğan, ve Topallı, 2008:2). Doğrudan yabancı yatırımların ülke ekonomisine en önemli katkısı ev sahibi ülkenin MG’ye olan net katkısıdır (Mucuk ve Demirsel, 2009: 2).

Neoklasik teori; doğrudan yabancı yatırımlar, toplam yatırımların miktarını ve etkinliğini arttırarak ekonomik büyümeyi arttırmalıdır. Çünkü doğrudan yabancı yatırımlar, ülkelerin toplam sermaye stokunda artış ve teknoloji ile birlikte sağlanan verimlilikteki artış ekonomik büyümeyi olumlu etkilemektedir (Acaravcı ve Akyol, 2017: 2).

Ülkelerin ekonomik büyümesinde doğrudan yabancı yatırımların önemli etkisi olmuştur. Doğrudan yabancı yatırım firmaları, yatırım yapılan ev sahibi ülkelerde ürün çeşitliliğinde artış, getirdikleri oldukları yüksek teknolojiyi ev sahibi ülkelerdeki ucuz işgücü ve hammadde ile birleştirerek üretim maliyetlerini düşürerek ülkenin ihracatta rekabet gücünü arttırmıştır. Dolayısıyla ev sahibi ülkelerin ihracatında ve ekonomik büyümesinde doğrudan yabancı yatırımların önemli etkisi olup ülkelerin ihracat oranlarında ve ekonomik büyümesinde olumlu sonuçlar ortaya çıkarmıştır (Gocer, v.d., 2012: 2-3).

2.4.4. İstihdama Etkisi

Doğrudan yabancı yatırımlar istihdam oranları üzerindeki etkileri üç şekilde olabilmektedir. Bunu açacak olursak doğrudan yabancı yatırımlar yatırım yaptıkları ülkede istihdamı koruyabilir, istihdamı azaltabilir ve istihdamı arttırabilir (Saray, 2011: 4-7).

Doğrudan yabancı yatırımların istihdam oranlarını arttırması; sektöre, hangi ülke kaynaklı olduklarına ve miktarlarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Şahin, 2016: 2-4).

Doğrudan yabancı yatırımların istihdam oranlarını artırması, ülkenin kapasite kullanım oranının arttırılmasıyla gerçekleşebilir. Bir sektöre doğrudan yabancı yatırımların girmesi aynı zamanda yatırım yapılan ülke açısından bir iç ihracat alanı oluşturmaktadır. Bu nedenle ülke içindeki firmaların üretim miktarı ve üretim ölçeği büyüyecektir. Doğrudan yabancı yatırımlar nihai mal üreten firmalara, ihracatın nasıl ve hangi ülkelere yapılabileceği konusunda bir rol-model oluşturacaktır. Bu nedenle yerli firmalar yeni pazarlara açılarak, üretim ölçeklerini büyütüp istihdam oranlarında arttıracaktır (Göçer ve Peker, 2014: 2).

Doğrudan yabancı yatırımlar istihdam oranlarında azaltmaya da neden olabilir. Doğrudan yabancı yatırımlar ülkelere ÇUŞ'lar aracılığıyla girdikleri için daha çok sermaye yoğun gerektiren mallar ve vasıflı işgücü kullanmak isterler. ÇUŞ'lar beraber çalışmak istedikleri kişilere eğitim vererek veya ev sahibi ülkedeki vasıflı işgücüne yüksek ücret ödeyerek kendi bünyelerinde tutmaya çalışırlar. ÇUŞ'ların ileri teknoloji kullanmaları ve vasıflı işgücünü istemeleri yatırım ölçeğiyle kıyaslandığında istihdamda azaltmaya neden olabilmektedir (Sandalcılar, 2012: 3).

2.4.5. Teknoloji ve Verimliliğe Etkisi

Doğrudan yabancı yatırımlar gittikleri ülkelere teknoloji ve bilgisini götürdükleri için gittikleri ülkede sermaye stokunda artışına neden olmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların ülkeye girişi ile sağlanan teknoloji, ev sahibi ülkenin teknoloji kapasitesini arttırmakta ve bu teknolojinin kullanımıyla verimlilikte artış ortaya çıkmaktadır (Çiftçi ve Yıldız, 2015: 2).

Doğrudan yabancı yatırımlar ev sahibi ülkenin teknolojisini artırmakla beraber yeni fiziksel üretim ve üretim yöntemleri, örgütlenme, pazarlama ve dağıtım

alanında da verimlilik artışı sağlanabilir (Noyan Yalman ve Koşaroğlu, 2017: 4). Yapılan yatırımların ülkede teknoloji ve bilgi transferini artırmasıyla yan sektörlerinde gelişmesine destek sağlamaktadır (Çinko, 2009: 8).

Doğrudan yabancı yatırımlar ülkelerinde bulundurdıkları teknolojileri ve işletmecilik bilgilerini yatırım yaptıkları ev sahibi ülkeye taşımaktadır (Polat, 2019: 2). Teknoloji transferiyle, ev sahibi ülkede teknoloji, verimlilik artışına neden olur ve ev sahibi ülkenin ekonomik büyümesinde önemli bir etkidir (Köprücü, 2017: 2).

Teknoloji transferi, bir kurumun yeni bir teknoloji geliştirmesi ve teknolojiyi ona ihtiyaç duyan kurum ya da kurumlara sunmasıdır. Yeni teknolojilerin bir anda kabul edilebilmesi mümkün değildir. Yeni teknolojinin uygulanabilmesi için bilim, yönetim ve organizasyona ihtiyaç vardır. Teknolojiler üretim süreçlerine başarılı bir şekilde dahil edildiğinde verimliliği arttırarak ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır (<https://blog.industryolog.com/>).

2.4.6. Ücretlere Etkisi

Doğrudan yabancı yatırımlar, ÇUŞ'lar aracılığı ile üretimde kullanılacak kaynakların fazla olduğu, ürünü satmak için pazarın büyüklüğü, maliyeti minimize etmek için ücretlerin düşük olduğu ve yatırım açısından riskin düşük olduğu AGÜ veya GOÜ'ye yönelmektedir (Güven, 2008: 75).

Doğrudan yabancı yatırımlar AGÜ veya GOÜ'ye yönelten temel unsur, bu ülkelerde ücretlerin düşük olmasıdır. ÇUŞ'lar, ücretlerin düşük olduğu ülkelere yatırım yapmayı tercih etmektedirler. AGÜ veya GOÜ'de ücretlerin düşük olması bu ülkelerin uluslararası ticaretteki üstünlüğünü oluşturmaktadır. Bu üstünlük nedeniyle doğrudan yabancı yatırımlar özellikle üretimde yoğun emek gerektiren malları üretmektedir. Ücretlerin düşük olması bu tür yatırımların yapılmasında önemli bir rol almaktadır (Açıkalın, v.d., 2006: 272-273).

Üretimde emeğin yoğun olarak kullanıldığı ürünler işçi ücretlerinden etkilenmektedir. Yatırımcılar karını maksimum yapmak için işçi ücretlerin düşük olduğu AGÜ veya GOÜ'ye bölgelere doğru yatırımlarını kaydırmaktadır (Kurtaran, 2007: 375).

2.5. Doğrudan Yabancı Yatırımları Açıklayan Teoriler

Doğrudan yabancı yatırımlar ev sahibi ülke ekonomilerini hangi yönden etkilediklerini ele alan iktisatçıların farklı şekilde teorileri vardır. Bu teoriler açıklamaya çalışılmıştır. Bunlar; Hecksher-Ohlin Teorisi, Ürün Devreleri Teorisi ve OLI Paradigması Teorileri'dir.

2.5.1. Hecksher-Ohlin Teorisi

Heckscher-Ohlin (HO) Teorisi, İsveçli iktisatçılar Eli Heckscher ve Bertil Ohlin tarafından geliştirilen bir modeldir. İktisatçılar teorisini ülkelerin emek veya sermaye gibi üretim faktörlerinin farklılıklarına dayanarak oluşturmuşlardır. Teoriye göre, ülkeler farklı düzeyde emek veya sermaye üretim faktörlerine sahiptir (Juozapaviciene ve Eizentas, 2010: 2-3). Ülke üretim faktörlerinden hangisine daha fazla sahip ise yoğun olarak kullandığı bu üretim faktörünün ürününde diğer ülkelere göre karşılaştırmalı üstünlüğü elde etmektedir. Ülke yoğun olarak kullandığı üretim faktörünün ürünün üretiminde uzmanlaşmaktadır (Bayraktutan, 2003: 179). Örneğin bir ülke üretim faktörlerinden emeğe daha fazla sahip ise ülke emek yoğun gerektiren ürünlerde uzmanlaşmaktadır ve bu üretim faktörünün yoğun olarak kullanıldığı ürünün ihracatçısı olmaktadır. Kıt olan üretim faktörü sermayenin yoğun olarak kullanıldığı ürünlerin ise ithalatçısı olmaktadır (Arıç, 2013: 86).

H-O teorisini oluştururken bazı varsayımlar bulunmaktadır (Juozapaviciene ve Eizentas, 2010: 2-3).

- Tercihlerde benzerlik
- Teknoloji tektir.
- Tam rekabet geçerlidir.
- Serbest dış ticaret koşulları geçerlidir.
- Emek göçü veya sermaye varlıklarına yabancı yatırım yapılamaz.
- Ürünler homojendir ve ölçeğe göre sabit getiri söz konusudur

H-O Teorisine göre ülkelerde faktör fiyatları arasındaki fark dış ticaret ile ortadan kalkmakta ve eşitlenmektedir. Ülke içerisinde yoğun olarak kullanılan üretim faktörünün ürünü ucuzdur. İthal edilen üretim faktörünün ürünü ise daha pahalıdır. Serbest dış ticaretin olmasıyla ülkeler yoğun olarak kullandığı üretim faktörünü ürününü daha fazla üretir ve bu da üretimde kullanılan üretim faktörüne olan talebi ve faktör fiyatını arttırır. İthal edilen üretim faktörünün ürünü ucuzlamaktadır. H-O Teorisine göre, serbest dış ticaret ülkelerin gelir dağılımını ve ülkenin refahını olumlu yönde etkilemektedir. Teoriye göre serbest dış ticaret, üretim faktörlerinden birine daha fazla sahip ise ülkenin yararınadır. Bir ülkede yoğun olarak bulunan üretim faktörünün ürün üretimi daha fazladır. Az olan üretim faktörünün ürün üretimi ise daha azdır (Yüksel ve Sarıdoğan, 2011: 200-201).

2.5.2. Ürün Devreleri Teorisi

Ürün Devreleri Teorisi (ÜDT), Raymond Vernon ve Hirsch tarafından ortaya çıkmış ve teknoloji açığı teorisinin daha kapsamlı olarak ele alınmış şeklidir. ÜDT'nin amacı ürünlerin piyasaya girişini sağlayan ülkeler (yenilikçi) ile daha sonra bu ürünlerin çoğalmasında (taklitçi) rol oynayan ülkeler arasındaki ticareti açıklamaktadır (Yılmaz, 2015: 515). Bu teoride mallar, eski ve yeni mallar, ülkeler ise yenilikçi ve taklitçi olmak üzere ikiye ayrılır. Yenilikçi ülke daha çok ABD gibi ileri teknoloji bulunduran ülkelerdir (Dura, 2000: 8).

Teoriye göre üretimin üç dönemi bulunmaktadır. Bunlar; ürünün ilk olarak çıktığı icat aşaması veya yenilik dönemi, ikinci dönemi ürünü olgunlaştırma aşaması ve son dönemi standartlaşma veya taklit aşamasıdır (Yılmaz, 2014: 222-223).

Yenilikçi ülkeler ortaya çıkardığı ürünler üzerinde uzmanlaşmış ve kar payları çok yüksektir. Ürün piyasada uzun süre kaldıktan sonra üretimi artık taklitçi ülkelere doğru kaydırmaktadır. Bunun en önemli nedeni ürünün maliyetini minimize etmektir (Aksoy, 2018: 1702).

2.5.3. Oli Paradigması

Oli Paradigması, diğer adıyla “Eklektik Paradigması”dır. Oli Paradigması, İngiliz iktisatçı J.H. Dunning'in 1976 yılında yapmış olduğu bir konferansta

sunulmuştur. Dunning, doğrudan yabancı yatırımların ÇUŞ'lar aracılığıyla yatırım yapması için gerekli koşulları açıklamaya çalışmıştır (Güngördü ve Yılmaz, 2016: 1004). Paradigmanın amacı, ÇUŞ'ların yatırım yapmış oldukları ev sahibi ülkenin diğer ülkelere göre farklılıklarını ortaya çıkarmaktır (Mathews, 2006: 154).

Dunning'e göre ev sahibi ülkenin diğer ülkelere göre üç farklı avantaja sahip olması gerekmektedir. 1-Mülkiyet avantajına (**Ownership**), sahip olmak zorundadır. Sahip olduğu avantajlar, varlıklar veya işlem becerileri ile ilgili olabilir. 2-) Konum avantajına (**Location**) sahip olmalıdır. Ülkeye mal giriş ve çıkışlarında kolaylık sağlanmalıdır. 3-)İçselleştirme avantajına (**Internalization**) sahip olmalıdır. Doğrudan yabancı yatırımlar tarafından tam kontrol lehine argümanlar işlem maliyetleri, belirsizlik ve dağıtım kanalının kontrolü içerir (Pedersen, 2003: 9-10).

Oli Paradigması, uluslararası işletmelerin ve uluslararası yatırım faaliyetlerinin motivasyonlarını ve stratejik seçimlerini analiz etmek için mülkiyet, konum ve içselleştirme avantajlarını içeren klasik bir çerçevedir (Liang ve Zhu, 2011: 5).

2.6. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ

Bu bölümde doğrudan yabancı yatırımlar, doğrudan yabancı yatırımların ülkeye giriş şekilleri, doğrudan yabancı yatırımların gittikleri ülkede ortaya çıkardığı etkileri ve doğrudan yabancı yatırım teorileri incelenmiştir.

Doğrudan yabancı yatırım, bir şirketin karını maksimum veya maliyetini minimum yapmak amacı ile çok uluslu şirketler aracılığıyla az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere doğru yapılan yatırımlardır. Bu yabancı yatırımların ülkeye girişleri farklı şekillerde gerçekleşmektedir. Bunlar; özelleştirme, montaj sanayi, yap işlet devret ve birleşme ve satın alma yolu ile gerçekleşmektedir. Özelleştirme, kamuya himayesi altındaki bir mal veya hizmet mülkiyetinin özel sektöre devredilmesidir. Özelleştirmenin olumlu etkisi ve olumsuz etkisi bulunmaktadır. Olumlu etkisi, kamu tarafından etkin bir şekilde kullanılmayan kaynaklar özelleştirme ile birlikte etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Olumsuz etkisi ise kamu yetkilerinin kısıtlanmasıdır. Montaj sanayi, bir üretimin parçalarını başka bir ülkede birleştirilerek gerçekleşmesidir. Bu üretim çeşidi genellikle büyük parçalar gerektiren mallar içindir. Örneğin; otomotiv, uçak gibi. Yalnız bu üretimin taşıma maliyetlerinin ucuz olması için üretim yapılacak yerin yakın yerler olması gerekmektedir. Yap işlet devret modeli, kamunun hizmeti olan bir mal veya hizmetin belirli bir süre zarfında tekrar kamuya devredilmek üzere özel sektöre verilmesidir. Bunlar genelde; köprü, ray hattı, tünel ve hastane gibi. Birleşme ve satın alma, birden fazla şirketin sermayelerini bir araya getirerek yeni bir şirket kurmalarıdır.

Doğrudan yabancı yatırımlar sermaye sıkıntısı çeken ülkelere sermaye transferi sağlamaktadır. Bu ülkeler genellikle az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerdir. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin gayrisafi milli hasılası düşük olduğu için bu ülkelerde kişi başına düşen gayrisafi milli hasıla da düşüktür. Bu yüzden kişilerin tasarruf yapmaları imkansız hale gelmektedir. Bu nedenle ülke de kişiler yeni yatırım girişiminde bulunmamaktadır. Ve bu ülkelere doğrudan yabancı yatırımlar çok uluslu şirketler aracılığı ile girmektedir. Doğrudan yabancı yatırımlar gittikleri ev sahibi ülkelere birçok etkisi bulunmaktadır. Bunlar; teknoloji, üretim kapasitesinde, istihdamda, ücretlerde ve ödemeler dengesinde gibi. Teknoloji, ülkedeki kaynakları en etkin şekilde kullanmamıza imkan sağlamaktadır. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkeler de ileri teknoloji bulunmadığı için kaynaklar etkin bir

şekilde kullanılmamaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar ise ev sahibi ülkelere ileri teknoloji ile birlikte yönetim ve bilgi birikimini aktardığı için kaynaklar en etkin bir şekilde kullanılmaktadır. Aynı zamanda ileri teknolojinin ülkeye gelmesi ve kaynakların etkin bir şekilde kullanılması üretim kapasitesinde de bir artışa neden olmaktadır. Üretim kapasitesindeki bu artış ile ülkenin ihracatında da bir artış yaşanacak ve bu artış ile birlikte aynı zamanda ülkenin ödemeler dengesi olumlu bir şekilde etkilenecektir. Ödemeler dengesine olumlu etkisinin yanı sıra olumsuz etkisi de bulunmaktadır. Çünkü yabancı yatırımcılar elde ettikleri karları kendi ülkesine götördükleri için ülkeden para çıkışı olmaktadır bu ödemeler dengesini olumsuz yönde etkilemektedir. Çünkü ülke cari açık vermektedir. Doğrudan yabancı yatırımların istihdam üzerindeki etkileri ise farklı şekilde olmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar işçi ücretlerinin düşük olduğu az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere yönelmektedir. Bu nedenle bu ülkelerde yeni yatırım olanakları çıktığı için istihdam oranlarında bir artış yaşanabilir. Bu istihdam açısından olumlu bir etkidir. Olumsuz açıdan baktığımızda ise bu yabancı yatırımcılar gittikleri ülkede maliyeti kırmak amacı ile ileri teknolojiyi de beraberinde götürdüğü için istihdam oranında azalış gerçekleşmektedir.

Doğrudan yabancı yatırımları açıklayan bazı teoriler bulunmaktadır. Bunlar; Heckscher-Ohlin, Ürün Dönemleri ve Oli Paradigması. Heckscher-Ohlin Teorisine göre bir ülkede iki üretim faktörü bulunmaktadır. Sermaye ve emek, ülke hangi üretim faktörüne daha fazla sahip ise o üretim faktörünün ürününde uluslararası ticarete rekabet gücü yüksektir ve bu ülke uluslararası ticarete kazançlıdır. Ürün dönemleri teorisinde ise üretimin üç dönemi bulunmaktadır. İlk dönem üretim ilk ortaya çıktığı icat dönemi, ürün bu dönemde ortaya çıkmıştır. Bu dönem yüksek maliyet gerektiren bir dönem olduğu için genellikle bu ürünler ABD gibi gelişmiş ülkelerde ortaya çıkmaktadır. İkinci dönem ise ürünün olgunlaşma dönemidir. Üçüncü dönem ise taklit dönemidir. Ürün artık piyasada tanınmıştır diğer ülkeler tarafından da üretilmektedir. Oli Paradigma'sına göre ülkelerin doğrudan yabancı yatırımı ülkesine çekmesi için üç tane özelliğe sahip olması gerekmektedir. Bunlar; mülkiyet, konum ve içselleştirme.

3.BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI ATIRIMLAR VE GELİR DAĞILIMI

Çalışmanın bu bölümünde doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımına etkisi incelenecektir. Ve doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisini inceleyen ampirik çalışmalar incelenecektir.

3.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE GELİR DAĞILIMI

Doğrudan yabancı yatırımlar ile gelir dağılımı arasındaki ilişki iktisatçılar tarafından birçok çalışmanın yapılmasıyla incelenmiştir. Ancak yapılan çalışmalar sonucunda herhangi bir fikir birliğine varılmamıştır.

Yabancı yatırımların çeşidi genel olarak iki şekilde gerçekleşmektedir. Bunlar; doğrudan ve dolaylı şekilde yapılan yatırımlardır. Yapılan bu yatırımlar ülke refahını arttırmakta ve gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar gittikleri ülkede özel sektör aracılığı ile olumlu etki ortaya çıkarmaktadır. Dolaylı yoldan yapılan yabancı yatırım ise ekonomik büyümeye dolaylı bir şekilde katkı sağlamaktadır (Çeştepe ve Ergün Tatar, 2019: 126).

Gelir eşitsizliği ve doğrudan yabancı yatırım arasındaki ilişki özellikle 1990'lı yıllardan itibaren önemsenen konular arasına dahil olmuştur (Kanberoğlu ve Arvas, 2014: 16-17).

Dünya ekonomilerinde GÜ ve AGÜ arasında meydana gelen ve giderek artan gelir dağılımı arasındaki farklılık ve GÜ'nün ekonomik çıkarları ile bağdaşmayan nedenlerden dolayı doğrudan yabancı yatırımlar 1990'lı yıllardan sonra GÜ'den GOÜ'ye doğru bir artış eğilimine girmiştir (Bal, v.d., 2016: 3).

Doğrudan yabancı yatırımlar gittikleri AGÜ veya GOÜ'de ev sahibi ülkenin ekonomik büyümesinde, kalkınmasında, yüksek teknolojinin kullanılmasında ve beşeri sermayenin ülkeye taşınması gibi birçok olumlu etkisi bulunmaktadır (Karabiyik ve Dilber, 2016: 316-317). Doğrudan yabancı yatırımlar gitmiş oldukları

ev sahibi ülkede özel sektörün de aracılığı ile yeni iş imkanları ortaya çıkarmaktadır. Yeni iş imkanlarının ortaya çıkması ile ülkenin ekonomik büyümesinde ve gelir dağılımında olumlu bir etki oluşturacaktır (Çeştepe ve Ergün Tatar, 2019: 124). Başka bir ifade ile ülkeye doğrudan yabancı yatırımların gelmesi halinde ülke içerisinde faiz hadlerinin düşmesine neden olmaktadır. Faiz hadlerindeki düşüş nedeni ile yatırım oranlarında artış meydana gelecek ve bununla birlikte işgücünde artış yaşanacaktır. Bunlarda işçi ücretlerinin artması neden olacak ve yatırımcıların gelirlerinde veya karlarında azalış meydana gelecektir. Gelir dağılımındaki eşitsizlikte ise azalış meydana gelecektir (Seyidoğlu, 2013: 617). Olumlu etkilerinin bulunmasına rağmen yine de ülkeler tarafından doğrudan yabancı yatırımlar kısıtlanmaktadır. Çünkü doğrudan yabancı yatırımların ülke ekonomilerine olumlu etkilerinin olduğu kadar olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Bunlar: doğrudan yabancı yatırımlar ülkeler arasında ücret farklılıkları ortaya çıkarmaktadır. Çünkü doğrudan yabancı yatırımlar emek gücünün ucuz olduğu vasıfsız işgücünün bulunduğu ülkelere doğru kaymaktadır. Bu da işçilerin ücretlerde pazarlık yapamamalarına veya ücret artışında bulunamamalarına neden olmaktadır. Ve işçilerin ücretlerinde herhangi bir artış yaşanmaması vasıflı ve vasıfsız işgücü arasında ücret farklılıklarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda da doğrudan yabancı yatırımlar gelir dağılımındaki eşitsizliği arttırmaktadır (Rodrik, 1998: 93-94). Doğrudan yabancı yatırımlar büyük ölçekli ekonomiler olduğu için gittikleri ülkelerde daha çok küçük ölçekli ekonomilerdir. Doğrudan yabancı yatırımların bu ülkelere gitmesi ile küçük ölçekli ekonomiler büyük ölçekli ekonomiler ile rekabet etme potansiyeline sahip olmadıkları için piyasadan yok olma riski ile karşı karşıyadır. Bu tür ekonomilerin piyasadan yok olması; ülke ekonomisinin büyümesini, ülkenin kalkınmasını ve ülkenin toplumsal refahını olumsuz etkilemektedir (Gedikli, 2011: 114).

Doğrudan yabancı yatırımlar, vasıflı işgücünün lehine iken, vasıfsız işgücünün aleyhinedir. Bu nedenle gelir dağılımı vasıflı işgücünün lehine, vasıfsız işgücünün aleyhine neden olmaktadır (Bükey ve Akgün, 2019: 2).

Son yıllarda küreselleşmenin önem kazanması ve bu süreçte küreselleşmenin önünden engellerin kaldırılması için “Washington Uzlaşması” çerçevesinde bir takım kararlar alınmıştır. Bu kararlar; ticaretin serbestleşmesi, ülkede istikrarın sağlanması, özelleştirme ve finansal akışı sağlayacak engellerin ortadan kaldırılması gibi

önlemler sunulmuştur (Cornia, 1999: 1). Küreselleşme bu çerçevede uygulanan politikalarla ülkeler arasında rekabeti ve kaynakların etkin kullanımını sağlayacaktır. Doğrudan yabancı yatırımların GOÜ'nün ihracatında ve ekonomik büyümesinde artış meydana geleceğini ve bu ülkelerin gelirlerindeki artış, refah düzeyindeki iyileşmeyi ortaya çıkararak yoksullaşma oranı azaltılacaktır. Ancak gelir eşitsizliğini ifade eden Gini katsayısı 1965'te 0.66 iken, 1980'de 0.68'e, 1990'da ise 0.74'e yükselmiştir (Konukman ve Çiftçi, 2008 :61-62).

Son yıllarda gelir dağılımındaki eşitsizliğin nedeni olarak doğrudan yabancı yatırımların gitmiş oldukları AGÜ veya GOÜ'de ileri teknolojiyi kullanmalarıdır. Çünkü teknoloji, vasıfsız işgücüne olan ihtiyacı azaltmıştır. İkinci olarak bilgi teknolojileri, vasıfsız işgücüne ödenen ücretlerde azalışa ve bu işgücünden etkin bir şekilde yararlanılarak işçinin işten kaytarmasına engel olmaktadır. Bu gibi nedenlerden dolayı gelir dağılımındaki eşitsizlikte artış meydana gelmektedir (Cornia, 1999: 13).

Doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisi farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar gelir dağılımını olumlu ve olumsuz şekilde etkilemiştir. Bu etkileri incelediğimizde (Kanberoğlu ve Arvas, 2014: 18).

- ÇUŞ'lar gittikleri ülkede kamu harcamalarında kısıtlamaya gitmek için kamuya baskı uygulayabilir.
- ÇUŞ'lar sendikalarda baskı oluşturarak emek getirisinde azaltmaya neden olabilmektedir.
- ÇUŞ'lar kazançlarını geldikleri ülkelere götürmesi ile ülkelerin ekonomik gelişmesini engellemektedir.
- ÇUŞ'lar emek yoğun ülkelere ileri teknoloji ve bilgisini götürdüğü için işçileri düşük ücretle çalıştırmaktadır.
- ÇUŞ'lar ileri teknoloji ile gittikleri ülkede işsizliği artırmaktadır.
- ÇUŞ'lar gittikleri ülkede kurumsal yönetimleri iyileştirmektedir.

Doğrudan yabancı yatırımların bir ülkede yapılış bakımından da gelir dağılımı açısından önem arz etmektedir. Yani doğrudan yabancı yatırımlar bir ülkede yatay bir şekilde mi yoksa dikey bir şekilde mi gerçekleşmektedir. Yatay yapılan doğrudan yabancı yatırımlar, yatırımcıların sahip olduğu aynı üretim faktörü ile aynı ürünlerin

üretiminin farklı ülkelerde gerçekleşmesidir. Dikey doğrudan yabancı yatırım ise üretim maliyetini minimum yapmak veya karlılık oranını maksimum yapmak için üretimin her aşamasının farklı ülkelerde gerçekleşmesidir (Protsenko, 2004: 3).

3.2. Doğrudan Yabancı Yatırım ve Gelir Dağılımını Açıklayan Teoriler

Doğrudan yabancı yatırım ve gelir dağılımını açıklayan teoriler olarak Klasik iktisatçıların, Keynesyen iktisatçıların ve Neoklasik iktisatçıların görüşlerine yer verilmiştir.

3.2.1. Klasik İktisat Teorileri

Klasik iktisatçılar merkantilistlerin görüşlerine tepki olarak ortaya çıkmıştır. Merkantilistler ekonomiye müdahale edilmesini savunmuşlardır. Klasik iktisatçılar ise fizyokratların görüşünde doğal düzen görüşünden etkilenmişler ancak bunu görünmez elle ikame etmişlerdir. Piyasaya müdahale edilmemesini ekonomide bozulma meydana geldiğinde tekrardan dengeye görünmez el sayesinde geleceğini savunmuşlardır. Merkantilistlerin para servet karşılaştırmalarına tepki olarak üretimde artış yaşanmadan artan parayı değersiz görmüşlerdir (Bilgili, 2015: 28).

Gelir dağılımı hakkında yapılan ilk çalışmalar ve gelir dağılımı hakkındaki görüşlerin alt yapısı klasik iktisatçılar tarafından oluşturulmuştur. Klasik iktisatçılar gelir dağılımı hakkındaki görüşlerini o dönemin ekonomik ve sosyal koşullarından etkilenmiştir. Klasik iktisatçıların öncüsü olan Adam Smith'e göre gelir dağılımı ücret, rant ve kar sahipleri arasında yapılmalıdır (Kaelble, 1991: 3).

Klasik iktisatçılara göre yatırımlar faiz oranlarının azalan bir fonksiyonudur. Faizi ise tasarruf ve sermaye gelirleri belirlemektedir. Tasarruf ise faiz oranının artan bir fonksiyonudur. Faiz oranları arttığı zaman yatırım oranları azalmakta, faiz oranları azaldığı zaman yatırım oranlarında artış meydana gelmektedir (<https://katrednz.tr.gg/>).

3.2.2. Keynesyen İktisat Teorileri

Keynesyen iktisatçılar klasik iktisatçılara tepki olarak ortaya çıkmıştır. Keynes 1929 yılında yaşanan Büyük Buhran'dan dolayı ekonomik bunalımdan

ülkeyi çıkarmak için politikalar önermiştir. Klasik iktisatçıların görüşü olan liberal ekonomi görüşüne karşı çıkararak ekonomiye de müdahale edilmesini savunmuştur (Ulutürk ve Ersezer, 2005: 97).

Keynes'in görüşlerine göre gelirdeki artış, tüketimdeki harcamaları arttırdığını savunmuştur. Gelirdeki artış ise yatırım oranlarının artmasına bağlıdır. Yatırım yapılmasında ise faiz ve sermayenin marjinal verimliliği etkili olmaktadır. Çünkü Keynes'e göre yatırımın temel belirleyici etkeni faiz oranlarıdır. Sermayenin marjinal verimliliği ise kar beklentisi ve faiz oranlarına bağlıdır. Bu ikisi arasındaki fark yatırımcı açısından karlı ise yatırımcı yatırım yapma kararı almaktadır (Fisunoğlu ve Köksel Tan, 2009: 37-38). Keynes, gelir dağılımının ücret, kar ve faiz arasında olduğunu savunmuştur (Alkin, 133).

3.2.3. Neoklasik İktisat Teorileri

Doğrudan yabancı yatırım ve gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini neoklasik iktisatçılar modernizasyon kuramı ve bağımlılık kuramı ile açıklamaktadır. Bu iki kuramda doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisini az gelişmiş ülkeler ile açıklamaktadır. Ancak vardıkları sonuç oldukça birbirinden farklıdır (Tsai, 1995: 470).

3.2.3.1. Modernizasyon Kuramı

Modernizasyon kuramı, az gelişmiş ülkelerin veya gelişmekte olan ülkelerin gelişme dönemlerine ulaşamayacakları ancak ülkeye yapılan yatırımlar aracılığı ile gelişme dönemlerini ulaşacaklarını savunmuşlardır. Ülkelere yapılan bu yatırımlarla kişilerin gelirlerinde artış yaşanmaktadır. Yalnız kişilerin gelirindeki bu artış ile birlikte gelir dağılımında eşitsizlik yaşanmaktadır. Modernizasyon kuramına göre ilk aşamada kişilerin gelir dağılımında eşitsizlik yaşanması normal bir süreçtir. Daha sonra gelir dağılımı adil bir şekilde gerçekleşecektir (Ongan, 2004: 155).

Modernizasyon kuramı doğrudan yabancı yatırımlar ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi "Kuznets'in Ters U Hipotezi"ne dayanarak açıklamaktadır (Kaulihowa ve Adjasi, 2017: 4).

Kuznets'in Ters U Hipotezi, doğrudan yabancı yatırımların yapılması ile gelir dağılımında bozulma meydana geleceğini savunmuştur. Çünkü doğrudan yabancı yatırımlar az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere yapılan yatırımlardır. Bu ülkelerde ekonomi tarım sektörüne dayanmaktadır. Tarım sektörü ise emek yoğun gerektiren bir sektördür. Ve tarım sektöründe vasıfsız işgücü bulunmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların ülkeye gelmesi ile bu ülkelere sanayi sektörünü de beraberinde getirmiştir. Sanayi sektöründe ise daha çok vasıflı işgücü bulunmaktadır. Yapılan bu yatırımlar ile ülkenin ekonomik büyümesinde ve gelir dağılımında eşitsizliğine neden olmaktadır. Çünkü sanayinin gelmesi ile ülkede üretim miktarı artacak ve ekonomik büyümede artacaktır. Gelir dağılımındaki eşitsizlik ise vasıflı işgücü ile vasıfsız işgücü arasında gelir farklılıklarına neden olmaktadır. İlerleyen zamanlarda tarım sektöründeki vasıfsız işgücünün sanayi sektörüne doğru kayarak vasıflı işgücü haline gelmektedir. Buna bağlı olarak vasıflı işgücü ile vasıfsız işgücü arasındaki gelir farklılıkları ortadan kalkarak gelir dağılımında eşitlik söz konusu olmaktadır (Tsai, 1995: 447).

3.2.3.2 Bağımlılık Kuramı

Bağımlılık Kuramı doğrudan yabancı yatırımlar ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi inceleyen ikinci bir yaklaşımdır. Bağımlılık kuramı, modernizasyon kuramına tepki olarak çıkmıştır. Bağımlılık kuramı, modernizasyon kuramının öne sürdüğü ilk aşamada doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımında eşitsizlik ortaya çıkaracağını ve daha sonra bu gelir dağılımındaki eşitsizliğin ortadan kalkacağı görüşünü reddetmektedir (Karabiyik ve Dilber, 2016: 317; Tsai, 1995: 473)

Bağımlılık Kuramına göre az gelişmiş ülkeler veya gelişmekte olan ülkelerin gelişme dönemlerine ulaşmaları için doğrudan yabancı yatırımlar bu süreç içerisinde önemli etkindir. Bu ülkelerde çoğunlukla geleneksel yöntemler kullanılmakta ve vasıfsız işgücü bulunmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların ülkeye gelmesi ile teknoloji transferi olmakta ve ev sahibi ülkenin teknolojisinde artış yaşanmaktadır. Teknolojinin bu ülkelere gelmesi ile üretim geleneksel yöntemin kullanılmasını teknoloji devir alacaktır. Teknolojide yaşanan artış ile birlikte verimlilik artışı da ortaya çıkmaktadır. Verimlilik artışı, istihdam oranlarında azalmaya neden olacak ve işsizlik artarak gelir dağılımında bozulma meydana gelecektir (Tsai, 1995: 471). Başka bir ifadeyle bağımlılık kuramı, az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin

gelişim süreçlerinin tamamlayabilmeleri için gelişmiş ülkeler tarafından doğrudan yabancı yatırımlar aracılığı ile sağlanan teknoloji transferiyle bu süreçlerini tamamlayacaktır. Bu süreç döneminde az gelişmiş ülkelerin veya gelişmekte olan ülkelerin bağımlılıkları artmaktadır. Aynı zamanda teknoloji transferi ile verimlilikte artış meydana gelmektedir. Verimlilikteki artış üretim miktarı ile birlikte gelir artışı sağlanacak ve gelirdeki bu artış sınırlı bir kesimin elinde bulunmaktadır. Teknoloji ile birlikte yaşanan verimlilik artışı ile istihdam oranlarında azalma meydana gelecektir. Ve işsizlik artarak gelir dağılımında bozulma meydana gelecektir (Kaulihowa ve Adjasi, 2017: 4).

Bağımlılık kuramcılarına göre bir ülkede gelir dağılımındaki eşitsizliğine neden olan etken doğrudan yabancı yatırımlar ve ihracata yönelik yapılan üretimdir. İhracata yönelik yapılan bu üretimde daha çok sermaye yoğun kullanılan üretimdir. Bu da ülkedeki ikili yapıda (emek ve sermaye) gelir farklılıklarına neden olmaktadır. Gelirin çoğunluğu sermaye yoğun olarak kullanılan sektör sahiplerinin elinde bulunmaktadır. Sermaye yoğun kullanılan üretimde genellikle vasıflı işgücü bulunduğu için bu ülke vasıfsız işgücünü arttırarak gelir dağılımında eşitsizliğe neden olacaktır (Beer ve Boswell, 2002: 33-35). Başka bir açıdan incelediğimizde gelişmiş ülkelerin az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelere yaptığı doğrudan yabancı yatırımlar ile kendi ülkelerinde (gelişmiş ülkelerde) bırakmış olduğu etkiler incelenmiştir. Bu çerçeveden ele aldığımızda gelişmiş ülkeler yatırım maliyetlerini minimize etmek için gitmektedir. Yatırımların ülke dışına çıkması ile kendi ülkesinde endüstriyel üretimi zayıflatarak işsizlik oranlarını arttırmaktadır. Bu da gelir dağılımında eşitsizlik ortaya çıkaracaktır (Alderson ve Nielsen, 2002).

3.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Gelir Dağılımı İle İlgili Yapılan Ampirik Çalışmalar

Bu bölümde doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisini inceleyen ampirik çalışmalar incelenecektir.

3.2.1. Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelir Dağılımını Olumlu Yönde Etkilediğine Dair Yapılan Ampirik Çalışmalar

Suanes (2016)'ın çalışmasında 1988- 2009 yılları arasında Latin Amerika'daki 13 ekonominin eşitsizliğini ölçmek için yapılmıştır. Bu çalışmada üç sektör üzerinde çalışmış; birincil sektör, imalat ve hizmet sektörüdür. Özellikle, bir sektörden gelen doğrudan yabancı yatırımların etkisini tahmin eder. Çalışmada doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliği üzerine olumlu bir etki olduğu çıkmıştır (Suanes, 2016: 47-58).

Jensen ve Rosas (2007)'in çalışmalarında doğrudan yabancı yatırım ve Meksika'da gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Çalışma 1990-2000 yılları arasını kapsamaktadır. Bu çalışmada kullanılan yöntem en küçük kareler (EKK) ve iki aşamalı EKK2dir. Uygulanan yöntemin sonuçları doğrudan yabancı yatırımlar girişlerinin Meksika'nın otuz iki eyaleti içinde gelir eşitsizliğini azaltmaktadır (Jensen ve Rosas, 2007: 2).

McLaren ve Yoo (2016)'nın çalışmalarında Vietnam'da doğrudan yabancı yatırımların, gelir dağılımı ve mutlak yaşam standartları üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Çalışma 1989-2009 yıllarını kapsamaktadır. Yöntem olarak doğrudan yabancı yatırımlardaki içsellik problemi düzeltilerek, EKK tahmincisi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda doğrudan yabancı yatırımların hane refahı üzerindeki etkisinin ölçülmesinin ticaret politikasının etkisini ölçmekten daha zor olduğunu ve doğrudan yabancı yatırımların genel bir yoksullukla mücadele stratejisi olarak görülmesi açısından zor olabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak doğrudan yabancı yatırımlar gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmaktadır (McLaren ve Yoo, 2016: 1).

Alderson ve Nielsen (2019)'in çalışmalarında 1967-1994 yıllarını kapsayan doğrudan yabancı yatırımlar gelir eşitsizliğine etkisi araştırılmaktadır. Çalışma 88 ülke için yapılmıştır. Rastgele etkiler regresyon modeli kullanılmıştır. Çalışma

sonucunda doğrudan yabancı yatırımlar gelir eşitsizliğini olumlu yönde etkilemektedir. Yani doğrudan yabancı yatırımlar de meydana bir artış sonucunda gelir eşitsizliği azalmaktadır (Alderson ve Nielsen, 2019: 606-627).

Doğan, v.d., (2013)'nin çalışmalarında 1970-2010 yılları arasında İran'da gelir dağılımı üzerinde doğrudan yabancı yatırımların etkisini araştırmışlardır. Çalışmada kullanılan yöntem EKK'dir. Çalışmanın sonucunda doğrudan yabancı yatırımlar gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmaktadır (Doğan, v.d., 2013: 377).

Yücel ve Altıntaş (2019)'ın çalışmalarında 1980-2014 yılları arasında 16 gelişmekte olan ve 16 gelişmiş ülkede küreselleşme ve doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliğini olumsuz etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Çalışmada kullanılan yöntem dinamik panel veri yöntemidir. Çalışmada elde edilen sonuç, küreselleşme gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmaktadır. Küreselleşme ile doğrudan yabancı yatırımlar, gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmaktadır. Bunu küreselleşmeden yarar sağlamak ve olumsuz etkilerinden korunmak için uygulayacakları iktisat politikaları önem kazanmaktadır (Yücel ve Altıntaş, 2019: 1).

TABLO 1:

Doğrudan Yabancı Yatırımlar İle Gelir Dağılımı Arasında Olumlu İlişki Bulanan Çalışmalar

YAZAR	DÖNEM	ÜLKE	YÖNTEM	SONUÇ
Suanes, Macarena (2016)	1988- 2009	Latin Amerika	Sabit Etkiler ve Gmm Yöntemi	DYY'nin gelir eşitsizliği üzerine olumlu bir etki olduğu çıkmıştır.
Jensen, M. Nathan ve Rosas, Guillermo (2007)	1990-2000	Meksika	Ekk ve İki Aşamalı Ekk2 Yöntemi	DYY girişlerinin Meksika'nın otuz iki eyaleti içinde gelir eşitsizliğini azaltmaktadır.
Mclaren, John ve Yoo, Myunghwan (2017)	1989-2009	Vietnam	Ekk Yöntemi	DYY, gelir dağılımındaki eşitsizliği olumlu etkilemektedir.
Alderson, Arthur S. ve Nielsen, François (1999)	1967-1994	88 Ülke	Rastgele Etkiler Regresyon Modeli	DYY, gelir eşitsizliğini olumlu yönde etkilemektedir.
Doğan, Ebül Muhsin, Shahinpour, Ali ve Aghapour, Khadijeh (2013)	1970-2010	İran	Ekk Yöntemi	DYY'ler gelir dağılımını iyileştirme eğilimindedir.
Yücel, Derya ve Altıntaş, Halil (2019)	1980-2014	16 GOÜ ve 16 GÜ	Dinamik Panel Veri Yöntemi	Küreselleşme ile doğrudan yabancı yatırımlar, gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmaktadır.

3.2.2. Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelir Dağılımını Olumsuz Yönde Etkilediğine Dair Yapılan Ampirik Çalışmalar

Mihaylova (2015)'ın çalışmasında 1990-2012 Orta ve Doğu Avrupa'nın on ülkesinde doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini incelemiştir. Dengesiz panel modelini sabit etkiler yöntemi ile incelemiştir. Doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliğini etkileme potansiyeline sahip olduğunu ancak bu etkinin ortaya çıkmasının ev sahibi ekonominin kapasitesine bağlı olduğu görülmektedir. İnsan sermayesi ve ekonomik kalkınma, doğrudan yabancı yatırımların daha düşük seviyelerde gelir eşitsizliğini artırma eğilimindedir. Ancak eğitim ve kişi başına GDP'nin artması, doğrudan yabancı yatırımlar ile bu dağılımsal etkiyi azaltmaktadır. İnsan sermayesi ve ekonomik kalkınma daha yüksek seviyelere ulaşıldıktan sonra doğrudan yabancı yatırımlar gelir eşitsizliğinin azaltılmasına bile katkıda bulunabilir (Mihaylova, 2015: 23-38).

Basu ve Guariglia (2004)'nin çalışmalarında 1970-1999 yılları arasında doğrudan yabancı yatırımların eşitsizlik ve büyüme arasındaki etkileşimleri incelemektedir. Bu model 119 GOÜ'den oluşan bir modeldir. Bu çalışmada yöntem olarak sabit etkiler ve GMM yöntemi kullanılmıştır. Doğrudan yabancı yatırımların hem eşitsizliği hem de büyümeyi etkilediğinin sonucuna varılmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar ve eşitsizlik arasında pozitif korelasyon; doğrudan yabancı yatırımlar büyümeyi teşvik eder. Doğrudan yabancı yatırımlar ekonomik büyümeyi artırır. Fakat doğrudan yabancı yatırım kaynaklı teknolojiler refahı arttırmak zorunda değildir. Yani bir ülkede doğrudan yabancı yatırımlar artarsa gelir eşitsizliği de artmaktadır (Basu ve Guariglia, 2004: 2-38).

Tsai (1995)'nin çalışmasında 1993-2003 yılları arasında 119 ülkenin doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı eşitsizliği üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada kullanılan yöntem EKK'dir. Çalışma sonucunda elde edilen sonuç özellikle az gelişmiş ülkelerde doğrudan yabancı yatırımlar gelir dağılımındaki eşitsizliğini arttırmaktadır (Karabiyik ve Dilber, 2016: 3).

Chintrakarn, v.d., (2010)'in çalışmalarında doğrudan yabancı yatırımlar ve gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma için 1977-2001 yılları

arasında Amerika Birleşik Devletleri'nde 48 eyalet için uygulanmıştır. Panel eş bütünleşme yöntemi uygulanmıştır. Çalışma sonucunda doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliği üzerindeki kısa vadeli etkilerinin önemsiz veya zayıf derecede önemli ve olumsuz olduğunu göstermektedir. Uzun vadede doğrudan yabancı yatırımlar ABD'de gelir eşitsizliği üzerinde önemli ve sağlam bir olumsuz etki uygulamaktadır (Chintrakarn, v.d., 2012: 2-18).

Fazaalloh (2019)'ın çalışmasında doğrudan yabancı yatırımların Endonezya'daki gelir eşitsizliği ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemektedir. Çalışma için 2012-2016 yılları arasında 33 ilden alınan il düzeyindeki verileri kullanılmaktadır. Çalışma sonucunda doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliği üzerinde doğrudan ve önemsiz bir etkisi olduğu bulunmuştur. Ayrıca, doğrudan yabancı yatırımlar ekonomik büyüme yoluyla gelir eşitsizliği üzerinde dolaylı ve olumsuz etkileri bulunmuştur (Fazaalloh, 2019: 1).

Karabiyik ve Dilber (2016)'ın çalışmalarında 1970-2008 yıllarını içeren dönemde az gelişmiş, gelişmekte olan ve sanayileşmiş 50 ülke için doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile gelir dağılımı eşitsizliği araştırılmıştır. Çalışma panel veri analizi kullanılarak incelenmiştir. Çalışma sonucunda doğrudan yabancı sermaye yatırımları gelir dağılımındaki eşitsizliği arttırmaktadır (Karabiyik ve Dilber, 2016: 1).

Üzar (2018)'ın çalışmasında 1998-2007 yılları arasında seçilmiş 36 ülkede doğrudan yabancı yatırımlar girişlerinin gelir dağılımı üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada panel rassal etkili GLS regresyon yöntemi kullanılmıştır. Çalışma sonucunda doğrudan yabancı yatırımlar gelir dağılımındaki eşitsizliğini arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır (Üzar, 2018: 199).

Im ve McLaren (2015)'in çalışmalarında 1977-2012 yılları arasında 127 GOÜ'de doğrudan yabancı yatırım girişlerinin gelir dağılımı ve yoksulluk oranına etkisini incelemiştir. Yöntem olarak EKK yöntemi kullanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda doğrudan yabancı yatırımlar ile gelir eşitsizliği ve yoksulluk seviyesi arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Yani doğrudan yabancı yatırımlarda meydana gelen artış gelir eşitsizliğini artırmaktadır (Im ve McLaren, 2015: 1-33).

Ucal, Bilgin ve Haug (2014)'ın çalışmalarında kısa ve uzun vadede doğrudan yabancı yatırımlar ve diğer belirleyicilerin Türkiye'deki gelir eşitsizliğini nasıl etkilediğini incelenmiştir. Bu model için ARDL yöntemi uygulanmaktadır. Çalışma

için veriler 1970-2008 yıllarını kapsamaktadır. Ampirik sonuçlar değişkenler arasında bir bütünleşme ilişkisinin varlığını gösterir. Doğrudan yabancı yatırımlar kısa dönemde gelir eşitsizliğini arttırmakta ancak bu etki uzun vadede kaybolmaktadır (Ucal, v.d., 2014: 2).

TABLO 2:

Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Gelir Dağılımı Arasında Olumsuz İlişki Bulanan Çalışmalar

YAZAR	DÖNEM	ÜLKE	YÖNTEM	SONUÇ
Mihaylova, Svilen (2015)	1990- 2012	Orta ve Doğu Avrupa	Dengesiz Panel Modelinde Sabit Etkiler Yöntemi	DYY, gelir dağılımındaki eşitsizliği artırmaktadır.
Basu, Parantap ve Guariglia, Alessandra (2004)	1970- 1999	119 GOÜ	Sabit Etkiler ve Gmm Yöntemi	DYY ve eşitsizlik arasında pozitif korelasyon vardır.
Tsai, Pan-Long (1995)	1993- 2003	119 Ülke	Ekk Yöntemi	DYY, gelir dağılımı eşitsizliğini arttırdığı sonucuna ulaşmıştır.
Chintrakarn, Pandej, Herzer, Dierk ve Nunnenkamp Peter (2012)	1977- 2001	Abd	Panel eş bütünleşme yöntemi	DYY, gelir dağılımı üzerinde kısa dönemde önemsiz uzun dönemde önemli olumsuz etki oluşturur.
Fazaalloh, Al Muizzuddin (2019)	2012- 2016	Endonezya		DYY ile gelir eşitsizliği üzerinde doğrudan ve olumsuz bir etkisi olduğunu bu bulur.

Karabiyik Can ve Dilber İlkay (2016)	1970-2008	AG, GOÜ ve Sanayileşmiş 50 Ülke	Ekk ve Cce Yöntemi	DYY, ekonomik büyüme ve gelir dağılımını bozmaktadır.
Üzar, Umut (2018)	1998-2007	36 Ülke	Panel Rassal Etkili Gls Regresyon Yöntemi	DYY, gelir dağılımındaki eşitsizliği arttırmaktadır.
Im, Hyejoon and McLaren, John (2015)	1977-2012	127 GOÜ	Ekk Yöntemi	Çalışma sonucunda DYY ile gelir eşitsizliği arasında pozitif ilişki bulunmuştur.
Ucal, Meltem, Bilgin, Mehmet Hüseyin ve Haug, Alfred A. (2014)	1970-2008	Türkiye	Ardl	DYY kısa dönemde gelir eşitsizliğini artırır. Ancak bu etki uzun vadede kaybolur.

3.2.3. Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelir Dağılımını Etkilemediği Yönde Yapılan Ampirik Çalışmalar

Bussmann, v.d., (2002)'in çalışmalarında 1970-1990 yılları arasında küreselleşmenin ve doğrudan yabancı yatırımların ülke içerisindeki gelir dağılımı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Bu çalışma için 72 ülke örnek alınmıştır. Çalışmada uygulanan yöntem EKK'dir. Yapılan çalışma sonucunda küreselleşmenin ülkeler içindeki gelir dağılımı üzerinde çok az etkisi bulunmaktadır. Eğer yapılan doğrudan yabancı yatırımlar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede ise gelir dağılımı bundan etkilenmemektedir. Yani doğrudan yabancı yatırımlardan gelir dağılımı etkilenmemektedir (Bussmann, v.d., 2002: 6).

Bhandari (2007)'nin çalışmasında Doğu Avrupa ve Orta Asya'daki geçiş ülkeleri için doğrudan yabancı yatırımlar ile gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiyi araştırmaktadır. Bu çalışmada EKK yöntemini model olarak kullanmaktadır. Çalışma 1990-2002 yıllarını kapsamaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar gelir eşitsizliğini etkilememektedir. Ancak doğrudan yabancı yatırımlar, hisse senetleri ve ücret gelir eşitsizliğini arttırırken, sermaye ise gelir eşitsizliğini azaltmaktadır (Bhandari, 2007: 2).

Franco ve Gerussi (2013)'n çalışmalarında 1990-2006 yılları arasında 18 Geçiş Ülkesi örneğinde ticari ve doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımını etkileyip etkilemeyeceği araştırılmaktadır. Çalışmada yöntem olarak sabit etkiler modeli ve EKK kullanılmıştır. Sonuç olarak doğrudan yabancı yatırımlar ve gelir dağılımı arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır (Franco ve Gerussi, 2013: 1) .

Velde (2003)'nin çalışmasında 1978-2000 yılları arasında Latin Amerika'da doğrudan yabancı yatırımların ücret eşitsizliğindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışma için kullanılan yöntem EKK'dir. Yapılan çalışma sonucunda 1978-2000 yıllarında doğrudan yabancı yatırımların sektörel dağılımı etkilediği sonucuna varmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar, gelir eşitsizliği uygulanan politikalara ve girişlerin sektörel dağılımına bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Velde, 2003: 6-64).

Barış ve Karanfil (2017)'in çalışmalarında 1980-2015 yılları arasında Türkiye'de doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliğine etkisi araştırılmıştır.

Çalışma için kullanılan yöntem eş bütünleşme ve var analizi yapılmıştır. Çalışma sonucunda uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımlar ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır (Barış ve Karanfil, 2017: 101-124).

Sylwester (2005)'ın çalışmasında 1970-1989 yıllarını kapsayan 29 GOÜ için doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliği ile arasındaki ilişki araştırılmıştır. Çalışma için kullanılan yöntem panel regresyon yöntemidir. Yapılan çalışma sonucunda, doğrudan yabancı yatırım ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında güçlü bir ilişki bulunamamıştır (Üzar, 2018: 199).

TABLO 3:

Doğrudan Yabancı Yatırımlar ile Gelir Dağılımı Arasında Herhangi Bir İlişki
Bulunmayan Çalışmalar

YAZAR	DÖNEM	ÜLKE	YÖNTEM	SONUÇ
Bussmann, Margit, De Soysa, Indra ve Oneal, John R. (2002)	1970-2008	Türkiye	Ardl	DYY, kısa dönemde gelir eşitsizliğini artırır. Ancak bu etki uzun vadede kaybolur.
Bhandari, Bornali (2007)	1990-2002	Doğu Avrupa ve Orta Asya	Ekk Yöntemi	DYY, gelir eşitsizliğini etkilememektedir.
Franco, Chiara ve Gerussi, Elisa (2012)	1990-2006	18 Geçiş Ülkesi	Sabit Etkiler Modeli ve Ekk Yöntemi	DYY ve gelir dağılımı arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır.
Velde, Dirk Willem (2003)	1978-2000	Latin Amerika	Ekk Yöntemi	DYY'lerin gelir eşitsizliğini uygulanan politikalara ve girişlerin sektörel dağılımına bağlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Barış, Serap ve Karanfil, Nagehan (2017)	1980-2015	Türkiye	Eş Bütünleşme ve Var Analizi	DYY ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında bir ilişki bulunulmamıştır.
Sylwester, Kevin (2005)	1970-1989	29 GOÜ	Panel Regrasyon Yöntemi	DYY ve gelir eşitsizliğindeki değişim arasında güçlü bir ilişki bulunamamıştır

3.3. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ

Çalışmanın bu bölümünde doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımına etkisi incelenmiştir. Ve bu konuyla ilgili yapılan ampirik çalışmalar incelenmiştir.

Doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisinde iktisatçılar tarafından yapılan çalışmalar sonucunda herhangi bir uzlaşmaya varılmamıştır. Çünkü yapılan çalışmalar sonucunda doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerinde olumlu etkisi, olumsuz etkisi ve aralarında herhangi ilişki bulunamamıştır gibi sonuçlar ortaya çıkmıştır.

Doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisini inceleyen iki kuram bulunmaktadır. Bunlar modernizasyon kuramı ve bağımlılık kuramıdır. Bu kuramlar aynı etki üzerine çalışmışlar ancak vardıkları sonuç birbirinden oldukça farklıdır. Modernizasyon kuramı, doğrudan yabancı yatırımlar ile gelir dağılımı arasında olumlu ilişki bulmuştur. Bunu da Ter U Hipotezine dayanarak açıklamıştır. Ters U Hipotezi'ne göre doğrudan yabancı yatırımlar gittikleri ülkede öncelikle ekonomik büyümeyi ve gelir dağılımındaki eşitsizliği arttırmaktadır. Ancak zamanla bu etki ortadan kalkarak gelir dağılımı eşitliğindeki artışın yerini adil bir gelir dağılımı alacaktır. Bununla ilgili yapılan ampirik çalışmalarda bulunmaktadır. McLaren ve Yoo (2016)'nın çalışmalarında Vietnam'da doğrudan yabancı yatırımların, gelir dağılımı ve mutlak yaşam standartları üzerindeki etkileri araştırılmıştır. Çalışma sonucunda doğrudan yabancı yatırımların hane refahı üzerindeki etkisinin ölçülmesinin ticaret politikasının etkisini ölçmekten daha zor olduğunu ve doğrudan yabancı yatırımların genel bir yoksullukla mücadele stratejisi olarak görülmesi açısından zor olabileceğini göstermektedir. Sonuç olarak doğrudan yabancı yatırımlar gelir dağılımındaki eşitsizliği azaltmaktadır. Yücel ve Altıntaş (2019)'ın çalışmalarında 1980-2014 yılları arasında 16 gelişmekte olan ve 16 gelişmiş ülkede küreselleşme ve doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliğini olumsuz etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Elde edilen analiz sonuçları, küreselleşmenin gelir eşitsizliğini artırdığını ortaya koymaktadır. Farklı modellerle analiz yapıldığında ekonomik küreselleşme ile doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliğini azalttığı, sosyal ve politik küreselleşmenin, gelir eşitsizliğinin artma

sebebi olduğu görülmüştür. Bu sonuçlara göre ülkelerin küreselleşmeden yarar sağlamak ve olumsuz etkilerinden korunmak için uygulayacakları iktisat politikaları önem kazanmaktadır.

Bağımlılık kuramı ise modernizasyon kuramının aksine doğrudan yabancı yatırımlar ile gelir dağılımı arasında olumsuz bir etki olacağını savunmuştur. Çünkü doğrudan yabancı yatırımların gittikleri ülkeye teknoloji transferi sağlayarak verimlilik artışı sağlamaktadır. Verimlilik artışı teknoloji ile sağlandığı için istihdam oranlarında azalma meydana gelmektedir. Aynı zamanda verimlilik artışı ile gelirde de artış yaşanmaktadır. Ancak gelirde meydana gelen bu artış belirli bir kesimin veya sermaye sektörü sahibinin elinde bulunacaktır. Bu da gelir dağılımında eşitsizliği meydana getirecektir. Doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımını olumsuz etkilediği sonucuna varılan ampirik çalışmalar da bulunmaktadır. Mihaylova (2015)'ın çalışmasında 1990-2012 Orta ve Doğu Avrupa'nın on ülkesinde doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini incelemiştir. Doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliğini etkileme potansiyeline sahip olduğunu ancak bu etkinin ortaya çıkmasının ev sahibi ekonominin kapasitesine bağlı olduğu görülmektedir. Sonuç olarak doğrudan yabancı yatırımlar gelir eşitsizliğini olumsuz etkilemektedir. Basu ve Guariglia (2004)'nın çalışmalarında 1970-1999 yılları arasında doğrudan yabancı yatırımların eşitsizlik ve büyüme arasındaki etkileşimleri incelemektedir. Doğrudan yabancı yatırımların hem eşitsizliği hem de büyümeyi etkilediğinin sonucuna varılmıştır. Doğrudan yabancı yatırımlar ekonomik büyümeyi arttırır. Fakat doğrudan yabancı yatırım kaynaklı teknolojiler refahı arttırmak zorunda değildir. Yani bir ülkede doğrudan yabancı yatırımlar artarsa gelir eşitsizliği de artmaktadır

Doğrudan yabancı yatırımlar ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında ilişki bulunulmayan çalışmalar da bulunmaktadır. Franco ve Gerussi (2013)'n çalışmalarında 1990-2006 yılları arasında 18 Geçiş Ülkesi örneğinde ticari ve doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımını etkileyip etkilemeyeceği araştırılmaktadır. Çalışma sonucunda doğrudan yabancı yatırımlar ve gelir dağılımı arasında herhangi bir ilişki bulunmamıştır. Bussmann, Soysa ve Oneal (2002)'ın çalışmalarında 1970-1990 yılları arasında küreselleşmenin ve doğrudan yabancı yatırımların ülke içerisindeki gelir dağılımı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Çalışma

sonucunda doğrudan yabancı yatırımlar ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında bir ilişki bulunulmamıştır.

Genel olarak doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalara bakıldığında doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisi farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu ülkelerin gelişmişlik düzeylerine, ülkelerde uygulanan ekonomik ve siyasi politikalara, ülkedeki üretim kapasitesine göre farklılık göstermektedir.

4. BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİSİNİN EKONOMETRİK UYGULAMASI

Bu çalışmada 1980-2016 yıllarının zaman serisi kullanılarak doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımına etkisi araştırılacaktır. Bunun için ilk olarak model ve modelde kullanılan seriler hakkında bilgiler verildikten sonra uygulanan yöntem ve uygulanan yöntemin sonuçları değerlendirilecektir. Bu araştırma Eviews 9 paket programı aracılığı ile yapılacaktır. Araştırma için kullanılan veriler Tuik, Merkez Bankası ve Dünya Bankası'ndan alınmıştır.

4.1. Model ve Veri Seti

Çalışmanın amacı Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımına etkisi araştırılmıştır. Bu etki araştırılırken Eviews paket programı yardımı ile kurulan model aşağıdaki gibidir.

$$\ln GINI_t = \beta_0 + \beta_1 \ln FDI_t + \beta_2 \ln GDP_t + \beta_3 \ln TRD_t + \epsilon_t \quad (1)$$

Yukarıdaki denklemde değişkenler doğrusal olmadığından dolayı mevsimsellikten arındırılarak logaritmaları alınmıştır.

$\ln GINI_t$ = logaritması alınmış gini katsayısı,

$\ln FDI_t$ = logaritması alınmış doğrudan yabancı yatırım,

$\ln GDP_t$ = logaritması alınmış gayri safi yurtiçi hasıla

$\ln TRD_t$ = logaritması alınmış dışa açıklık oranı

β_0 = bağımsız değişken

ε_t = toplam hata terimini ifade etmektedir.

$$\begin{aligned} \Delta GINI_t = & \phi + \mu_0 GINI_{t-1} + \mu_1 \ln FDI_{t-1} + \mu_2 \ln GDP_{t-1} + \mu_3 \ln TRD_{t-1} \\ & \sum_{i=1}^n \beta_{1i} \Delta \ln GINI_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{2i} \Delta \ln FDI_{t-i} + \sum_{i=0}^k \beta_{3i} \Delta \ln GDP_{t-i} + \\ & \sum_{i=0}^k \beta_{4i} \Delta \ln TRD_{t-i} + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (2)$$

$$\begin{aligned} ECT_t = & \ln GINI_t - \beta_0 - \beta_1 \ln FDI_t - \beta_2 \ln GDP_t - \beta_3 \ln TRD_t \\ \Delta \ln GINI_t = & \delta_0 + \sum_{m=1}^p \delta_{1m} \Delta \ln GINI_{t-m} + \sum_{m=0}^q \delta_{2m} \Delta \ln FDI_{t-m} + \\ & \sum_{m=0}^h \delta_{3m} \Delta \ln GDP_{t-m} + \sum_{m=0}^l \delta_{4m} \Delta \ln TRD_{t-m} + \varphi ECT_{t-1} + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (3)$$

Burada Δ farklılığı, ε_t hata terimini, β ve θ sabit terimi, k uygun gecikme uzunluğunu ifade etmektedir. Gecikme uzunlukları Akaike Bilgi Kriteri ve Schwartz bilgi kriteri ile belirlenmektedir. Çalışmamızda uygun gecikme uzunlukları belirlenirken Schwartz bilgi kriterinden yararlanılmıştır.

4.2. Yöntem

Zaman serisi analizi yapabilmek için ilk adım olarak serilerin birim köklerinin belirlenmesi gerekmektedir. Yapılan çalışmada serilerin birim köklerinin aynı derecede durağan olması halinde serilerde uzun dönemli ilişkiyi belirlemek için Engle-Granger (1987), Johansen (1988, 1991) ve Johansen-Juselius (1990) eş bütünleşme testleri yapılmalıdır (Özdamar, 2015: 84). Birim kök testlerinin farklı olmasına bağlı olarak Pesaran v.d. (2001) yılında ARDL yöntemini geliştirmiştir. Bu yönteme göre serilerin aynı derecede durağan olmasına ve birim kök testine gerek yoktur (Sharifi Renani, 2007: 4). ARDL yöntemi, serilerin farklı düzeyde durağan

olması halinde eş bütünleşme ilişkisinin belirlenmesine olanak sağlamaktadır (Özdamar, 2015: 84).

Birim kök testi sonuçlarına göre seriler farklı dereceden durağan ise hem kısa dönem hem de uzun dönem analizi yapmaya olanak sağlayan ARDL yöntemi kullanılmalıdır (Nkoro ve Uko, 2016: 63-91).

ARDL yönteminde ilk olarak uygun gecikme uzunluğunu belirlenmelidir. ARDL yöntemini uygulayabilmek için Akaike Info Criterion (AIC) veya Schwarz Criterion (SIC) bilgi kriterlerinin en düşük değerlerini dikkate alarak uygun gecikme uzunluğunu belirlemelidir. Uygun gecikme belirlendikten sonra yapılması gereken uzun dönem katsayılarının bulunmasıdır. Değişkenler arasında uzun dönemli ilişkiyi belirlemek için eş bütünleşme testine bakılmalıdır. Eğer eş bütünleşme varsa değişkenler arasında uzun dönemli ilişki vardır ve diğer aşamalara geçilmelidir (Akel ve Gazel, 2014: 30). Uzun dönem kat sayıları belirlendikten sonra hata düzeltme modeline dayanan kısa dönem katsayıları belirlenir. Kısa dönem katsayısına hata düzeltme modeli de denir. Eş bütünleşme ilişkisi, tahmin edilen ARDL yönteminin sınanması için CUSUM testi yapılmalıdır (Esen v.d., 2012: 260-262).

4.3. Modelin Uygulanması

4.3.1. Birim Kök Testi

Çalışmada öncelikle değişkenlerin birim kökünün varlığına ve derecesine bakılacaktır. Zaman serilerinin durağanlığı Agmented Dickey Fuller (ADF), Phillips Perron (PP) ve Kwiatkowski Phillips Scmidt Shin (KPSS) tarafından geliştirilen testlerden yararlanılacaktır (Dülger ve Cin, 2002: 51). ADF ve PP birim kök testinde hata terimlerindeki otokorelasyonun bağımsız değişkenin gecikmeli değerlerinin model eklenmesiyle giderildiği varsayılmakta ve testin uygulanabilmesi için hata terimlerindeki otokorelasyonun derecesi doğru belirlenmelidir. KPSS birim kök testinde ise durağanlık analizleri rassal yürüyüşlü serilerin deterministik trend ile kesmelerden arındırılmasını gerektirerek uygulanmaktadır (Yalçınkaya, 2019: 35).

İktisadi zaman serileri, ekonomi ve siyasetteki değişimlere karşı hassas oldukları için serilerde bu değişimleri dikkate almadan uygulanan DF-GLS, ADF-PP ve KPSS gibi geleneksel birim kök testlerinin sapmalı sonuçlar üretebileceği kabul

edilmektedir. Zaman serileri iç veya dış şoklardan kaynaklanan yapısal değişimlerin etkilerinin gözetilmesiyle gerçekleştirilen yapısal kırılmalı birim kök testleriyle, durağan olmayan serilerin durağan özellikler sergileyebileceği belirlenebilmektedir (Perron, 1989: 1361-1363).

$$\Delta G_t = gG_{t-1} + \sum_{i=1}^n \theta_i \Delta G_{t-i+1} + \epsilon_t$$

$$\Delta G_t = x_0 + gG_{t-1} + \sum_{i=1}^n \theta_i \Delta G_{t-i+1} + \epsilon_t$$

$$\Delta G_t = x_0 + x_2t + gG_{t-1} + \sum_{i=1}^n \theta_i \Delta G_{t-i+1} + \epsilon_t$$

$g=0$ hipotezinin sınanmasında τ , τ_μ ve τ_x istatistikleri kullanılmaktadır. Augmented Dickey ve Fuller (1981), katsayılar üzerindeki bileşik hipotezin sınanması için, α_1 , α_2 ve α_3 olarak adlandırılan üç ilave F-İstatistiği sağlamışlardır. $g = x_0 = 0$ null hipotezi, α_1 istatistiği kullanılarak test edilir. Analize zaman trendi eklediğimizde $x_0 = g = x_2 = 0$, α_2 istatistiği ile sınanmıştır. $0 = g = x_2 = 0$ bileşik hipotezi, α_3 istatistiği ile sınanır (Arslan ve Sağlam, 2010: 135). Bu regresyon denkleminde GINI, GDP, FDI ve TRD değişkenlerinin birim kök testleri incelenmiştir. Birim kök testi sonuçlarını aşağıdaki tabloda görebiliriz. Tabloyu incelediğimize seriler düzeyde durağan değildir. Fakat GINI serisinin birim kök testi sonucu düzeyde durağandır. Serilerin hepsi birinci derecede durağan hale gelmektedir. Birinci derecede hepsi durağan hale geldiği için eş bütünleşme ilişkisini de incelemek mümkün hale gelmektedir.

$H_0 : \delta=0$ Birim kök yoktur, seri durağandır.

$H_1 : \delta \neq 0$ Birim kök vardır, seri durağan değildir.

Verilere ADF, PP ve KPPS birim kök testleri uygulanacaktır. Ve uygulanan sonuçlara göre hipotez red veya kabul edilecektir

TABLO 4:

Serilerin Birim Kök Test Sonuçları

DEĞİŞKENLER	MODEL	MACKINNON KRİTİK DEĞERİ(% 5)	ADF BİRİM KÖK TESTİ	PP BİRİM KÖK TESTİ	ASYMPTOTİK CRITICAL VALUES (% 5)	KPSS BİRİM KÖK TESTİ	SONUÇ
LFDI	I(Düzey değeri)	-2.945842	-1.874179	-1.957182	0.463000	0.698230	1
	II	-3.540328	-3.179287	-3.179287	0.146000	0.072283	
	III(1. Fark)	-2.948404	-7.322637	-7.774900	0.463000	0.210500	
	IV	-3.544284	-7.219832	-7.728152	0.146000	0.094085	
LGİNİ	I(Düzey değeri)	-2.945842	-3.317449	-3.175510	0.463000	0.788642	0
	II	-3.540328	-6.300718	-10.25403	0.146000	0.317971	
	III(1. Fark)	-2.948404	-9.385880	-27.10573	0.463000	0.500000	
	IV	-3.544284	-9.247558	-27.86749	0.146000	0.500000	
LGDP	I(Düzey değeri)	-2.945842	-0.552165	-0.527075	0.463000	0.700005	1
	II	-3.540328	-2.818913	-2.961276	0.146000	0.051681	
	III(1. Fark)	-2.948404	-6.409041	-6.412069	0.463000	0.074728	
	IV	-3.544284	-6.310925	-6.313936	0.146000	0.074629	
LTRD	I(Düzey değeri)	-2.945842	-3.645888	-3.678766	0.463000	0.770883	1
	II	-3.544284	-3.994956	-3.859050	0.146000	0.173582	
	III(1. Fark)	-2.948404	-5.045765	-5.475573	0.463000	0.288116	
	IV	-3.544284	-5.187019	-6.285036	0.146000	0.077190	

Modelde Mackinnon kritik değerleri %5 anlamlılık düzeyi kullanılmıştır. Modeldeki I düzeyde sabit, II düzeyde sabit ve trendli, III birinci fark sabit, IV birinci fark sabit ve trendli olarak ifade edilmiştir.

Verilerin ADF, PP ve KPSS'e göre birim kök testlerine bakılmıştır. LFDI ADF, PP ve KPSS birim kök testi sonuçlarına baktığımızda %5 anlamlılık düzeyinde anlamlıdır yani birim kök içerir ve hipotez reddedilir. LGINI ADF, PP ve KPSS birim kök testi sonucu %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı değildir yani birim kök içermez hipotez kabul edilir. LGDP ADF, PP ve KPSS birim kök testi sonucu %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı değildir yani birim kök içerir ve hipotez reddedilir. LTRD ADF, PP ve KPSS birim kök testi sonucu %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı değildir yani birim kök içerir ve hipotez reddedilir. Bu tabloya baktığımızda kullanacağımız model sabit ve trendli modeldir. Veriler fark düzeyde durağan oldukları için ARDL yöntemi uygulanacaktır.

4.3.2. Eş bütünleşme Testi

Seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığını tespit etmek için eş bütünleşme testlerinden yararlanılmaktadır. İki zaman serisinin eş bütünleşik olması, bunlar arasında uzun dönemli bir denge ilişkisi bulunduğu anlamına gelmektedir. Eş bütünleşme tek tek durağan olmayan iki ya da daha çok zaman serisinin doğrusal bir birleşimlerinin durağan olmasıdır (Mıllık, 2019: 91).

Modelde eş bütünleşme olup olmadığının belirlenmesi için ilk olarak modelin uygun gecikme uzunluğu belirlenmiştir. Gecikme uzunluğu belirlendikten sonra eş bütünleşme için sınır testi uygulaması yapılacaktır. Bu modelde SIC bilgi kriterleri dikkate alınarak en uygun gecikme uzunluğu 3 olarak belirlenmiştir.

TABLO 5:

Değişkenler	Katsayı	T istatistiği	Olasılık Değeri
LGİNİ(-1)	-0.156145	-1.079615	0.2895
LGDP	-0.144247	-4.802262	0.0000
LFDI	-0.005113	-0.401093	0.6914
LFDI(-1)	0.031639	2.272496	0.0309
LFDI(-2)	0.017465	1.574633	0.1266
LTRD	0.038735	0.871223	0.3910
C	7.052097	8.618969	0.0000
Teşhis Testleri	Katsayı	T istatistiği	Olasılık Değeri
LM	-0.170127	-0.675492	0.5056
HET	-0.017872	-1.743272	0.0923
RAMSEY	4.091482	1.653039	0.1157

4.3.3. Ardl Sınır Testi

TABLO 6:

ARDL Sınır Testi Sonuçları

K	F İstatistiği	%5 Anlamlılık Alt Sınır	%5 Anlamlılık Üst Sınır
3	15.98295	2.79	3.67

Uygun gecikme uzunluğu 3 olarak belirlendikten sonra sınır testi uygulanmıştır. Tabloya göre F istatistiği %5 anlamlılık alt sınırın (2.79) ve %5 anlamlılık üst sınırın (3.67) düzeyinin üstünde (15.98295) olduğu için veriler arasında eş bütünleşme ilişkisi ortaya çıkmıştır. Ve modelde veriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olduğu söz konusudur. Yani GINI ve FDI arasında uzun dönemde bir ilişki vardır. GINI ve GDP arasında da uzunlu dönemli bir ilişki vardır.

4.3.4. Uzun Dönem Katsayıları

TABLO 7:

Uzun Dönem Katsayıları

DEĞİŞKENLER	KATSAYI	T İSTATİSTİĞİ	PROB. DEĞERİ
LGDP	-0.124765	-4.359320	0.0002
LFDI	0.038049	2.604482	0.0146
LTRD	0.033504	0.866118	0.3938
C	6.099665	13.74253	0.0000

Tabloya baktığımızda LGDP değişkeni GINI'yi negatif yönde etkilemektedir. Yani uzun dönemde LGDP'de meydana gelen değişimde GINI % - 0.12 oranında tersi yönde etki edecektir. LGDP'de meydana gelen %1'lik artış uzun dönemde sonucunda GINI %-0.12 oranında azalacaktır. LGDP'de meydana gelen %1'lik azalışta uzun dönem durumunda ise GINI %-0.12 oranında artacaktır. LFDI değişkeni GINI'yi pozitif yönde etkilemektedir. Yani uzun dönemde LFDI 'de meydana gelen değişimde GINI olumsuz etkilenecektir. LFDI'de meydana gelen %1'lik bir değişim GINI %0.03 oranında değişecektir. LTRD ise GINI'yi etkilememektedir. Yani LTRD meydana gelen değişimde GINI'de değişim meydana gelmemektedir.

4.3.5. Kısa Dönem Katsayıları

Kısa dönem katsayısının anlamlı olması işaretin negatif olması gerekmektedir.

TABLO 8:

Kısa Dönem Katsayıları

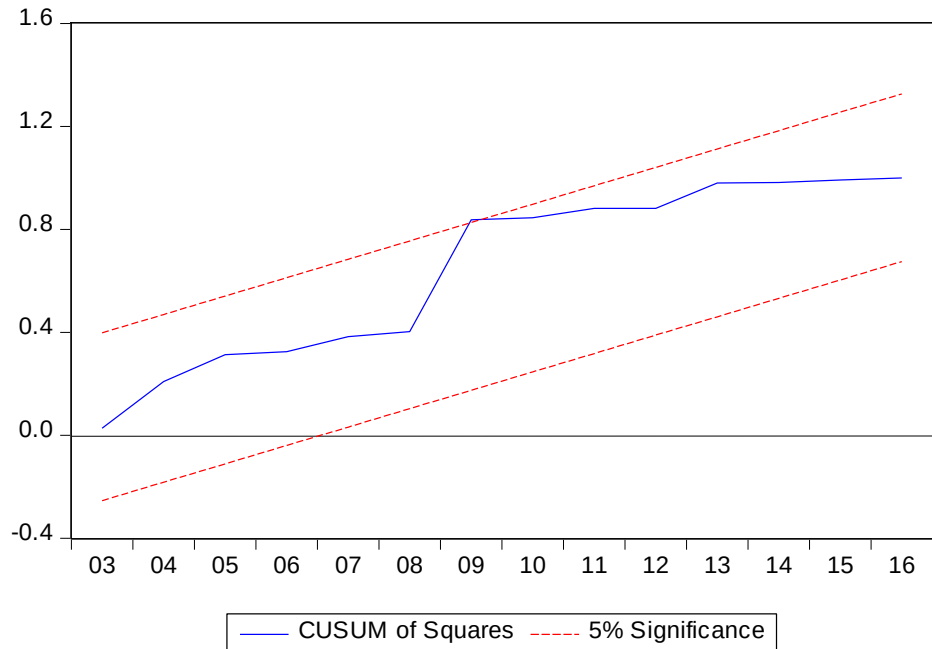
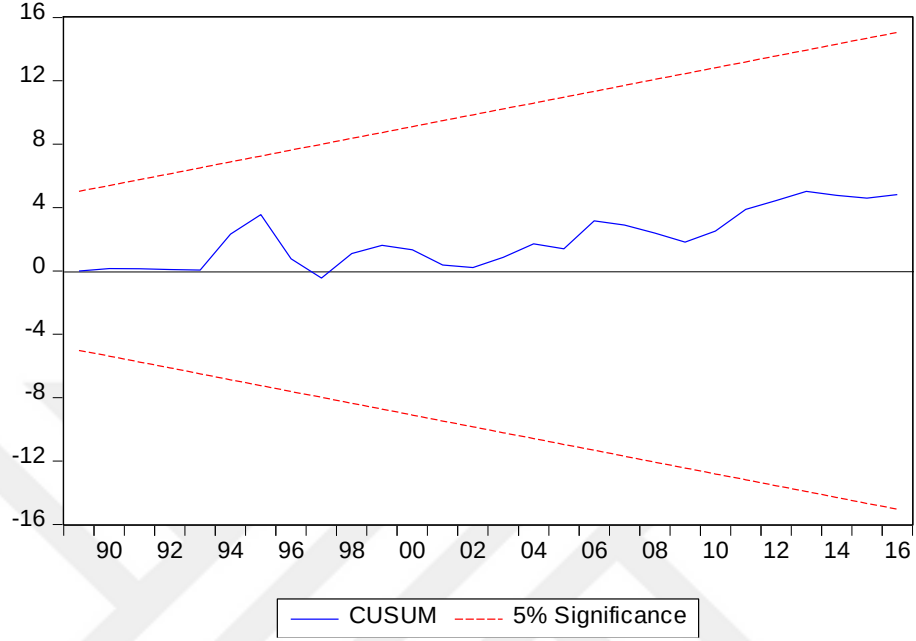
DEĞİŞKENLER	KATSAYI	T İSTATİSTİĞİ	PROB. DEĞERİ
C	7.052097	8.618969	0.0000
LGINI(-1)*	-1.156145	-7.993803	0.0000
LGDP**	-0.144247	-4.802262	0.0000
LFDI(-1)	0.043990	2.850306	0.0081
LTRD**	0.038735	0.871223	0.3910
D(LFDI)	-0.005113	-0.401093	0.6914
D(LFDI(-1))	-0.017465	-1.574633	0.1266
ect (-1)	-1.156145	-9.556734	0.0000

Kısa dönemli katsayısının (Hata düzeltme oranı) işareti beklenildiği gibi negatif (-1.156145) ve anlamlıdır. Yani meydana gelecek bir şokun etkisi uzun dönemde kaybolacaktır. Yani GINI'ye kısa dönemde uygulanan bir şokta LFDI uzun dönemde % 02 oranında bir hızla dengeye gelecektir. LGDP ise uzun dönemde %14 oranında bir hızla dengeye gelecektir.

4.3.6. Cusum Testi

ŞEKİL 6:

Cusum Testi Sonuçları

Cusum testi sonucu yapılan çalışmanın anlamlı kararı (istikrarlı) olmasını göstermektedir. Cusum testi sonucu GINI %5 anlamlılık düzeyinde anlamlı ve kararlıdır.

4.4. BÖLÜM SONU DEĞERLENDİRMESİ

Bu bölümde doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımına etkisi uygulamalı olarak çalışılmıştır. Çalışmada 1980-2016 yılları arasında doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımına etkisi araştırılmıştır. Çalışmada kullanılan yöntem ARDL yöntemidir. Bu araştırma yapılırken Eviews paket programından yararlanılmıştır.

Verilerin farklı düzeyde durağan oldukları çalışmada ARDL yöntemi uygulanmaktadır. ARDL yönteminde veriler farklı düzeyde durağan oldukları için bu yöntem uygulanırken birim kök testi uygulaması gerekmemektedir. ARDL yöntemini uygulanırken öncelikle gecikme uzunluğu belirlenmelidir. Gecikme uzunluğu belirlendikten eş bütünleşme ilişkisine bakılmalıdır. Eş bütünleşme ilişki çıktıktan sonra kısa dönem katsayılarına bakılmalıdır. Bu aşamadan ARDL yönteminin tahmini için CUSUM testi uygulanmalıdır.

Yapılan çalışmada ilk olarak en uygun gecikme uzunluğu en küçük SIC bilgi kriteri dikkate alınarak uygun gecikme uzunluğu 3 olarak belirlenmiştir. Uygun gecikme uzunluğu belirlendikten sonra uzun dönem ilişkisi için sınır testi uygulaması yapılmıştır. Uygulanan sınır testi sonuçlarında %5'lik anlamlılık alt sınır 2.79, %5 anlamlılık üst sınır 3.67 F istatistik 15.98'dir. F istatistiğimiz %5 alt ve %5 üst anlamlılık düzeyinden büyük olduğu için uzun dönemde ilişki söz konusudur. Uzun dönem katsayısına baktığımızda ise LGDP katsayısı -0.12 çıkmıştır. Yani GDP ile GINI arasında ters orantı vardır. LGDP meydana gelen %1'lik bir değişimde GINI %-0.12 gibi bir değişim meydana gelmektedir. LFDI uzun dönem katsayısı ise 0.038 çıkmıştır. LFDI ile GINI arasında pozitif ilişki söz konusudur. Yani LFDI meydana gelen %1'lik bir artışta GINI %0.038'lik bir artış meydana gelecektir. LTRD ile GINI arasında herhangi bir ilişki çıkmamıştır. LTRD GINI'yi etkilememektedir. Kısa dönem katsayısı ise LFDI -0.04'dir. Yani kısa dönemde meydana bir şokun etkisi ile uzun dönemde -0.04 gibi oranla tekrar dengeye gelecektir. LGDP' ye kısa dönemde uygulanan bir şokta LGDP uzun dönemde 0.14'lük bir katsayı ile dengeye gelecektir. Cusum testinde ise GINI anlamlı ve karardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada 1980-2016 yılları arasında Türkiye'de doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Değişkenler olarak gini katsayısı, doğrudan yabancı yatırımlar, gayrisafi yurtiçi hasıla ve dışa açıklık oranı kullanılmıştır. Doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisi araştırılırken ARDL yöntemi kullanılmıştır. ARDL yöntemi değişkenlerin farklı düzeyde durağan olması durumunda kullanılan yöntemdir. ARDL yönteminin uygulanabilmesi için öncelikle Akaike Info Criterion (AIC) veya Schwarz Criterion (SIC) bilgi kriterlerine en uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada da Schwarz Criterion bilgi kriteri dikkate alınarak en uygun gecikme uzunluğu 3 olarak belirlenmiştir. Ardından değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki sınanması için eş bütünleşme testi uygulanmıştır. Veriler arasında uzun dönemli eş bütünleşme ilişkisi olduğu bulunmuştur. Yani uzun dönemde gini katsayısını, doğrudan yabancı yatırımlar, gayri safi yurtiçi hasıla ve dışa açıklık oranı etkilemektedir. Eş bütünleşme testinden sonra değişkenlerdeki uzun dönem ve kısa dönem katsayıları incelenmiştir. Uzun dönemde doğrudan yabancı yatırımlar gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir. Doğrudan yabancı yatırımlarda meydana gelen %1 birimlik bir artış sonucunda gini katsayısında %0.038 birimlik bir artış meydana gelmektedir. Uzun dönemde gayri safi yurtiçi hasıla oranı gelir dağılımını olumlu etkilemektedir. Gayri safi yurtiçi hasılda meydana gelen %1 birimlik artış sonucunda gini katsayısı %-0.12 birimlik bir azalış meydana gelecektir. Dışa açıklık oranının ise gelir dağılımı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Kısa dönem katsayılarında doğrudan yabancı yatırımların katsayısı -0.04'dir. Yani kısa dönemde meydana gelen bir şokun etkisi ile uzun dönemde -0.04'lük katsayı ile tekrar dengeye gelecektir. Gayri safi yurtiçi hasıla katsayısı ise 0.14'tür. Kısa dönemde uygulanan bir şokun etkisi ile uzun dönemde 0.14'lük bir katsayı ile dengeye gelecektir. Çalışmanın sonunda ise Cusum testi uygulanmıştır. Cusum testinde ise GINI anlamlı ve karardır.

Genel olarak çalışma sonucunda doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımını üzerindeki etkisinin olumsuz yönde olduğu görülmektedir. Yani Türkiye'ye gelen yabancı yatırımlar gelir dağılımında bozulmaya neden olmaktadır. Bunun nedenleri arasında ülkeye gelen yatırımcının elde ettiği geliri kendi ülkesine

transfer etmesi, vasıflı işgücünün gelirden pay alması ve diğer kesimlerin ise bu yatırımdan olumsuz etkilenmesi buna neden olmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımını olumsuz yönde etkilediği birtakım çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan bazıları; Mihaylova (2015)'in çalışmasında 1990-2012 Orta ve Doğu Avrupa'nın on ülkesinde doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliği üzerindeki etkisini incelemiştir. Doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliğini artırdığı sonucuna ulaşmıştır. Bu etkinin ortaya çıkmasında ev sahibi ülkenin üretim kapasitesinin etkili olduğu görülmektedir. (Mihaylova, 2015: 23-38). Basu ve Guariglia (2004)'nın çalışmalarında 1970-1999 yılları arasında 119 GOÜ'de doğrudan yabancı yatırımların eşitsizlik ve büyüme arasındaki etkileşimini incelemişlerdir. Çalışmada, doğrudan yabancı yatırımların hem eşitsizliği hem de ekonomik büyümeyi etkilediğinin sonucuna varılmıştır. Doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyümeyi artırdığı görülmektedir. Fakat doğrudan yabancı yatırım kaynaklı teknolojiler refahı arttırmak zorunda değildir. Yani bir ülkede doğrudan yabancı yatırımlar artarsa gelir eşitsizliği de artabilmektedir (Basu ve Guariglia, 2004: 2-38).

Doğrudan yabancı yatırımlar gelişmiş ülkelere sermaye kıtlığı çeken veya finansman eksikliği olan az gelişmiş ülkelere veya gelişmekte olan ülkelere doğru yapılmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımlar ülkelere Çok Uluslu Şirketler aracılığıyla girmektedir. Doğrudan yabancı yatırımların ev sahibi ülke ekonomisine olumlu etkileri de bulunmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımların ülke ekonomisine olumlu etkileri; ödemeler bilançosu, ihracat, işçi ücretleri ve istihdam oranlarını olumlu yönde etkiliyor olmasıdır. Ülkeye gelen yabancı yatırımlar gitmiş oldukları ev sahibi ülkeye ileri teknolojisini, beşeri sermayesini ve işletmecilik bilgisini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenlerden dolayı doğrudan yabancı yatırımlar az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde çözüm olarak görülmektedir. Bununla ilgili yapılan bazı çalışmalar; Yücel ve Altıntaş (2019)'ın çalışmalarında 1980-2014 yılları arasında 16 gelişmekte olan ve 16 gelişmiş ülkede küreselleşme ve doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliğini olumsuz etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Elde edilen analiz sonuçlarına göre küreselleşmenin gelir eşitsizliğini azalttığı görülmektedir. Ülkelerin küreselleşmeden yarar sağlamak ve olumsuz etkilerinden korunmak için uygulayacakları iktisat politikaları önem kazanmaktadır (Yücel ve Altıntaş, 2019: 1).

Genel olarak doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisini inceleyen araştırmalara bakıldığında doğrudan yabancı yatırımların gelir dağılımı üzerindeki etkisi farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu ülkelerin gelişmişlik düzeylerine, ülkelerde uygulanan ekonomik ve siyasi politikalara, ülkedeki üretim kapasitesine göre farklılık göstermektedir.

Doğrudan yabancı yatırımlardan ev sahibi ülkenin (az gelişmiş ülkeler veya gelişmekte olan ülkeler) gelir dağılımının olumsuz etkilenmemesi için; ülkenin eğitim sisteminin geliştirilmesi, beşeri sermaye ve vasıflı işgücünü artırması, ülkeye gelen yabancı yatırımlardan ülke ekonomisinin olumsuz etkilenmemesi için hükümet tarafından politikalar belirlenmelidir. Hükümetin gayri safi milli hasıladan AR-GE ve teknolojik çalışmalar için ayırdığı payı artırmalıdır.

KAYNAKÇA

- Acar, İ. (2015). Türkiye' de gelir dağılımı. *HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, cilt4(sayı8), 42-59.
- Acaravcı, A. ve Akyol, M. (2017). Türkiye’de doğrudan yabancı yatırımlar, dış ticaret ve ekonomik büyüme ilişkisi. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, cilt3(sayı1), 17-33.
- Açıkalın, S., Gül, E. ve Yaşar, E. (2006). Ücretler ve büyüme ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkinin ekonometrik analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (sayı16), 271-282.
- Ajansı, F. K. (2004). Yap işlet devret modelinde uygulanan usul ve esasların kalkınma ajansları açısından analizi.
- Akay, Ö. (2015). *Türkiye’deki gelir dağılımı eşitsizliğinin Türkiye’nin büyüme oranlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Akel, V., ve Gazel, S. (2014). Döviz kurları ile BIST sanayi endeksi arasındaki eş bütünleşme ilişkisi: Bir ARDL sınır testi yaklaşımı. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt44(sayı4), 23-41.
- Aksoy, S. (2018). Sermaye birikimi, teknoloji ve uluslararasılaşma olgularını endüstri 4.0 döneminde yeniden düşünmek. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt23, 1697-1706.
- Alagöz, M., Erdoğan, S. & Topallı, N. (2008). Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme: Türkiye deneyimi 1992-2007. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt7(sayı1), 79-89.
- Alderson, A. S., ve Nielsen, F. (1999). Income inequality, development, and dependence: A reconsideration. *American Sociological Review*, 606-631.
- Alkin, E. Keynes' yen Gelir Dağılımı Teorisi ve Kaldor Modeli. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 29(1-4), 131-159.
- Altınışik, A. (2006). *Uluslararası doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının vergi özendirmelemleri önlemleri karşısındaki durumu ve vergisel teşviklerin başarısında Çin*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

- Altınışık, İ. ve Peker H.S. (2008). Eğitim ve gelir dağılımı eşitsizliği, *KMU İİBF Dergisi*, cilt10(sayı15), 101-118.
- Alyu, E. (2018). *Gelir dağılımı eşitsizliğinin mikroekonomisi: seçilmiş ülkeler üzerine panel veri analizi*. Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Arıç, K. H. (2013). Yeni bir dış ticaret teorisi olarak Porter'ın rekabetçi üstünlükler teorisi'nin yapısı. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt4(sayı5), 81-97.
- Arslan, M.A. (2019). *Kamu borçlarının gelir dağılımı üzerindeki etkisi: Avrupa birliği geçiş ekonomileri örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Uçak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uçak.
- Arslan, S. (2017). Doğrudan yabancı sermaye yatırımları. *Social Sciences Studies Journal*, cilt3(sayı4), 1-11.
- Arslan, Ü. ve Sağlam Y. (2010). Ekonomik performans ve bürokrasi: Türkiye örneği. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, cilt2(sayı2), 131-138.
- Asideu, E. (2002). On the determinants of foregin direct invesment to developing countries: is Africa different. *World Development*, cilt30(sayı1), 107-119.
- Ateş, E. (2015). *Gelir dağılımı dengesizliğini azaltmada piyasa ekonomisi çözümleri*, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Ayaydın, H. (2010). Doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin incelenmesi: Türkiye örneği. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (sayı26), 133-159.
- Aydemir, C., Arslan, İ. ve Uncu, F., (2012). Doğrudan yabancı yatırımların Dünya'daki ve Türkiye'deki gelişimi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (sayı23), 69-104.
- Aydın, R. (2015). *Doğrudan yabancı yatırımlar ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Türkiye örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karadeniz.
- Bal, H., Akça, E. E. ve Manga, M. (2016). Doğrudan yabancı sermaye yatırımı ve iktisadi performans arasındaki ilişkide yönetim göstergelerinin aracılık etkisi: BRICS ülkelerinden ampirik bulgular. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, cilt12(sayı27), 1-22.

- Bal, H. ve Göz, D. (2010). “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Türkiye”, Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, cilt19(sayı2), 450-467.
- Barış, S. ve Karanfil, N. (2017). Doğrudan yabancı yatırımlar gelir eşitsizliğini artırır mı? Türkiye ekonomisinden ampirik bir kanıt. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt8(sayı15), 101-128.
- Basu, P. ve Guariglia, A. (2004). Foreign direct investment, inequality, and growth. *Working Paper In Economics And Finance*, cilt4(sayı1), 1-36.
- Bayar, A.A., (2012). *Ticari serbestlik döneminde gelir ve ücret eşitsizliği: Türkiye örneği*. Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Bayraktutan, Y. (2003). Bilgi ve uluslararası ticaret teorileri. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, cilt4(sayı2), 175-186.
- Bayramiç, M.H. (2006). *Türkiye’de gelir dağılımı sorunu ve çözümleri*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bellü, L.G. (2005). Charting Income Inequality The Lorenz Curve, EASYPol On–line Resource Materials for Policy Making, Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO).
- Bellü, L. G., ve Liberati, P. (2005). Charting income inequality: the Lorenz curve.
- Bhandari, B. (2007). effect of inward foreign direct investment on income inequality in transition countries. *Journal of Economic Integration*, cilt22(sayı4), 888-928.
- Bilgili, Y. (2015). Karşılaştırmalı iktisat okulları. İstanbul: İkinci Sayfa, İstanbul.
- Bostan, A., Ürüt Kelleci, S. ve Yılmaz, A. (2016). Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki: Avrasya ekonomileri örneği. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt5(sayı5), 23-36.
- Bourguignon, F., Ferreira, F., ve Lustig, N. (2005). Decomposing changes in the distribution of household incomes: methodological aspects. *The microeconomics of income distribution dynamics in East Asia and Latin America*, 17-46.
- Bussmann, M., Soysa, I. ve Oneal, J. R. (2002). The effect of foreign investment on economic development and income inequality. *ZEF Discussion Papers on Development Policy*, (sayı53), 1-41.

- Bükey, A.M. ve Akgül, O. (2019). Teknoloji transferinin gelir dağılımına olan etkisi: Türkiye örneği. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, cilt7(sayı1), 1-8.
- Caklı, S. (2019). *Eğitim ve gelir dağılımı arasındaki ilişki: Türkiye üzerine bir değerlendirme*, Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Campano, F., ve Salvatore, D. (2006). *Income Distribution: Includes CD*. Oxford University Press.
- Candemir, A. (2009). Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörler. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, cilt9(sayı2), 659-675.
- Chakrabarti, A. (2001). The determinants of foreign direct investment: sensitivity analyses of cross-country regressions. *KYKLOS*, cilt54(sayı1)
- Chintrakarn, P., Herzer, D. ve Nunnenkamp, P. (2012). Fdi and income inequality: evidence from a panel of u.s. states. *Economic Inquiry*, cilt50(sayı3), 788-801.
- Cornia, G.A. (1999). Liberalization, globalization and income distribution. 1-20.
- Cowell, A. (2007). *Income Distribution and Inequality*. The Elgar Companion to Social Economics, Second Edition, Edward Elgar Publishing, 1-18.
- Çalık, A. (2008). *Türkiye’de Gelir Dağılımının Yapısal Değişimi*. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Çalışkan, Ş. (2010). Türkiye’de gelir eşitsizliği ve yoksulluk. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (sayı59), 89-132.
- Çelen, A.İ. (2009). *Türkiye’de 1980 Sonrası Dönemde Gelir Dağılımı ve Bu Dağılımı Etkileyen Faktörler*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Çelik, A. (2004). *AB ülkeleri ve Türkiye’de gelir eşitsizliği: piyasa dağılımı-yeniden dağılım*. Çalışma ve Toplum, cilt6, 53-91.
- Çeştepe, H. ve Ergün Tatar, H. (2019). Doğrudan yabancı yatırımlar, istihdam ve gelir eşitsizliği ilişkisi: gelişmiş ülkeler örneği. *Cbü Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt17(sayı2), 123-151.
- Çiftçi, F. ve Yıldız, R. (2015). Doğrudan yabancı yatırımların ekonomik belirleyicileri: Türkiye ekonomisi üzerine bir zaman serisi analizi. *Business and Economics Research Journal*, cilt6(sayı4), 71-95.

- Çinko, L. (2009). Doğrudan yabancı sermaye hareketlerinin makroekonomik etkileri. *Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi*, cilt16(sayı1), 117-131.
- Çubukcu, F. (2002). *Gelir dağılımının belirleyicileri ve Erzurum ili gelir dağılımı örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Demir, D. (2018). *Küreselleşme, Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Gelir Dağılımı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Derviş, K. (2007). Küreselleşme, Büyüme ve Gelir Dağılımı. *Ekonomik Sorunlar Dergisi*, cilt27, 1-9.
- Doğan, E.M., Shahinpour, A. ve Aghapour, K. (2013). İran’da gelir dağılımı üzerine doğrudan yabancı yatırımın etkisi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt17(sayı3), 377-388.
- DTP, (2001). *Gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksullukla mücadele özel ihtisas komisyonu raporu*. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
- Dura, C. (2000). Yeni dış ticaret teorileri: genel bir bakış. *E.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (sayı16), 1-16.
- Durgan, S. (2016). *Türkiye’nin doğrudan yabancı yatırım potansiyelinin çekim modeli kullanılarak belirlenmesi*, Kalkınma Bakanlığı.
- Dülger, F., ve Cin, M. F. (2002). Türkiye’de döviz kuru dinamiklerinin belirlenmesinde parasalcı yaklaşım ve eş bütünleşme yöntemiyle sınama. *METU Studies in Development*, cilt29(sayı1), 47-68.
- Ekinci, A. (2011). Doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme ve istihdama etkisi: Türkiye uygulaması (1980-2010). *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İibf Dergisi*, cilt6(sayı2), 71-96.
- Ekşi, H. (2019). *Türkiye’de gelir dağılımının yapısı ve yoksullukla mücadele yöntemleri (1980-2017 dönemi)*, Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Elveren, A.Y. (2013). Gelir dağılımı çalışmaları için bir alternatif: Texas üniversitesi eşitsizlik projesi veri setleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, cilt113(sayı2), 35-42.
- Erdoğan, H. (2010). Belediye yatırımlarının finansmanında yap işlet-devret alternatifi: Antalya Sarısu mesire alanı örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt15(sayı3), 471-486.

- Fazaaloh, M. (2019). Is foreign direct investment helpful to reduce income inequality in indonesia?. *Economics & Sociology*, cilt12(sayı3)
- Fisunoğlu, M. ve Köksel Tan, B. (2009). Keynes devrimi ve Keynesyen iktisat. *Ekonomik Yaklaşım*, cilt20(sayı70), 31-60.
- Franco, C. ve Gerussi, E. (2012). Trade, foreign direct investments (FDI) and income inequality: Empirical evidence from transition countries. *The Journal of International Trade & Economic Development*, cilt22(sayı8), 1131-1160.
- Gallo, C. (2002). Economic growth and income inequality: Theoretical background and empirical evidence. London: Development Planning Unit, *University College London*, 1-34.
- Gedikli, A. (2011). Çok uluslu şirketler ve doğrudan yabancı yatırımların gelişmekte olan ülkelerin kalkınması üzerine etkileri. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi*, cilt6(sayı1), 96-146.
- Genç, A. ve Coşkun, E. (2013). Birleşme ve satın alma duyurularında anormal getiri: Satın alan şirket ve hedef şirket açısından bir inceleme. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt17(sayı3), 359-376
- Gocer, I., Bulut, S. ve Dam, M.M. (2012). Doğrudan yabancı yatırımların Türkiye'nin ihracat performansına etkileri: ekonometrik bir analiz. *Business and Economics Research Journal*, cilt3(sayı2), 21-40.
- Göçer, İ. ve Peker, O. (2014). Yabancı doğrudan yatırımların istihdam üzerindeki etkisi: Türkiye, Çin ve Hindistan örneğinde çoklu yapısal kırılmalı eş bütünleşme analizi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, cilt21(sayı1), 107-123.
- Günel, Ö. (2019). *Gelir dağılımı adaletsizliği ve türkiye'de yoksullukla mücadele politikalarının etkinliği*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güngördü, A. ve Yılmaz, K.G. (2016). Uluslararası ticaret ve yatırım teorisi olarak eklektik paradigma: eclectic paradigm as an international trade and investment theory: a view from past to present. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt20(sayı3), 1003-1020.
- Gür, N. (2014). Doğrudan yabancı yatırımların yerli şirketler üzerine etkileri. *Müsiad Araştırma Raporları*
- Güven, Y. (2008). Türkiye'de 1980 sonrası dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının sektörel analizi ve ekonomik kalkınmaya etkisi, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, cilt3(sayı1), 75-97.

<https://www.ekodialog.com>.

(<https://blog.industryolog.com/>).

<https://kplegal.com.tr>.

<https://katrednz.tr.gg>.

İleri, H. (2014). Türkiye'de özelleştirme. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, cilt1(sayı1), 149-162.

Jensen, H.E. (2011). John Stuart Mill's theories of wealth and income distribution. *Review Of Social Economy*. cilt59(sayı4), 491-507.

Jensen, N. M. ve Rosas, G. (2007). Foreign direct investment and income inequality in Mexico, 1990-2000. *International Organization*, 467-487.

Juozapaviciene, A. ve Eizentas, V. (2010). Lithuania exports in the framework of heckscher-ohlin international trade theory, *Economics And Management*, (sayı15), 86-92.

Kaldor, N. (1956). Alternative theories of distribution. *The Review of Economic Studies*, cilt23(sayı2).

Kar, M. ve Tatlısöz, F. (2008). Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye hareketlerini belirleyen faktörlerin ekonometrik analizi. *Kmu İibf Dergisi*, (sayı14), 436-458.

Karabıyık, C. ve Dilber, İ. (2016). Gelir eşitsizliği ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları ilişkisi: panel veri analizi. *Journal of Yasar University*, cilt11(sayı44), 316-325.

Karabıyık, İ. (2010). Türkiye’de özelleştirmenin çalışma hayatı üzerine etkileri, *E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Sosyal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, (sayı98), 1-13.

Karabulut, T. (2006). Türkiye kişisel gelir dağılımını araştırmalarının analizi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, cilt9(sayı1-2), 21-36.

Kaelble, H. T. (1991). Mark, “Introduction”. Income Distribution İn Historical Perspective, Ed: Ys Brenner-Hartmut Kaelble-Mark Thomas, *Cambridge University Pres*.

- Kanberoğlu, Z. ve Arvas, M. A. (2014). Doğrudan yabancı yatırımların gelir eşitsizliği üzerine etkisi: türkiye örneği. *Uhbab*, cilt3(sayı7)
- Kesselman, J.R. ve Cheung, R. (2004). Tax incidence, progressivity, and inequality in Canada. *Final Revised Draft for the Canadian Tax Journal*
- Klimek, A. (2011). Greenfield foreign direct investment versus cross- border mergers and acquisitions. *Eastern European Economics*. Cilt49(sayı16), 60-73.
- Koç Aytekin, G. (2019). Doğrudan yabancı yatırımlar, belirleyicileri ve ekonomik etkileri. *Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (sayı15).
- Koçtürk, O.M. ve Eker, M. (2012). Dünya’da ve Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve çok uluslu şirketlerin gelişimi. *Tarım Ekonomisi Dergisi*, cilt18(sayı1), 35-42.
- Konukman, A ve Çiftçi, C. (2008). Küreselleşmenin gelir dağılımı üzerindeki etkileri. *Ekonomik Yaklaşım*, cilt19 59-83
- Köprücü, Y. (2017). Doğrudan yabancı yatırımların teknolojik yayılma ve ekonomik büyüme üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, cilt15(sayı30), 105-122.
- Kubar, Y. (2011). Bir iktisat politikası amacı olarak gelir dağılımı: Türkiye örneği (1994–2007) analizi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt1(sayı2), 227-246.
- Kuduğ, S. (2006). *Küreselleşme sürecinde doğrudan yabancı yatırımlar ve Türkiye açısından değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kurtaran, A. (2007). Doğrudan yabancı yatırım kararları ve belirleyicileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt10(sayı2), 367-382.
- Kuştepel, Y. ve Halaç, U. (2004). Türkiye’de genel gelir dağılımının analizi ve iyileştirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt6(sayı4), 143-160.

- Liang, H., Zhu, H. and Ren, B. (2011). Revisiting the OLI Paradigm: The Institutions, the State, and China's OFDI. 1-34.
- Marasalı, Ö.S. (2018). *Türkiye'de gelir dağılımı*. Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Mathews, J.A. (2006). Response to professors dunning and narula. *Article in Asia Pacific Journal of Management*, cilt23(sayı2), 153-155.
- McLaren, J. ve Yoo, M. (2017). FDI and inequality in Vietnam: An approach with census data, *Journal of Asian Economics*, cilt48, 134-147.
- Mılık, Ö. (2019). *Doğrudan yabancı yatırımlar ile dış ticaret arasındaki ilişki: Türkiye örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Mihaylova, S. (2015). Foreign direct investment and income inequality in central and eastern europe. *Theoretical and Applied Economics*, cilt2(sayı603), 23-42.
- Moosa, I.A. (2002). Foreign direct investment: theory, evidence and practice. *Springer*.
- Mucuk, M. ve Demirsel, M.T. (2009), Türkiye'de doğrudan yabancı yatırımlar ve ekonomik performans. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (sayı21), 365-373.
- Nişancı, Nkoro, E., ve Uko, A. K. (2016). Autoregressive Distributed Lag (ARDL) cointegration technique: application and interpretation. *Journal of Statistical and Econometric Methods*, cilt5(sayı4), 63-91.
- Noyan Yalman, İ. ve Koşaroğlu, Ş.M. (2017). Doğrudan yabancı yatırımların ekonomik büyüme ve işsizlik üzerindeki etkisi. *Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi*, cilt1(sayı2), 191-205.
- Nunnenkamp, P. ve Spatz, J. (2004). FDI and economic growth in developing economies: how relevant are host-economy and industry characteristics. *Transnational Corporations*. cilt13(sayı3), 53-86.
- Olgun, A. (2018). *Gelir dağılımı ve yoksulluk: Bilecik ili örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.

- Orkunoğlu, I.F. (2010). Özelleştirme ve alternatifleri. *Akademik Bakış Dergisi*, (sayı22), 1-22.
- Pasinetti, L.L. (2000). Critique of the neoclassical theory of growth and distribution. *BNL Quarterly Review*, (sayı215), 383-431.
- Pedersen, K. (2003).The eclectic paradigm: a new deal?. *Journal of International Business and Economy*, cilt4(sayı1), 15-27.
- Protsenko, A. (2003). Vertical and horizontal foreign direct investments in transition countries. *Doctor oeconomiae publicae*.
- Polat, M.A. (2019). Doğrudan yabancı yatırımların cari işlemler dengesi üzerindeki etkisi: Türkiye örneği. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, cilt6(sayı5), 159-170.
- Roberts, A., Wallace, W. ve Moles,P. (2016). Mergers and acquisitions. *Edinburgh: Heriot-Watt University*.
- Rodrik, D. (2015). Has globalization gone too far?. *Challenge*, cilt41(sayı2), 81-94.
- Sandalcılar, A.R. (2012). Türkiye’de yabancı doğrudan yatırımların istihdama etkisi: zaman serisi analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, cilt26(sayı3-4), 273-285.
- Saray, M.O. (2011). Doğrudan yabancı yatırımlar- istihdam ilişkisi: Türkiye örneği. *Maliye Dergisi*, cilt161(sayı2), 381-403.
- Sarı, R. (2003). Gelir dağılımında eğitim faktörü: kentsel bazda bir örnek. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, cilt58(sayı2), 177-189.
- Sarıkamış, C. (2005). Türkiye’de özelleştirme çalışmaları, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (sayı28), 9-12.
- Seyidoğlu, H. (1994). Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama. İstanbul: Güzem. 10.Baskı.
- Seyidoğlu, H. (2013). Uluslararası İktisat, Teori, Politika ve Uygulama. İstanbul: Güzem. 10.Baskı.
- Sharifi-Renani, H. (2007). Demand for money in Iran: An ARDL approach.

- Soydal, H. (2006). *Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının verimlilik analizi: otomotiv sektörü üzerine bir uygulama*. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Stockhammer, E. (2017). Determinants of the wage share: a panel analysis of advanced and developing economies. *British Journal of Industrial Relations*, cilt55(sayı1), 3-33.
- Suanes, M. (2016). Foreign direct investment and income inequality in Latin America: a sectoral analysis. *Cepal Review*. 45-61
- Subaşı, M. (1995). *Doğrudan dış yatırımlar ve Türkiye uygulaması*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Şahin, L. (2016). Doğrudan yabancı yatırımların istihdama etkisinin ampirik analizi: SADC ülkeleri. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Çankırı İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt6 (sayı2), 103-118.
- Tayyar, A.E. (2011). *Türkiye’de gelir dağılımı ve makroekonomik faktörlerin gelir dağılımı üzerine etkisi: bir ekonometrik analiz*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Thorbecke, E. ve Charumilind, C. (2002). Economic inequality and its socioeconomic impact. *World Development*, cilt30(sayı9), 1477-1495.
- Tosun, B. (2016). *Ekonomik büyüme ve gelir dağılımı ilişkisi: Kuznets hipotezi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tsai, P. L. (1995). Foreign Direct Investment and income Inequality: Further evidence. *World Development*, 23, 469–483.
- Tüsiad, (1986). Özelleştirme kitlerin halka satışında başarı koşulları
- Ucal, M., Haug, A. A., ve Bilgin, M. H. (2016). Income inequality and FDI: evidence with Turkish data. *Applied Economics*, cilt48(sayı11), 1030-1045.
- Ulusoy, A. ve Yılmaz, H. (2017). Özelleştirme, Türkiye’de çay sektörü ve çaykur üzerine bir değerlendirme. *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt17(sayı3), 1-21.

- Ulutürk, S. ve Ersezer, D. (2005). Gelir, gelir dağılımı yaklaşımları ve devletin rolü. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*. (sayı47), 87-105.
- Uysal, Y. (2007). Gelir dağılımı türleri arasındaki ilişkiler perspektifinde Türkiye’de gelir dağılımının düzenlenmesine yönelik öneriler. *Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi*, 248-292.
- Üzar, U. (2018). Doğrudan yabancı yatırımlar ve gelir eşitsizliği: teori, tartışma ve analiz, *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, cilt8(sayı2), 199-222.
- Velde, D.W. (2003). “Foreign Direct Investment and Income Inequality in Latin America: Experiences and policy implications (No. 04/03). *Documento de Trabajo*
- Yağcı, H.T. (2008). *Gelir dağılımının teorik ve politik açıdan incelenmesi ve 1990 sonrası Türkiye örneği*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaşar, E. (2005). *Türkiye’ye gelen doğrudan yabancı yatırımların Türkiye’deki ücretler üzerindeki etkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kütahya.
- Yılğör, M., Serel, A. ve Erçakar, M.E. (2011). Doğrudan yabancı yatırımların gelişini etkileyen faktörler: Türkiye üzerine bir model. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, cilt14(sayı26), 119-131.
- Yılmaz, A. (2015). New foreign trade theories. *The Journal of Academic Social Science Studies*, cilt40(sayı1), 509-521.
- Yılmaz, P. (2011). *Türkiye’de finansal serbestleşme ve fonksiyonel gelir dağılımı*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yücel, D. (2011). *Gelir dağılımı teorileri ve politikaları: Türkiye’de gelir dağılımı yoksulluk sorunu*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yücel, D. ve Altıntaş, H. (2019). Küreselleşme, doğrudan yabancı yatırımlar ve gelir dağılımı üzerine karşılaştırmalı bir analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (sayı53), 1-22.

- Yüksel, E. ve Sarıdoğan, E. (2011). Uluslararası ticaret teorileri ve Paul R. Krugman'ın katkıları. *Öneri Dergisi*, cilt9(sayı35), 199-206.
- Zhang, K.H. (2006). Foreign direct investment and economic growth in China: A panel data study for 1992-2004. *In Conference of WTO, China and Asian Economies, University of International Business and Economics*, 24-26.
- Wagstaff, A. ve Doorslaer, E. (2000). Income inequality and health: what does the literature tell us?. *Annual Review Of Public Health*, cilt21(sayı1), 543-567.
- www.slideshare.net.

